

ISSN 2409-9260 (Print)
ISSN 2415-3869 (Online)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
Одеського національного економічного університету

Збірник наукових праць

Спеціальний випуск
"Україна на шляху до Європейського Союзу"

№ 7 (296), 2022

Виходить 10-12 разів на рік 5-6 випусків • Заснований у грудні 1994 р.

Одеса
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

Коваленко Вікторія Володимирівна, доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна

Заступники головного редактора

Слатвінська Марина Олександрівна, доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна,

Літвінов Олександр Сергійович, доктор екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна,

Технічний редактор

Кулікова Єлизавета Олександрівна, викладач, фахівець I категорії, Одеський національний економічний університет, Україна

Амброзі Маріан Маріанович кандидат філософських наук, доцент, Коледж міжнародного бізнесу ISM Словаччина в Пряшеві (Словаччина), Андрашик Ладислава доктор технічних наук, професор, Словацький технологічний університет (Словаччина), Божинова Маріяна доктор екон. наук, професор, Академія економіки ім. Д. А. Ценова, Республіка Болгарія, Бухтіарова Аліна Геннадіївна кандидат екон. наук, доцент, Сумський державний університет, Україна, Валігура Володимир Андрійович кандидат екон. наук, доцент, Західноукраїнський національний університет, Васильчишин Олександра Богданівна доктор екон. наук, доцент, Західноукраїнський національний університет, Україна, Гончаренко Олена Миколаївна доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, Горняк Ольга Василівна доктор економічних наук, професор, Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова, Україна, Горювий Дмитро Анатолійович доктор екон. наук, професор, Харківський технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Україна, Гросу Вероніка доктор економічних наук, професор, Сучавський університет імені Штефана чел Маре, (Сучава, Румунія), Гудзь Тетяна Павлівна доктор екон. наук, доцент, Вищий навчальний заклад Укоопспілки, Полтавський університет економіки і торгівлі, Україна, Даниліна Світлана Олексіївна кандидат економічних наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, Єрмакова Ольга Анатоліївна доктор екон. наук, професор, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Жаворонок Артур Віталійович кандидат екон. наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Жердецька Лілія Вікторівна доктор екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, Заротіадіс Прігоріс кандидат екон. наук, доцент Університет Аристотеля в Салоніках, Греція, Збрицька Тетяна Петрівна кандидат екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, Зеленка Владімір кандидат екон. наук, доцент, Вища школа економіки у Празі, Чеська Республіка, Кетнерс Карліс доктор екон. наук, професор, Банківська вища школа бізнесу і фінансів, Латвійська Республіка, Кузіна Руслана Віллівна доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, Кузнєцова Інна Олексіївна доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, Лайко Олександр Іванович доктор екон. наук, старший науковий співробітник, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Лоханова Наталія Олексіївна доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, Маркс-Бельська Рената кандидат екон. наук, доцент, Сучавський університет імені Штефана чел Маре, (Сучава, Румунія), Муршудлі Фахри Фуад огли доктор філософії з економіки, докторант кафедри фінансів і фінансових інститутів Азербайджанського державного економічного університету (Азербайджан), Нездоймінов Сергій Георгійович кандидат екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, Онищенко Світлана Володимирівна доктор екон. наук, професор, Національний Університет «Полтавська політехніка ім. Ю. Кондратюка, Україна, Пантелєєва Наталія Миколаївна доктор екон. наук, професор, Черкаський науково-навчальний інститут Університету банківської справи, Патлатой Олександр Євгенович кандидат економічних наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Семенова Валентина Григорівна доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, Сергєєва Олена Степанівна кандидат економічних наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, Слободяник Юлія Борисівна доктор екон. наук, професор, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, Україна, Сментина Наталія Валентинівна доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, Тульвінські Міхаєла кандидат екон. наук, доцент, Сучавський університет імені Штефана чел Маре, (Сучава, Румунія), Уханова Інна Олегівна кандидат екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, Хомутенко Алла Віталіївна доктор екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, Чоботару Маріус-Сорін кандидат екон. наук, лектор, Сучавський університет імені Штефана чел Маре, (Сучава, Румунія), Шикіна Ольга Володимирівна кандидат екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, Шелудько Сергій Андрійович, кандидат екон. наук, доцент, провідний фахівець Департаменту оцінки та заставних операцій ПАТ АБ "Південний", Україна, Школьник Інна Олександрівна доктор економічних наук, професор, Сумський державний університет, Україна

Міжнародна представленість та індексація: Index Copernicus International (ICV 2021: 75.22). Google Scholar (h-індекс - 10). Open Ukrainian Citation Index (OUCI). CrossRef. Dimensions. Реферативна база даних «Україніка наукова». Український реферативний журнал «Джерело». Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. Електронний репозитарій Одеського національного економічного університету.	Засновник та видавець: Одеський національний економічний університет Свідцтво про Державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: Серія KB № 20991-10791 ПП від 18 серпня 2014 р. (перереєстрація) Включено до категорії «Б» в «Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» на підставі наказу Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 р. № 886 Адреса редакції та видавця: 65082, м. Одеса, вул. Гоголя, 18, ауд. 110, Одеський національний економічний університет, науково-редакційний відділ, тел.: (+38048) 777-89-16 e-mail: visnik.nauka@oneu.edu.ua web-site: http://n-visnik.oneu.edu.ua/index.php
© Одеський національний економічний університет, 2022	

ЗМІСТ

Валентина Чумаченко	
Запровадження дуальної освіти у ВНЗ Молдови: Кейс Уліма.....	7
Баранова Вікторія	
Напрямки відновлення економіки регіонів України: точки зростання.....	12
Бочко Олена	
Дослідження розвитку сільських територій Закарпатської області в умовах Євроінтеграційних процесів.....	17
Воронова Олена	
Зовнішня торгівля України з ЄС: реформування законодавства України в аспекті наближення до законодавства ЄС.....	23
Горященко Юлія	
Глобалізаційні процеси в інноваційному підприємстві України: дескриптивно-аналітичний аспект.....	28
Гусенко Ольга	
Аналіз міжнародної конкурентоспроможності України в умовах Європейської інтеграції.....	34
Єрмакова Ольга	
Стратегічні орієнтири поглиблення експортних відносин України із країнами ЄС у високотехнологічному секторі.....	41
Міндова Олена	
Співпраця України та ЄС в сфері міжнародної торгівлі: нові реалії розвитку.....	48
Райлян Олег	
Питання гармонізації українського конкурентного права із правом ЄС в контексті поглиблення Євроінтеграції.....	54
Решетнікова Ірина	
Євромаркетинг: особливості застосування та завдання українських підприємств.....	62
Тарасевич Наталя	
Інтеграційні пріоритети зовнішньоторговельних відносин Одеського регіону та Європейського Союзу в умовах функціонування зони вільної торгівлі.....	73
Сментина Наталія	
Інструменти місцевого економічного розвитку для підтримки бізнесу в умовах воєнного стану та поглиблення євроінтеграції України.....	80
Уханова Інна	
Проблеми та перспективи активізації міжнародного транспортно-логістичного співробітництва в умовах дії угоди про асоціацію між Україною та ЄС.....	88

ISSN 2409-9260 (Print)
ISSN 2415-3869 (Online)

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
ODESSA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
ALL-UKRAINIAN ASSOCIATION OF YOUNG SCIENTISTS

SCIENTIFIC BULLETIN
of Odessa National Economic University
Collection of Scientific Works

Special edition
"Ukraine is on the way to the European Union"

№ 7 (296), 2022

Published 10-12 times a year (5-6 issues) • Founded in December 1994

Odessa
2022

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief

Kovalenko Victoria, D.Sc. (Economics), Professor, Professor, Department of Banking, Odessa National University of Economics, Ukraine

Deputies of Editor-in-Chief

Slatvinska Maryna, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine,

Litvinov Oleksandr, Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine,

Proofreader editor

Kulikova Yelizaveta, lecturer, specialist of the 1st category, Odessa National Economic University, Ukraine

Ambrose Marian Cand. Sc. (Phil.), Assoc. Prof., College of International Business ISM Slovakia in Prešov (Slovakia), **Bozhinova Mariyana**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., D.A. Tsenov Academy of Economics, Republic of Bulgaria, **Bukhtiarova Alina**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Sumy State University, Ukraine, **Valihura Volodymyr**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ukraine, **Vasylychshyn Alexandra**, Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ukraine, **Goncharenko Olena**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Gorovyi Dmytro**, Doctor of Economics, Professor, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv, Ukraine, **Grosu Veronica** Dr. Sc. (Econ.), Prof., Stefan cel Mare University of Suceava, (Suceava, Romania), **Hudz Tetiana**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Poltava University of Economics and Trade, Ukraine, **Ermakova Olga**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Institute of Market Problems And Economic-Ecological Research of the NAS of Ukraine, **Zhavoronok Artur** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Yuriy Fedkovych National University, Ukraine, **Zherdetska Liliia**, Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Zarotiadis Grigoris** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof. Aristotle University of Thessaloniki, Greece, **Zbritskaya Tatiana** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Zelenka Vladimir**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., University of economics Prague, Czech Republic, **Ketners Karlis**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., BA School of Business and Finance, Republic of Latvia, **Kuzina Ruslana** Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Kuznetsova Inna**, Doctor of Economics, Professor, Head Department of Management, Odessa National Economics University, Ukraine, **Laiko Oleksandr**, Dr. Sc. (Econ.), Senior Scientific Associate, Institute of Market Problems And Economic-Ecological Research of the NAS of Ukraine, **Lokhanova Nataliia**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Marks-Bielska Renata**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Poland, **Medzhibovska Nataliia** Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Melnik Leonid Vasyliovych** Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., National University of Water Management and Environmental Sciences, Ukraine, **Mikhalechuk Kamelia-Katalina**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Stefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania), **Murshudli Fakhri Fuad** Ph.D. (Econ.), Doctoral student of the Department of finance and Financial Institutions, Azerbaijan State University of Economics, Azerbaijan, **Nezdoymynov Sergii** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Onyshchenko Svitlana**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Ukraine, **Panteleeva Nataly** Dr. Sc. (Econ.), Prof., Cherkasy Research and Training Institute of the University of Banking, Ukraine, **Semenova Valentyna**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Slobodianyk Yuliia**, Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Kyiv national economic university named after Vadym Hetman, Ukraine, **Smentyna Natalia**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Tulvinschi Mikhaela** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Stefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania), **Ukhanova Inna** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Khomutenko Alla**, Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Ciubotariu Marius** Cand. Sc. (Econ.), lecturer, Stefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania), **Shykina Olga** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Sheludko Sergii**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Shkolnik Inna** D.Sc. (Economics), Professor, Sumy State University, Ukraine

International Abstracting and Indexing:

Index Copernicus International (ICV 2021: 75.22).
Google Scholar (h-index - 10).
Open Ukrainian Citation Index (OUCI). CrossRef.
Dimensions.
Reference database «Ukrainika Naukova».
Ukrainian abstract journal «Dzherelo».
Vernadsky National Library of Ukraine.
Electronic repository of the Odessa National Economic University.

Founder and publisher:

Odessa National Economic University

Certificate of State Registration of the Print Media:

Series KV No. 20991-10791PR dated August 18, 2014 (re-registration)
Included in the category "B" in the "List of scientific professional publications of Ukraine" in which the results of dissertations for the degree of Doctor of Sciences and Candidate of Sciences can be published on the basis of the direction of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 02.07.2020 № 886

Editorial and publisher address:

18, Hoholia str., room 110, Odessa, 65082, Odessa National Economic University, Scientific and editorial department,
tel. (+38048) 777-89-16
e-mail: visnik.nauka@oneu.edu.ua
website: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/index.php>

© Odessa National Economic University, 2022

CONTENTS

Ciumacenco Valentina	
Introduction of dual education in higher education institutions of Moldova: Ulim's Case.....	7
Baranova Victoria	
Directions of recovery the economy of the regions of Ukraine: points of growth.....	12
Bochko Olena	
Research on the development of rural areas Transcarpathian region in the terms of European integration processes.....	17
Voronova Olena	
Foreign trade of Ukraine with the EU: reforming the legislation of Ukraine in the aspect of approaching the legislation of the EU..	23
Horiashchenko Yuliia	
Globalization processes in innovative entrepreneurship of Ukraine: descriptive and analytical aspect.....	28
Husenko Olha	
The analysis of the ukraine's international competitiveness in the European integration conditions.....	34
Iermakova Olga	
Strategic directions for deepening export relations of Ukraine with eu countries in the high-tech sector.....	41
Mindova Olena	
Cooperation between UKRAINE and the EU in international trade: new realities of development.....	48
Railian Oleh	
Issue of harmonization of Ukrainian competition law with EU law in the context of deepening european integration.....	54
Reshetnikova Iryna	
Euomarketing: peculiarities of application and tasks of ukrainian companies.....	62
Tarasevych Nataliia	
Integration priorities of foreign trade relations of the Odessa region and the European Union.....	73
Smentyna Nataliia	
Tools of local economic development to support business in the conditions of war and deepening European integration of Ukraine.....	80
Ukhanova Inna	
Problems and prospects of activation of international transport and logistics cooperation under the conditions of the association agreement between Ukraine and the EU.....	88

INTRODUCTION OF DUAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF MOLDOVA: ULIM'S CASE

Valentina Ciumacenco, PhD, Associate professor, Vice-rector for International Relations, Free International University of Moldova (ULIM)

e-mail: vciumacenco@ulim.md

ORCID: 0000-0003-4936-0659

Abstract. The dual system of higher education, a form of study that links academic studies at higher education institutions with practical training in enterprises, has become steadily more important in recent years. Knowledge based relevant education is strategically important for the economic growth and social development of any country or region. Universities offering cooperative and work-integrated education have a comparative advantage in providing their graduates with capabilities needed on the labor market. They face the challenge to develop an internationalization strategy that reflects the practice-orientation of their study programs. This paper analyzes the approach of Free International University of Moldova (ULIM) as one of the first Moldova's universities to integrate academic studies and work experience, under the Erasmus + COOPERA project "Integrating Dual Higher Education in Moldova and Ukraine" (ref. no. 617490-EPP-1-2020-1-MD-EPPKA2-CBHE-SP). The aim of the project is to integrate dual higher education in partner countries in general, and to improve work capacity and individual development, to increase compatibility and continuity between the requirements of the business environment and the initial training of university students and to achieve a better high economic efficiency and social integration, in particular. This paper outlines the key features of the Dual Higher Education Model (DHEM) that was developed and which will be used to pilot DHE within ULIM in the 2022 academic year.

Key-words: dual system, dual higher education model, training, employability, labor market, company, student, university.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВНЗ МОЛДОВИ: КЕЙС УЛІМА

Валентина Чумаченко, PhD, доцент, проректор з міжнародних зв'язків Вільного міжнародного університету Молдови (ULIM)

e-mail: vciumacenco@ulim.md

ORCID: 0000-0003-4936-0659

Анотація. Дуальна система вищої освіти – форма навчання, яка поєднує академічне навчання у вищих навчальних закладах з виробничою практикою на підприємствах – останнім часом набуває дедалі більшого значення. Відповідна освіта, що базується на знаннях, є стратегічно важливою для економічного зростання та соціального розвитку будь-якої країни чи регіону. Університети, які пропонують кооперативну та інтегровану освіту, мають порівняльну перевагу у забезпеченні своїх випускників здібностями, необхідними на ринку праці. Вони стикаються з проблемою розробки стратегії інтернаціоналізації, яка відображає практичну орієнтацію їхніх навчальних програм. У цій статті аналізується підхід Вільного міжнародного університету Молдови (ULIM) як одного з перших університетів Молдови, який об'єднав академічне навчання та досвід роботи в рамках проекту Erasmus + COOPERA «Інтеграція дуальної вищої освіти в Молдові та Україні» (посил. №. 617490-EPP-1-2020-1-MD-EPPKA2-CBHE-SP). Метою проекту є інтеграція дуальної вищої освіти в країнах-партнерах загалом, а також покращення працездатності та індивідуального розвитку, підвищення сумісності та спадкоємності між вимогами бізнес-середовища та початкової підготовки студентів університету та досягнення кращого високої економічної ефективності і соціальної інтеграції, зокрема. У цьому документі описано ключові особливості моделі подвійної вищої освіти (DHEM), яка була розроблена та яка буде використана для пілотування DHE в рамках ULIM у 2022 навчальному році.

Ключові слова: дуальна система, дуальна модель вищої освіти, навчання, працевлаштування, ринок праці, компанія, студент, університет.

JEL Classification: I230, I250, L260.

Introduction. In a study on the role of higher education in the knowledge society, the authors Krüger and Jiménez have formulated the thesis that the essence of higher education is to provide scientific rationality to the general system of action including the labour market [1]. This does not mean that higher education is naturally linked to research, but that it is based on the same rational principles and that it is oriented towards the transmission of this scientific rationality as a form of social behaviour. This has been and is the essential contribution of the university and higher education to the knowledge society. And this essence of university higher education must also be preserved in dual studies based on learning in work processes. Losing this essence, universities

have the risk of becoming an educational institution substitutable for any other type of training centre.

What do we consider dual studies? The term 'dual studies' comes from the vocational training of German-speaking countries and it was introduced later into higher education. One of the pioneering initiatives was the model developed in the German region Baden-Württemberg at the beginning of the 1970s, which became a higher education institution, the Duale Hochschule Baden Württemberg (DHBW), with around 33,000 students.

The DHBW is the first university in Germany to integrate academic studies and practical experience. Almost 40 years ago, the model of the University was initiated by large German companies – among others Robert Bosch and Daimler-Benz. Its unique characteristics are the result of participation of training companies in the university and the integration of work experience in all study programs.

The key feature of the dual, practice-oriented degree program was the alternation of 3-month phases with students studying theoretical concepts at the university and receiving practical training from an enterprise or social institution. The students have an employment contract and throughout the entire period, they earn a monthly salary and have an insurance status of employees. The curricula combine practical training with more than 9,000 cooperating companies, with the university education aiming to provide both practice-oriented and academic-based theoretical knowledge.

This model has subsequently been expanded to other German HEIs, generally universities of applied sciences or academies of higher education. Research universities also participate, but to a much lesser degree.

In CEDEFOP's glossary (2014), dual training is referred to as a form of alternating training that combines teaching periods in an educational or training centre with other periods of work stages in a workplace [2, p. 27]. This alternation may take place in daily, weekly, monthly or annual intervals, depending on the country and the applicable statute, and the participants may have a contractual relationship with the employer and/or receive remuneration. CEDEFOP (2016) highlights that dual learning, in the strict sense of the term, implies that the apprentice has the status of employee and receives remuneration for this work, which generally implies a contractual relationship [3, p. 9].

Dual studies must be clearly distinguished from practices; the latter can be classified in two types:

- Internships associated with educational programs that are an optional or mandatory part of a curriculum, traditionally in initial vocational training. During decades, internships have been an integral part of the academic curriculum at the university level.
- Internships associated with active measures to improve the labour market, focused at the unemployed with the explicit aim of facilitating their transition from unemployment to the labour market by helping them to acquire work experience.

According to a 2014 study, 'dual studies' in higher education is defined as follows: "Dual study programmes combine elements of the vocational education and training system and the higher education system - especially in terms of curricula, teaching staff, and funding - thereby connecting the learning environments of the firm and the higher education institution or vocational academy (Berufsakademie) in coordinated and systematic ways" [4, p. 11]. Specifically, it means that HEIs and companies develop curricula within the legal framework in such a way that, additionally to education and training at HEIs, the students receive training by professionals in the companies and that the company assumes the costs of the training during the period of the internship and guarantees the salary of the students/workers.

Based on this analysis, together with the review of higher education strategies in cooperation between universities and companies from countries such as Austria, Spain, Estonia, Finland, France, Italy and Portugal, the Erasmus+ ApprEnt project (Apprenticeships/Work-based learning, ref. no. 585163-EPP-1-2017-1-BE-EPPKA3-VET APPREN) developed an operational definition based on CEDEFOP's proposals in order to be able to analyse strategies in all participating countries that could lead to dual study schemes in the future. This operational definition includes five points:

1. Apprenticeship alternates between two places: the company and the HEI.
2. The formative modality of learning includes an employment contract or other type of formal agreement that links the student and the company, and that, in some cases, also includes the HEIs.
3. Students receive remuneration in the form of a salary, allowance or similar for their work, as they have a contractual link with the company.
4. It is either a form of formal training or continuous training.

5. Successful completion of the program involves obtaining a qualification, part of a qualification, and the student receives an official certificate.

To these 5 points, the ApprEnt project adds an additional point that they consider essential for the quality of the programmes:

6. Programs must have an academic tutor and professional mentor that cover both aspects of the learning process: academic and practical. In this way HEIs and companies assume their respective responsibilities to provide meaningful learning opportunities for the training process both in the training centres and in the workplace. The student is offered the opportunity to acquire knowledge, skills and aptitudes in order to exercise the professions associated with the program [5].

The dual system in the Republic of Moldova. It should be noted that in the Republic of Moldova, currently, no legislative framework exists to regulate dual university studies. The reference is the legislation on dual vocational training studies.

Two references can be taken, on the one hand, the regulation of internships in university education and, on the other hand, the regulation of dual studies in the framework of vocational training.

In the Republic of Moldova, dual education has been implemented at the technical vocational level since 2014, at the initiative of the Ministry of Education and Research of the Republic of Moldova, with the involvement of the Chamber of Commerce and Industry of the Republic of Moldova.

Since 2016 and until now, the Ministry of Education and Research of the Republic of Moldova in the implementation of dual technical vocational education is supported, including financially, by the German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development and the Swiss Agency for Development and Cooperation through the project "Promoting VET for a Green Economy". The main purpose of this support is to facilitate the training of skilled labour in the Republic of Moldova, according to the needs of local employers and foreign investors through dual education, which is an alternative form of technical vocational education. The Education Code of the Republic of Moldova specifies that in technical vocational education for certain trades / professions dual education may be applied, under the conditions established by the Ministry of Education and Research through coordination with other relevant central bodies and interested economic agents. Dual education takes place in parallel in technical vocational education institutions and in enterprises or other economic units [6].

Regarding the higher education institutions in the Republic of Moldova, the use of the dual system in the training of future specialists is not attested.

Thus, it becomes necessary to identify a viable DHE (DHEM) model, adapted to the specific socio-economic context of the Republic of Moldova, which would ensure a viable dual higher education implementation process.

At the same time, DHEM, implemented in the Republic of Moldova, must meet the following requirements:

- The main objective of DHEM is to contribute to the organization of a training process for future specialists, to ensure the national economy with highly qualified staff, who possess not only theoretical knowledge but also practical skills;

- DHEM must correspond to the specifics of the existing economic and cultural context in the Republic of Moldova. It should be kept in mind that until today there have been no examples of close collaboration between universities and companies in the training of future specialists, each working in this direction independently. Thus, the second major objective of DHEM is to reflect the needs of all stakeholders and motivate them to be actively involved. Only through the joint effort of economic units and higher education institutions will it be possible to implement viable dual higher education in the Republic of Moldova;

- DHEM needs to take into account the interests of students, who will have more tasks to do compare to those who traditionally study at universities. Ongoing mentoring by both institutions and companies should be ensured for appropriate guidance at each stage of the study process;

- DHEM must comply with the requirements of the National Qualifications Framework and the Higher Bachelor's Degree Framework Plan (Cycle I) from 2020, which sets out the basic requirements for the development, revision and modification of the Curricula developed by higher education institutions in Republic of Moldova [7].

Key features of the ULIM model. To identify the current needs of employers and their attitude towards cooperation with academia and to analyse the prospects for the development of dual education in higher education institutions in the Republic of Moldova and Ukraine, an empirical research has been conducted through a questionnaire sent to respondents from both countries [7].

The study was carried out within the Erasmus + COOPERA project "Integration of dual higher education in Moldova and Ukraine", ref. no. 617490-EPP-1-2020-1-MD-EPPKA2-CBHE-SP (project webpage <https://coopera-project.ase.md/>).

The selection of the respondents-organizations was made by the higher education institutions participating in the COOPERA project. From the Republic of Moldova: Academy of Economic

Studies of Moldova (ASEM), Technical University of Moldova (TUM) and Free International University of Moldova (ULIM), and from Ukraine: State University "Uzhhorod National University" (UzhNU), KROK University (KROK), V.N. Karazin Kharkiv National University (KhNU) and Odessa National University of Economics (ONEU).

The choice of companies was made from the perspective of further cooperation and the existence of a link with the study programs, in which DHE is to be implemented. Also, as the important criterion in choosing the entities participating in the survey was their membership in various fields of activity, to be located in different areas of the Republic of Moldova and Ukraine, as well as the diversity of the size of enterprises.

Based on the study, we can conclude that companies are ready to get involved in the integration of dual higher education in the Republic of Moldova and Ukraine. The organizations participating in the survey expressed their willingness to contribute in various ways to the training of future specialists with higher education.

The results of the study conducted allowed us to develop a model of DHE, adapted to the existing context in the Republic of Moldova. Namely this DHEM will be used for piloting the dual higher education within Free International University of Moldova in the academic year 2022-2023.

In the case of ULIM, it has been decided to redesign and pilot as Dual the existing master program in Diplomacy, Security, Business and Communication provided by the Faculty of International Relations, Political Sciences and Journalism.

The main objective of the master program in Diplomacy, Security, Business and Communication is to train specialists capable of understanding and managing areas such as foreign and security policy, combined with elements of international business and communication, giving students the opportunity to practice in one of the sectors related to the complex fields of international relations and / or international business. At the same time the study program aims at helping students to increase professional and social skills, including interpersonal communication, flexibility, and emotional intelligence, and also abilities to engage in critical thinking and problem-solving and work in interdisciplinary, cross-functional teams.

The decision on piloting as dual the existing accredited master program was based on two main reasons: firstly, there is a need in a closer and intensive connection between university and companies in these fields of study in order to redefine and update university curricula to better respond to labor market requirements and, secondly, students studying in these fields need more in-company training to develop more social and professional skills.

An integrated model in the existing accredited master program was chosen for ULIM. The integrated model will make it possible to facilitate certain advantages: it is not necessary to develop a completely new curriculum and to attract a new academic staff, and it is possible to organize lectures in larger groups. At the same time, it will be necessary to draw more attention to the integration of the in-company training period in the educational process, without affecting the quality of the teaching and learning activities at the university. Students who will choose the dual education will continue their studies according to the curriculum, but will spend more time at the company, where they will have the opportunity to receive practical vocational training and work experience. Since the academic teaching material is supposed to be the same in regular and dual training, students are free to change the form of their education from dual to regular or vice versa.

Following consultations with the potential ULIM dual partners, it was decided to choose the following training model: 60% of the total number of study hours will be spent at the university, 40% at the company, with the alternation of agreed phases with students studying theoretical concepts at the university and receiving training from the enterprise or social institution.

All lectures and seminars will be held on the university campus and taught by tenured professors and experts. Individual hours will be divided between the university and the company.

The distribution of the study / theoretical and practical hours between the university and company will be organized according to a mixed model, combining both daily work hours/weekly and monthly. Each semester has been divided into sections of academic training at the university and practical experience in the partnering companies. The students continuously reflect on their work experience and take that 'know-how' back to university. On the other hand, the academic knowledge can directly be applied at the workplace. Therefore, academic environment and work field are interwoven. In the 1st year of study, students will carry out learning activities (contact hours) at the university, while spending, in parallel, 3 hours per day / 9 weeks per semester at the company. In the 2nd year of study, the 3rd semester will be divided into two parts, the first one (10 weeks) including lectures and seminars at the university and the last one, including the internship (5 weeks) - at the company. As of the 4th semester, students will work mostly at the company (14 weeks, February-April) and only one week (in May) at the university.

ULIM's key stakeholders in establishing a dual partnership are: The Information and Documentation Center on NATO in Moldova, Pro Marshall Center of the Republic of Moldova, Charity Center for Refugees from Chisinau, Moldova-China Chamber of commerce and industry. The collaboration between ULIM and the cooperating company will be carried out at all stages of

the realization of the dual higher education. A close cooperation between professional delegated mentors and academic tutors will be ensured. Tutors and mentors will be provided with additional training to support the students. Representatives of the company will be involved in the curriculum development process, so that the university curricula to correspond to labor market needs. They will be invited to participate in the selection of potential students in the 1st year of study and the training of professional skills in the real work environment. The students have an employment contract and throughout the entire period, they may earn a monthly salary and have an insurance status of employees.

The willingness of companies to support students during the study program crucially depends on an adequate return on this investment in human capital. The latter is given when students upon completion of their studies sign job contracts with their training companies and start their professional career there.

Conclusion. The potential for a closer link between vocational training and academic education has been clearly seen in discussions with managers from industry and representatives of various industry organisations. Interest in participating in a dual system of higher education has repeatedly been confirmed, yet at the same time clear limits have been expressed in terms of the organisational and financial involvement. In all their discussions, the enterprises and industry organisations have clearly outlined their desire for change towards a system of higher education incorporating specialist practical work and oriented towards the labour market.

Reference has repeatedly been made here to the preliminary work by government or ministries and a need has been formulated for framework conditions that are both favourable and based on sustainable educational policy. More significantly, recognition of dual higher education by the responsible ministry in the partner country are considered to be prerequisites for the commitment of higher education institutions and enterprises or industrial organisations.

In conclusion, it is also important to point out that efforts are needed to adapt the regulatory framework of the Republic of Moldova for the organization of dual higher education: changes in the Education Code, the adoption of the draft Law on dual education, where dual higher education should be regulated. It is also necessary to disseminate information about dual higher education and to actively promote it in the business environment, in order to involve more local companies to work together for the implementation of dual education.

References

1. Krüger, K., Jiménez, L. (2009). La función de la educación superior en los modelos sociales de la 'sociedad del conocimiento' europea. Barcelona. Retrieved from: http://www.ub.edu/geocrit/la_funcion_social.pdf (accessed May 20, 2022).
2. CEDEFOP (2014). Terminology of European education and training policy. Retrieved from: https://www.cedefop.europa.eu/files/4064_en.pdf (accessed April 12, 2022).
3. CEDEFOP (2016). Governance and financing of apprenticeships. Luxembourg: Publications Office. CEDEFOP research paper; No 53. Retrieved from: https://www.cedefop.europa.eu/files/5553_en.pdf (accessed May 23, 2022).
4. Graf, L., Powell, J.W., Fortwengel, J., Bernhard, N. (2014) Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD): Duale Studiengänge im globalen Kontext: Internationalisierung in Deutschland und Transfer nach Brasilien, Frankreich, Katar, Mexiko und in die USA. Berlin: DAAD.
5. Krüger, K., (2019). Dual studies in university higher education Estudios duales en educación superior universitaria. Retrieved from: https://www.academia.edu/41105126/Dual_studies_in_university_higher_education_Estudios_duales_en_educaci%C3%B3n_superior_universitaria?email_work_card=title (Accessed May 17, 2022).
6. Codul Educației al Republicii Moldova (2014). Retrieved from: <http://lex.justice.md/md/355156/> (Accessed May 21, 2022).
7. Report of companies needs for dual higher education in the Republic of Moldova and Ukraine (2021). Retrieved from: https://coopera-project.ase.md/wp-content/uploads/2021/12/A1.2_COOPERA_Report-on-companies-needs-fro-DHE_MD_UA_FINAL.pdf (Accessed May 23, 2022).

Стаття надійшла до редакції 15.08.2022

Прийнята до публікації 20.08.2022

НАПРЯМКИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ТОЧКИ ЗРОСТАННЯ

Баранова В. Г., доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: vgbaranova58@gmail.com
ORCID:0000-0002-1724-957X

Анотація. Мета статті – на основі опрацювання статистичної інформації та наукових публікацій визначити основні точки зростання, відновлення економіки на прикладі Одеського регіону. Такими точками зростання пропонується вважати функціонування спеціальних економічних зон (СЕЗ). Кліматичні, технологічні, технічні, наукові та інші складові дозволяють саме в Одеському регіоні використати цей інструмент найбільш ефективно. Основними методами дослідження стали метод наукової абстракції, узагальнення, дедукції та індукції, історичний метод, що створює науковий базис для обґрунтування тих чи інших заходів щодо впровадження спеціальних економічних зон. Запропоновано впровадження спеціальних економічних зон на територіях портів, зон рекреації, застосування ідеології СЕЗ до суб'єктів підприємництва харчової промисловості, мікротериторій з впровадженням принципу «Дружнього відношення до оточуючого (зеленого) середовища». Визначено напрями зміни законодавства України при впровадженні СЕЗ. Практичне значення підходів, що пропонуються, полягає у визначенні орієнтирів повоєнного відродження економіки як регіону, так і країни.

Ключові слова: спеціальні економічні зони, точки зростання, мікротериторії, законодавство, інтеграція.

DIRECTIONS OF RECOVERY THE ECONOMY OF THE REGIONS OF UKRAINE: POINTS OF GROWTH

Baranova Victoria, Dr. of Sc. (Economics), Professor, Professor Department of Financial Management and Stock Market, Odessa National Economic University, m. Odessa, Ukraine
e-mail: vgbaranova58@gmail.com
ORCID:0000-0002-1724-957X

Abstract. The purpose of the article is to determine the points of growth and recovery of the economy on the basis of statistical information and scientific publications based on the example of the Odesa region. It is proposed to consider the functioning of special economic zones (SEZ) as such points of growth. Climatic, technological, technical, scientific, etc. components make it possible to use this tool most effectively in the Odesa region. The main research methods were the method of scientific abstraction, generalization, deduction and induction, the historical method, which creates a scientific basis for justifying certain measures regarding the introduction of special economic zones. The introduction of special economic zones in the territories of ports, recreation areas, the application of the SEZ ideology to subjects of food industry entrepreneurship, micro-territories with the implementation of the principle of "Friendly attitude to the surrounding (green) environment" is proposed. The directions of changes in the legislation of Ukraine during the implementation of the SEZ have been determined. The practical significance of the proposed approaches lies in determining the benchmarks for post-war economic revival of the economy of both the region and the country.

Keywords: special economic zones, growth points, micro-territories, legislation, integration.

JEL Classification: F360, H300, K300, O180.

Постановка проблеми. Несприятливі події останнього часу негативно вплинули на економічний стан усіх країн світу. На думку більшості вчених, причинами такого положення є прорахунки у стратегії інвестицій у зелену економіку, коли не були забезпечені засоби акумуляції енергії та альтернативні джерела енергії. Зауважимо, що повальна відмова від традиційних джерел отримання енергії без наукових обґрунтувань та використання досягнень НТП мала здебільшого характер кампанії. Наступним несприятливим чинником є грошова емісія з метою підтримки виробників, якої вони потребували внаслідок гальмування і скорочення виробництва заходами з локдаунів, та підтримки пересічних громадян для збереження рівня їхнього життя в цих умовах. Наприклад, у США у 2020 р. було виплачено матеріальну допомогу кожному громадянину у розмірі \$1800, а у 2021 р. – \$1400. Рівень інфляції становив у США у 2021 р. 5%, (найвищий за останні 30 років), індекс споживчих цін в Євросоюзі у 2022 р. станом на 1.07.2022 – 8,6 % [1, 2].

Ще один з чинників – це руйнування логістичних ланцюжків внаслідок пандемії

COVID-19, яке призвело до падіння темпів економічного розвитку, до падіння рівня життя населення всього світу, до технологічної інфляції. Як повідомляє ІнстаФорекс, зниження темпів зростання зайнятості, статистика з ділової активності та ринку нерухомості, що розчаровує, є вагомим доказом зниження ВВП США.

Водночас Європейська комісія знизилася прогноз зростання ВВП Єврозони на 2022 р. до 2,7% та вважає, що інфляція в Єврозоні розженеться до 6,1% у 2022 р. з досягненням піку приблизно у другому кварталі. У 2023 р. споживчі ціни зростуть на 2,7%, тобто залишаться вище таргету в 2%, встановленого Європейським центробанком [3]. Про зниження ділової активності свідчить і динаміка індексу Доу-Джонса. Так, відбулося падіння даного індексу з 34049,46 на 25.04.2022 до 31173,84 на 11.07.2022 [4]. Такі негативні процеси спонукають до вживання екстрених антикризових засобів, а загальна світова економічна ситуація може характеризуватися наступним: впровадженням консервативної політики; економічним песимізмом; економічною орієнтацією на азійські ринки; зростанням рівня промислової інфляції; перетоком капіталу у ВПК тощо.

Критичною точкою у світовій економіці є воєнні дії на території України, руйнування її економіки. За останніми оцінками МВФ, що базуються на досвіді інших воєнних конфліктів, ВВП України за підсумками 2022 року може впасти на 35-50%, урядові прогнози ще песимістичніші. За попередніми оцінками, станом на 11 квітня 2022 р. загальна сума збитків внаслідок руйнування саме інфраструктурних об'єктів оцінювалася щонайменше у \$80,4 млрд. [5]. За підрахунками ООН, з початку конфлікту виїхали з України 4,3 млн. осіб, ще 7,1 млн. вважаються внутрішньо переміщеними особами. Масштаби проблем у промисловості та в економіці загалом вже величезні, однак у підсумку вони напряму залежатимуть від тривалості гарячої фази бойових дій та охопленої ними території.

Вся сукупність чинників, у тому числі й латентних, створила економічну кризу, з якої вихід можливий тільки на новітніх засадах розбудови економіки. Водночас відбуваються події, які визначають стратегічний напрям розвитку світової економіки – це процеси подальшої інтеграції. Успішність такої інтеграції значною мірою залежить від створення у кожній економіці точок зростання, у тому числі у процесі повоєнного відродження економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що питанням відновлення економіки України останнім часом присвячено чимало публікацій. Це й прогнозні висновки таких поважних фінансових інституцій як МВФ, ООН, публіцистичні статті та дослідження у періодичних виданнях [6, 7, 8], дослідження чинників падіння української економіки та напрямків її відродження [9].

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. У більшості досліджень автори бачать відродження економіки в контексті або зарубіжного досвіду, який, до речі, не витримує сучасних викликів, або в контексті вагової централізації та концентрації фінансових ресурсів, що, на наш погляд, не призведе до перебудови та зростання економіки країни. Неприйнятним є також спирання на можливість отримання дешевих кредитів з урахуванням глобальної економічної кризи. Зустрічаються й публікації зі створення СЕЗ (спеціальних економічних зон), але у більшості випадків вони мають оглядовий характер та не враховують сучасні зміни у економічному середовищі.

Мета дослідження. Мета статті – на основі опрацювання статистичної інформації та наукових публікацій визначити основні точки зростання, відновлення економіки на прикладі Одеського регіону.

Основний матеріал. Розробки у напрямі повоєнного відродження економіки, проведені Українським інститутом майбутнього, визначають наступні напрями (наводимо деякі з них) [10]:

- створений у перехідний період режим «договорів із великим бізнесом» має бути законодавчо оформлений. Держава підтримує великий бізнес. А той, своєю чергою, дистанціюється від безпосередньої участі у політиці. Але чи можемо ми констатувати, що великий бізнес буде працювати? Адже більшість промислових гігантів – зруйновано, а історичний досвід свідчить, що відродження великого бізнесу стає можливим на початковому етапі тільки за участю держави, та/або з приходом іноземного інвестора. Чи справді великий бізнес не буде втручатися у політику у цьому випадку? Основою відродження все ж таки стає середній та малий бізнес.

- Максимальна лібералізація економіки, стимулювання малого та середнього бізнесу. Створення особливих умов приходу технологічних інвесторів. Такий напрям передбачає докорінну перебудову податкової системи. І чи готова влада віддати такий потужний

фінансовий інструмент, як податки? Скільки часу та зусиль це потребує в умовах широкомасштабного руйнування економіки?

Отже, напрацьовані рекомендації мають переважно адміністративний характер, базуються на принципах суттєвої централізації, коли додатково створені інституції керуватимуть економікою. Не можна повною мірою погодитись і з напрямками державного фінансування, які у майбутньому знищать перспективи розвитку економіки України. Без сумніву, роль держави у розбудові економіки України значна, але ми знову стикаємось з адміністративним управлінням, а не з державно-ринковим регулюванням.

У представлених напрацюваннях також зовсім не приділено уваги розвитку регіонів, самоврядуванню (є необгрунтовані рекомендації щодо «примусової приватизації» з вилученням об'єкту приватизації у разі відсутності його експлуатації власником).

Вважаємо, що більшість запропонованих заходів мають значну корупційну складову, орієнтуються на центральні органи влади у перерозподільних процесах, на концентрацію та перерозподіл грошових ресурсів на найвищому рівні.

Є й рекомендації, які суперечать доведеним науковим висновкам, зокрема, пропонується реформування системи фінансово-бюджетного забезпечення науково-освітньої сфери. Передусім це стосується переведення наукових установ, зокрема інститутів НАН України та галузевих академій (НААН, АМН тощо), виключно на проектне фінансування, а також різкого скорочення бюджетного фінансування для закладів вищої освіти [11]. Реалізація такого напрямку зведе країну на рівень третьосортної економіки, адже тільки наука та освіта стануть фундаментом економічного зростання.

Враховуючи проведені опрацювання публіцистичних, статистичних та наукових публікацій, вважаємо за доцільне надати власне бачення процесу повоєнного розвитку економіки на прикладі Одеського регіону (окремі аспекти).

1. З метою розвитку регіону пропонується використовувати фінансовий механізм, який реалізує концепцію спеціальних економічних зон (використання фінансових важелів). Так, відновлення експорту основних товарів на тлі високих світових цін – зерна, руди та металу стає ефективним, коли такий експорт здійснюється в умовах порто-франко. Саме Одеський регіон з його шляхами, портами, розвинутою інфраструктурою, певним історичним досвідом може стати флагманом процесу експорту-імпорту. Одеський регіон налічує 7 портових зон (порти Одеса, Південний, Чорноморськ, Рені, Кілія, Ізмаїл, Білгород-Дністровський), у яких вже побудована портова інфраструктура, є фахівці тощо. Разом з тим, більшість з портів майже не функціонує внаслідок минулої помилкової економічної політики. Використання концепції порто-франко дозволить концентрувати значні фінансові ресурси у регіоні, тим самим створити базу для його подальшого розвитку та у майбутньому наповнити державний бюджет. Зауважимо, що на відміну від існуючих підходів, коли пропонується створення СЕЗ на достатньо великій території, ми пропонуємо створення СЕЗ не за територіальним принципом, а за технологічним. Тобто не всі СПД, які знаходяться на території СЕЗ, мають право на відповідний режим. Режим порто-франко є привабливим з погляду створення спільних підприємств, такий режим притягує інвестиції і не тільки іноземні (що, до речі, прописано у законодавстві), а що важливіше – вітчизняні, створює умови для більш легкої інтеграції у міжнародні економічні відносини.

2. Розбудова харчової галузі стає одним з ефективних напрямів розвитку Одеського регіону, враховуючи значні переробні потужності, шляхи доставки первинної харчової сировини, м'які кліматичні умови, попит та можливості експорту продукції харчової галузі (продукції зі значною часткою доданої вартості). Розвиток харчової галузі тоді буде давати прибуток, якщо буде спиратися на систему пільг та преференцій. Створення таких СЕЗ має відбуватися за принципом технологій (технологічних ланцюжків), а не територій. Наявність режиму СЕЗ не буде потребувати щомісячних виплат населенню для підтримки життєвого рівня (це відбувається зараз), буде сприяти зайнятості, розбудові суміжних галузей. Впровадження системи мікро-зон (спеціальних економічних зон) стимулюватиме притік інвестицій як внутрішніх, так і зовнішніх.

3. Введення гнучкої системи пільг, зокрема у межах СЕЗ (зауважимо, що така система має розроблятися для кожної зони з урахуванням специфіки та особливостей СЕЗ). Необхідним є введення при розрахунках прожиткового мінімуму показника паритету споживчих цін з найближчими сусідами, диференційовано-прогресивної системи ПДФО, змін механізмів пенсійного страхування, що буде сприяти накопиченню коштів, зменшенню ризиків стрибкоподібної інфляції, забюрократизованості процесів та корупції.

4. Слід зазначити, що застосування СЕЗ не повинно обмежуватися лише зоною портів

(експортно-імпортна складова). Можливим є використання мікро-СЕЗ для впорядкування та розвитку мікротериторій у межах населених пунктів. Сучасний мегаполіс (громада) – це не тільки багатоквартирні квартали, але й місце зеленої зони, спорту, зони екологічного комфорту. Огляд території будівель у мікрорайонах м. Одеси свідчить, що вони для повноцінного життя некомфортні: критично мало зелених зон, недостатньо дитячих міні майданчиків, міні майданчиків для безкоштовного тренування, зон паркування, існують райони (Райдужний), де з великими труднощами роз'їжджаються автомобілі. Натомість у місті надзвичайно багато «наливайок». Тому при розбудові, реконструкції тощо має бути впроваджений принцип «Дружнього відношення до оточуючого (зеленого) середовища». Стосовно мікро-житлових зон пропонується використання системи преференцій та регуляторів на рівні ОСББ, що надасть можливість благоустрою зон ОСББ без залучення коштів місцевих громад.

5. Одеський регіон – це потужний осередок рекреації. Наявність функціонуючих оздоровчих закладів на базі грязьових джерел (Куяльник, Сергіївка, Лебедівка, санаторії Одеси, бази відпочинку на морі тощо), побудованої інфраструктури, фахівців мають значний потенціал для зростання в цілому економіки регіону. Але для їх нормального функціонування необхідні суттєві інвестиції. Джерелом таких інвестицій можуть бути пільги та преференції, які надаються в межах СЕЗ.

Впровадження будь-якого напряму потребує аналізу та переробки законодавчої бази, яка не відповідає як сучасним, так і майбутнім умовам господарювання. Наприклад, низка норм чинного Закону України N 2673-XII «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13 жовтня 1992 року [12] потребує доопрацювання. Вкажемо на деякі з них.

Зокрема, необхідним є доповнення мети створення СЕЗ (доповнити словами «залучення вітчизняних інвестицій»); потребує переробки ст. 5 з урахуванням процесів децентралізації, а також всіх статей закону щодо права регулювання діяльності СПД СЕЗ; необхідним є зняття вимоги щодо кордонів СЕЗ (ст. 6 п.в), адже не завжди можна територіально об'єднати об'єкти СЕЗ; потребує розширення перелік учасників СЕЗ (ст. 9 п.б) тощо. Законодавством передбачено введення окремого закону для кожної зони, що є, на наш погляд, зайвим в умовах широкомасштабного застосування принципів СЕЗ. Так, для значних територій така вимога є цілком доречною, але при впровадженні мікрозон – зайвою. Тому необхідна розробка законодавчого забезпечення з урахуванням специфіки СЕЗ.

Висновки. Зауважимо, що саме СЕЗ в умовах відродження економіки стають тим містком, який об'єднує українську економіку та економіки інших країн, забезпечує активний рух товарів, грошових потоків.

Безумовно, запропоновані напрями потребують додаткового дослідження та опрацювання, але вважаємо, що саме СЕЗ стануть точками зростання в українській економіці.

Список літератури

1. Money Stock Measures - H.6 Release // The Federal Reserve. URL: <https://www.federalreserve.gov/releases/h6/> (дата звернення: 12.07.2022).
2. Eurozone Consumer Price Index (CPI) YoY // Investing.com. URL: <https://www.investing.com/economic-calendar/cpi-68> (дата звернення: 12.07.2022).
3. Аналітичні огляди ФОРЕКС. URL: https://www.instaforex.com/ua/forex_analysis/311012 (дата звернення: 12.07.2022).
4. Индекс Доу-Джонса (Dow Jones) [2022] – Минфин. URL: <https://index.minfin.com.ua> > (дата звернення: 12.07.2022).
5. За тиждень збитки, нанесені в ході війни інфраструктурі. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-tizhden-zbitki-naneseni-v-hodi-viyni-infrastrukturi-ukrayini-zrosli-shhonaumentshe-na-8-3-mlrd/> (дата звернення: 12.07.2022).
6. Восстановление Украины после войны: кто, как и за чьи ... URL: <https://www.epravda.com.ua> (дата звернення: 10.07.2022).
7. Як нам відбудувати Україну. Успішні світові кейси ... URL: <https://www.ukrinform.ua> > (дата звернення: 10.07.2022).
8. 8. Дослідження «Повоєнне відновлення економіки України. URL: <https://cpd.com.ua> > vidnovle. (дата звернення: 10.07.2022).
9. Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості

політики. URL: <https://www.econa.org.ua> > view (дата звернення: 10.07.2022).

9. 10. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною ... URL: <https://uifuture.org> > ukrayina. (дата звернення: 10.07.2022).

11. Борщевський В. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України. URL: <https://www.prostir.ua> (дата звернення: 10.07.2022).

12. Закон України N 2673-XII «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13 жовтня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> > (дата звернення 14.07.2022).

References

1. Money Stock Measures - H.6 Release. The Federal Reserve. Retrieved from <https://www.federalreserve.gov/releases/h6/>

2. Eurozone Consumer Price Index (CPI) YoY. Investing.com. Retrieved from <https://www.investing.com/economic-calendar/cpi-68>

3. Analitychni oghljady FOREKS (2022). Retrieved from https://www.instaforex.com/ua/forex_analysis/311012 [In Ukrainian].

4. Yndeks Dou-Dzhonsa (Dow Jones) (2022) – Mynfyn. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua> > [In Ukrainian].

5. Za tyzhdenj zbytky, naneseni v khodi vijny infrastrukturi.(2022) Retrieved from <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-tizhden-zbitki-naneseni-v-hodi-viyni-infrastrukturi-ukrayini-zrosli-shhonaymenshe-na-8-3-mlrd/> [In Ukrainian].

6. Vosstanovlenye Ukrainy posle vojny: kto, kak y za chjy ..(2022). Retrieved from <https://www.epravda.com.ua> [In Ukrainian].

7. Jak nam vidbuduvaty Ukrajinu. Uspishni sivitovi kejsy ...(2022). Retrieved from <https://www.ukrinform.ua> > [In Ukrainian].

8. Doslidzhennja «Povojenne vidnovlennja ekonomiky Ukrainy(2022). Retrieved from <https://cpd.com.ua> > vidnovle [In Ukrainian].

9. Kindzerskij Ju.Povojenne vidnovlennja promyslovosti Ukrainy: vyklyky ta osoblyvosti polityky (2022). Retrieved from <https://www.econa.org.ua> > view [In Ukrainian].

10. Ukrajina 2022. Jak ne vtratyty svij shans staty syljnoju .(2022). Retrieved from <https://uifuture.org> > ukrayina. [In Ukrainian].

11. Borshhevsjkij V. Ekonomika vijny ta povojennyj ekonomichnyj rozvytok Ukrainy.(2022). Retrieved from <https://www.prostir.ua> [In Ukrainian].

12. Zakon Ukrainy N 2673-XII «Pro zaghaljni zasady stvorennja i funkcionuvannja specialnykh (vilnykh) ekonomichnykh zon» vid 13 zhovtnja 1992 roku /(1992). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> > [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.08.2022

Прийнята до публікації 11.08.2022

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Бочко О. Ю., доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу і логістики Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
e-mail: bochkoolena@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-3422-4654

Анотація. Мета статті - обґрунтування результатів дослідження розвитку сільських територій Закарпатської області в умовах євроінтеграційних процесів. Методика. У процесі дослідження використано: загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання; монографічні – для опрацювання фахових публікацій із зазначеної проблематики; логічний – для аналізу договорів співробітництва територіальних громад; статистичний та порівняльний – для аналітичних розрахунків сільських районів Закарпатської області за 2021р.; системного підходу – для внесення пропозицій щодо розвитку сільських територій. Результати. Досліджено сільські території Закарпатської області за 2021р. Обґрунтовано, що серед 9-ти укладених громадами Закарпатської області договорів співробітництва поширеними напрямками співробітництва є: спільні проекти та делегування повноважень в сферах надання соціальних, комунальних та туристичних послуг, покращення муніципального менеджменту в сфері архітектури.

Ключові слова: сільські території, Закарпатська обл, співробітництво, територіальні громади, євроінтеграційні процеси.

RESEARCH ON THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS TRANSCARPATHIAN REGION IN THE TERMS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Bochko Olena, Doctor of Economics, Professor Department of Marketing and Logistics, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine
e-mail: bochkoolena@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-3422-4654

Abstract. The article's purpose is to justify the research results on the development of rural areas of Zakarpattia Oblast in the context of European integration processes. In the research process, the following were used: general scientific and unique forms of scientific knowledge; monographic - for the development of professional publications on the specified issues; logical - for the analysis of cooperation agreements of territorial communities; statistical and comparative - for analytical calculations of rural districts of Zakarpattia Oblast for 2021; system approach - to make proposals for the development of rural areas. The rural areas of the Transcarpathian region for 2021 were studied. It was established that within the Zakarpattia region, the largest population is the Khust district with 267,333 people and an area of 3,180.3 km², and the smallest is Rakhiv district with 82,397 people and 1,843.7 km². It has been established that active work is being done toward strategic aspects of international cooperation within the Transcarpathian region. It is substantiated that among the nine cooperation agreements concluded by the communities of the Transcarpathian region, common areas of cooperation are joint projects and delegation of powers in the spheres of providing social, communal, and tourist services and improvement of municipal management in the field of architecture. Areas of concern remain education, information, and communication, IT technologies and other modern technologies, improvement of municipal administration, energy-saving infrastructure, prevention of artificial and other disasters, and introduction of energy-efficient technologies. Accordingly, there is a need to disseminate information about the possibilities of educational directions for developing territorial communities. From the beginning of 2022, 2 cooperation agreements of territorial communities have already been concluded, depending on the interested spheres of activity. The practical significance of the research results lies in the fact that the research results can be used in developing strategic directions for developing rural areas of the Transcarpathian region.

Key words: rural areas, Transcarpathian region, cooperation, territorial communities, European integration processes.

JEL Classification: O130, R110, O440.

Постановка проблеми. Сільські території знаходяться в досить кризовому соціально-економічному становищі та потребують інноваційних підходів, ефективних управлінських рішень та нового вектору розвитку. Через це сільські території є об'єктом вивчення сучасних практиків, науковців. В авторських доробках вчених описано стратегічні аспекти розвитку сільських територій та їх досвід в межах та за межами України, принципи соціально-економічного управління розвитком сільських територій, обґрунтовано фундаментальні

трансформаційні перетворення, пов'язані з реалізацією реформи децентралізації. Проте з плином часу змінюються підходи до вивчення проблем, обґрунтовано нові шляхи розвитку, запропоновано нові методики, змінюються чинники впливу. Відтак потребує детального вивчення питання розвитку сільських територій залежно від їх географічного розміщення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітлення проблем сільського розвитку знайшли своє відображення в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких Богуцький О., Бородіна О, Губені Ю., Готра В., Саблук П., Юрчишин В., Мантіно Ф., Гудвін М., Стокер Г. та ін. Зокрема саме поняття «сільські території» та теоретико-методологічні підходи розкрито в працях Єрмоленка В.М. [5] та Прокопи І. В. [10]. Науковці Губені Ю. Е. [2], Борщевський В.В. [11] здійснювали дослідження сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів. Впродовж вивчення досліджуваних питань Андріюк М.В. [1] обґрунтовував фінансові підходи забезпечення розвитку сільських територій в умовах євроінтеграційних викликів. Вчені Антонюк Н. С. [16], Перхач О. Р. [16], Заяць Т. А [6] обґрунтовували підходи до розвитку сільських територій в межах реалізації реформи децентралізації. Малік М.Й. обґрунтовував процес розвитку сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави [8]. Проблеми сільських територій в умовах COVID-19 розкрито Готрою В.В. [17].

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Пропри наявність великої кількості наукових доробок, теоретико-методологічних підходів до розвитку сільських територій потребують більшої уваги проблеми розвитку сільських територій в розрізі регіонів. Зокрема в статті досліджено розвиток сільських територій Закарпатської області.

Мета дослідження. Метою статті є обґрунтування результатів дослідження розвитку сільських територій Закарпатської області в умовах євроінтеграційних процесів. У процесі дослідження використано: загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання; монографічні – для опрацювання фахових публікацій із зазначеної проблематики; логічний – для аналізу договорів співробітництва територіальних громад; статистичний та порівняльний – для аналітичних розрахунків сільських районів Закарпатської області за 2021р.; системного підходу – для внесення пропозицій щодо розвитку сільських територій.

Основний матеріал. У Закарпатській області переважає сільське населення (постійне) 63,1 % при 30,7 % по Україні. За роки незалежності змінилося співвідношення площі сільськогосподарських угідь на користь господарств населення, розмір землеволодіння яких зріс більше ніж у шість разів [4].

Станом на 1.01.2022 р. із 6 адміністративних районів Закарпатської області найбільшим за кількістю населення є Хустський район з кількістю – 267333 осіб та площею 3180,3 км², а найменший - Рахівський район з кількістю – 82397 осіб та 1843,7 км² (табл. 1).

Таблиця 1
Загальна характеристика сільських територій Закарпатської області за 2021 р.

Назва	Кількість населення, в межах сільських територій району, осіб	Площа сільських територій району, км ²	Кількість населених пунктів сільських територій району
Ужгородський район	239987	2278,3	117
Берегівський район	242858	1624,6	114
Тячівський район	149393	1709,5	55
Хустський район	267333	3180,3	143
Рахівський район	82397	1843,7	26
Мукачівський район	252616	2056,5	142

Джерело: складено за даними [19]

Загалом площа Закарпатської області становить 12777 км², кількість населення - 1253791 од. та нараховує 64 територіальних громади.

За дослідженням Сторонянської І. З., Залуцького І. Р., Патицької Х. О. більш розвинені переважно сільські території Ужгородського району, перехідні переважно сільські території, або дискретні переважно сільські території знаходяться в одному районі – Виноградівському

районі, занепадаючі переважно сільські території, як вкрай проблемні знаходяться у Берегівському та Мукачівському районах [14].

Сільськогосподарське виробництво в області має свою специфіку та особливості, оскільки область є малоземельною. Крім того, для області характерна вертикальна зональність (виділяють низинну, передгірську та гірську підзони), дві третини території займають гори. Усе це обмежує можливості збільшення виробництва сільськогосподарської продукції.

В області активно розвиваються сільські територіальні громади. Одна із передових є Полянська сільська територіальна громада, яка змогла підписати договори міжмуніципального співробітництва із 16-ма довколишніми громадами щодо створення сміттесортувального заводу на 80 робочих місць. Обсяг інвестицій у будівництво складає 12 млн євро, з яких 9 млн євро фінансують німецькі інвестори, а решта 3 млн євро повинні надійти через субвенцію на соціально-економічний розвиток [13]. Синевирська громада також одна із прогресуючих. В її межах функціонує туристично-інформаційний центр та онлайн-сервіс, завдяки якому турист зможе детально спланувати свій відпочинок: забронювати готелі, замовити послуги і онлайн-сервіс планування та загалом згенерувати програму відпочинку. Активно розвивається Вільховецька територіальна громада, зокрема в межах якої Вільховецький ЦНАП є одним із найкращих сільських центрів в Україні, а збудований стадіон відповідає стандартам УЄФА [9].

Важливу роль у розвитку Закарпатської області відіграє Договір про співробітництво територіальних громад у формі реалізації спільного проекту щодо розвитку туризму «ГУЦУЛ ЕТНОС» (суб'єкти співробітництва: Ясінянська селищна рада, Богданівська сільська рада, Яремчанська міська рада Івано-Франківська обл., Поляницька сільська рада Івано-Франківська обл., Ворохтянська селищна рада Івано-Франківська обл., Зеленська сільська рада Івано-Франківська обл., Верховинська селищна рада Івано-Франківська обл., Кутсяка селищна рада Івано-Франківська обл., Космацька сільська рада Івано-Франківська обл., Вижницька міська рада Чернівецька обл., Косівська міська рада Івано-Франківська обл., Коломийська міська рада Івано-Франківська обл., Надвірнянська міська рада Івано-Франківська обл.). Результатом укладеного договору є зростання кількості суб'єктів співробітництва в межах договору.

Крім того, 1 червня 2022 року Закарпатська область стала партнером Проєкту USAID «Підвищення ефективності роботи та підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА»), що дає можливість розвитку в напрямі впровадження важливих та корисних ініціатив для населення, а також забезпечить зменшення навантаження на територіальні громади.

В межах проєкту USAID «ГОВЕРЛА», до якого залучені Міжгірська селищна територіальна громада, Полянська сільська територіальна громада, Ясінянська селищна територіальна громада ведеться активна робота щодо укладання договорів про співробітництво та реалізацію спільних проєктів. Розподіл договорів співробітництва в розрізі сфер діяльності по роках ініціювання та складання договорів співробітництва громад по сферам, укладених між громадами протягом 2017-2022 років подано на рис. 1.

Рис. 1. Розподіл договорів співробітництва територіальних громад за сферами, укладених між громадами протягом 2017-2022 років*

Джерело: складено автором за даними [7]

Відтак можемо спостерігати активність громад Закарпатської області за всі роки існування в Україні законодавства про співробітництво територіальних громад. Відмітимо різні строки виконання укладених договорів. Приміром, апробування механізму співробітництва в Закарпатській області почалось з 2-х договорів ще у 2016-2017 роках. Найбільша активність щодо укладання договорів спостерігається в 2021 році (3 договори), при цьому у 2018 та у 2020 роках спостерігається відсутність договорів (рис. 2).

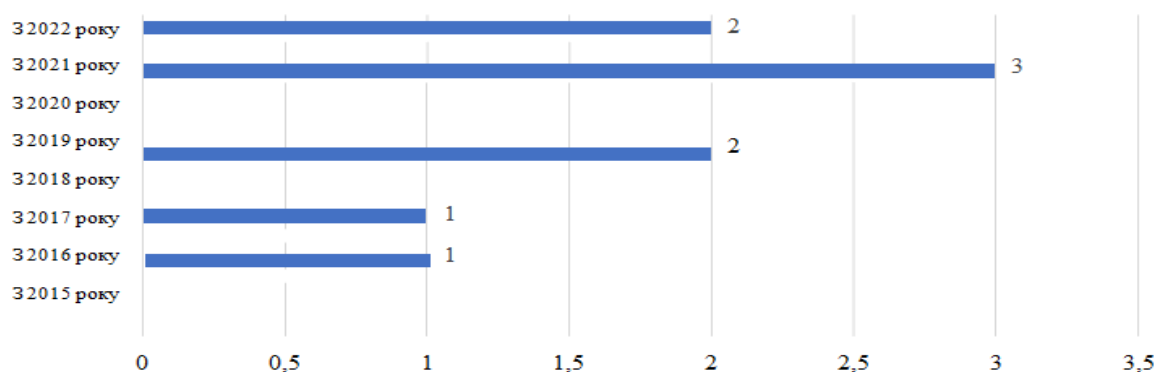

Рис. 2 Кількість договорів відповідно терміну початку реалізації договору про співробітництво територіальних громад

Джерело: [7]

Серед 9-ти укладених громадами Закарпатської області договорів співробітництва поширеними напрямками співробітництва є: спільні проекти та делегування повноважень в сферах надання соціальних, комунальних та туристичних послуг, покращення муніципального менеджменту в сфері архітектури. Проблемними залишаються напрями: освіти, інформаційно-комунікативних, ІТ-технологій та інших сучасних технологій покращення муніципального менеджменту, а також поліпшення енергозбереження інфраструктури, запобігання техногенним та іншим катастрофам та запровадження енергоефективних технологій. Відповідно виникає потреба в поширенні інформації щодо можливостей освітніх напрямів розвитку територіальних громад.

Відмітимо, що в межах Закарпатської області активна робота ведеться в напрямі стратегічних аспектів міжнародного співробітництва. Зокрема, розроблені та прийняті наступні нормативно-правові документи: Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років та затверджено План заходів із її реалізації у 2021-2023 роках, Програма проведення обласного конкурсу проєктів місцевого розвитку Закарпатської області на 2020 – 2022 роки, в межах яких одним з пріоритетних напрямів є розвиток міжнародного співробітництва з країнами-сусідами.

Висновки. Отже, Закарпатська область стимулює розвиток сільських територій в напрямі євроінтеграційних процесів, через залучення представників територіальних громад до різноманітних програм розвитку регіону. Зокрема позитивним є учать територіальних громад Закарпатської області у проєкті USAID «ГОВЕРЛА», основна мета якого зміцнення спроможності органів місцевого самоврядування та активізацію залучення громадськості на всіх рівнях. Це, в свою чергу, забезпечить інституційну підтримку, планування розвитку територій та управління земельним ресурсами, місцевий економічний розвиток, співробітництво між територіальними громадами, удосконалення надання послуг, залучення мешканців до процесів прийняття рішень у межах сільських територій.

З початку 2022р. вже укладено 2 договори співробітництва територіальних громад залежно від зацікавлених сфер діяльності. Договори забезпечать можливості та перспективи реалізації в Україні європейської ідеї транскордонного співробітництва в контексті євроінтеграції, реалізацію умов транскордонного співробітництва як драйвера сільського розвитку територіальних громад Закарпатської області.

Перспективами подальших пошуків у даному науковому напрямку є аналізування результатів укладених договорів про співробітництво територіальних громад

Список літератури

1. Андріюк М.В. Фінансове забезпечення розвитку сільських територій в умовах євроінтеграційних викликів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. URL: <http://global-national.in.ua> (дата звернення: 12.09.2022).
2. Губені Ю. Розвиток сільських територій: деякі аспекти європейської теорії і практики. *Економіка України*. 2007. № 4. С. 62–70.
3. Державна служба статистики України URL: <http://ukrstat.gov.ua/.archive/7-2015/135.pdf> (дата звернення: 12.09.2022).
4. Економіка АПК. Закарпатська обласна військова адміністрація URL: <https://carpathia.gov.ua/diyalnist/agropromislovist/ekonomika-apk> (дата звернення: 12.09.2022).
5. Єрмоленко В.М. Особливості формування категорії «сталий розвиток сільських територій» URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=201> (дата звернення: 12.09.2022).
6. Заяць Т. А. Розвиток сільських поселень України в умовах децентралізації: можливості та ризики. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. 3. 48-60. URL: <http://nbu> (дата звернення: 12.09.2022).
7. Звіт за результатами експертного аналітичного дослідження питань співпраці громад Закарпатської області URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 12.09.2022).
8. Малік М.Й. До питання сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2008. № 5. С. 51-55.
9. Представники програми U-LEAD з Європою допомагають Вільховецькій громаді у модернізації нового приміщення ЦНАП URL: <https://vilhovecka.gromada.org.ua/news/1564475239> (дата звернення: 12.09.2022).
10. Прокопа І. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку. *Економіка України*. 2007. № 6 (547). С. 50-59
11. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України: монографія. НАН України. Ін-т регіональних досліджень; наук. ред. В.В. Борщевський. Львів, 2012. 216 с.
12. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави. Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матер. VII річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. К., 2005. 19 с.
13. Синяк Д. Міжмуніципальне диво. 16 громад Закарпаття разом будують сміттесортувальний завод URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14600> (дата звернення: 12.09.2022).
14. Сторонянська І. З., Залуцький І. Р., Патицька Х. О Сільські території в Україні: практика ідентифікації та інструменти розвитку: науковоаналітична доповідь. Львів, ДУ «інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України». 2021. 137 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»)
15. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки. *Економіка АПК*. 2005. №3(125). С. 3-10.
16. Antoniuk N., Perkhach O. & Bochko O. Decentralization of rural areas through publicprivate partnership. *Scientific Papers: Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development*, 2021. Vol. 21, Issue 1, P. 55-65.
17. Hotra V. Using a sharing-platform to prevent a new outbreak of COVID-19 pandemic in rural areas. *Global J. Environ. Sci. Manage.* 2021. 7(2): 155-170.
18. Stocker G. “Public-private partnerships and urban governance”, in *Partners in Urban Governance: European and American experiences*, ed. G. Stocker, pag. Mac Millan, London 1997. P. 1-21.
19. Децентралізація в Україні. URL: <http://decentralization.gov.ua/region> (дата звернення: 12.09.2022).

References

1. Andriiuk M.V. (2015) Finansove zabezpechennia rozvytku silskykh terytorii v umovakh yevrointehratsiinykh vyklykiv. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. [in Ukrainian] (accessed September 12, 2022).
2. Hubeni Yu. (2007) Rozvytok silskykh terytorii: deiaki aspekty yevropeiskoi teorii i praktyky. *Ekonomika Ukrainy*. No 4. P. 62–70.
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua/archive/7-2015/135.pdf> [in Ukrainian] (accessed September 12, 2022).
4. *Ekonomika APK. Zakarpatska oblasna viiskova administratsiia* Retrieved from: <https://carpathia.gov.ua/diyalnist/agropromislovist/ekonomika-apk> [in Ukrainian] (accessed September 12, 2022).
5. Iermolenko V.M. (2010) Osoblyvosti formuvannia katehorii «stalyi rozvytok silskykh terytorii». Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=201> [in Ukrainian] (accessed September 12, 2022).
6. Zaiats T. A. (2017). Rozvytok silskykh poselen Ukrainy v umovakh detsentralizatsii: mozhlyvosti ta ryzyky. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*. 3. . P. 48-60. Retrieved from: <http://nbu> [in Ukrainian] (accessed September 12, 2022).
7. Zvit za rezultatamy ekspertnoho analitychnoho doslidzhennia pytan spivpratsi hromad Zakarpatskoi oblasti Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua> [in Ukrainian] (accessed September 12, 2022).
8. Malik M.I. (2008) Do pytannia staloho rozvytku silskykh terytorii. *Ekonomika APK*. No 5. P. 51-55.
9. Predstavnyky prohramy U-LEAD z Yevropoiu dopomahaiut Vilkhovetskii hromadi u modernizatsii novoho prymishchennia TsNAP Retrieved from: <https://vilhovecka.gromada.org.ua/news/1564475239> [in Ukrainian] (accessed September 12, 2022).
10. Prokopa I. (2007) Silski terytorii Ukrainy: doslidzhennia i rehuliuвання rozvytku. *Ekonomika Ukrainy*. № 6 (547). C. 50-59
11. Borshchevskiy V.V. (2012) Rozvytok silskykh terytorii v systemi yevrointehratsiinykh priorytetiv Ukrainy: monohrafiia. NAN Ukrainy. In-t rehionalnykh doslidzhen; nauk. red.. Lviv, 2012. 216 c.
12. Sabluk P.T. (2005). Rozvytok silskykh terytorii v konteksti zabezpechennia ekonomichnoi stabilnosti derzhavy. *Sotsialno-ekonomichni problemy rozvytku ukrainskoho sela i silskykh terytorii: mater. VII richnykh zboriv Vseukrainskoho konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarykiv K.*, 19 c.
13. Syniak D. (2022) Mizhmunitsypalne dyvo. 16 hromad Zakarpattia razom buduut smittiesortuvalnyi zavod Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/news/14600>. [in Ukrainian] (accessed September 12, 2022).
14. Storonianska I. Z., Zalutskyi I. R., Patytska Kh. O. (2021). Silski terytorii v Ukraini: praktyka identyfikatsii ta instrumenty rozvytku: naukovoanalitichna dopovid. Lviv, DU «instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. Dolishnoho NAN Ukrainy».137 p. (Seriia «Problemy rehionalnoho rozvytku»)
15. Iurchyshyn V.V. (2005). Silski terytorii yak systemoutvoriuiuchi faktory rozvytku ahrarynoho sektora ekonomiky. *Ekonomika APK*. No3 (125). P. 3-10.
16. Antoniuk N., Perkhach O. & Bochko O. (2021). Decentralization of rural areas through publicprivate partnership [Decentralization of rural areas through publicprivate partnership]. *Scientific Papers: Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development*, 21(1). Vol. 21, Issue 1, P. 55-65.
17. Hotra V. (2021) Using a sharing-platform to prevent a new outbreak of COVID-19 pandemic in rural areas [Using a sharing-platform to prevent a new outbreak of COVID-19 pandemic in rural areas]. *Global J. Environ. Sci. Manage.* 7(2): 155-170. DOI: 10.22034/gjesm.2021.02.01.
18. Stocker G. (1997): “Public-private partnerships and urban governance”, in *Partners in Urban Governance: European and American experiences*, ed. G. Stocker, pag. 1-21, Mac Millan, London
19. Decentralization in Ukraine. Retrieved from: <http://decentralization.gov.ua/region> [in Ukrainian] (accessed September 12, 2022).

Стаття надійшла до редакції 13.08.2022

Прийнята до публікації 19.08.2022

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ З ЄС: РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В АСПЕКТІ НАБЛИЖЕННЯ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Воронова О. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: spdlena77@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8719-5546

Анотація. Метою наукової статті є розкриття особливостей реформування законодавства України у контексті наближення до законодавства ЄС у сфері зовнішньої торгівлі. Визначено, що зміни, які пропонуються до Митного кодексу України у відповідності до гармонізації законодавства ЄС, мають велике значення для українського бізнесу. Розглянуто особливості законопроекту про внесення змін до Митного кодексу України, необхідних для забезпечення міжнародного застосування нової комп'ютеризованої системи транзиту NCTS та розширення імплементації положень митного законодавства ЄС. Встановлено, що для переходу на міжнародне застосування NCTS Україні необхідно приєднатися до Конвенції про процедуру спільного транзиту. З'ясовано, що Україна вже завершила процес тестування NCTS на відповідність положенням Конвенції про процедуру спільного транзиту та технічно готова до приєднання до цієї конвенції. Розглянуто положення законопроекту №7420, який передбачає зміни, що є необхідними для забезпечення міжнародного застосування NCTS і подальшої гармонізації Митного кодексу України із митним законодавством ЄС.

Ключові слова: європейська інтеграція, реформування, законодавство, імплементація, Конвенція про процедуру спільного транзиту, Конвенція про спрощення формальностей у торгівлі товарами.

FOREIGN TRADE OF UKRAINE WITH THE EU: REFORMING THE LEGISLATION OF UKRAINE IN THE ASPECT OF APPROACHING THE LEGISLATION OF THE EU

Voronova Olena, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine

e-mail: spdlena77@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8719-5546

Abstract. The purpose of the scientific article is to reveal the peculiarities of the reform of the legislation of Ukraine in the context of approximation to the legislation of the EU in the field of foreign trade. It was determined that the proposed changes to the Customs Code of Ukraine in accordance with the harmonization of EU legislation are of great importance for Ukrainian business. The peculiarities of the bill on amendments to the Customs Code of Ukraine, necessary to ensure the international application of the new computerized transit system NCTS and the expansion of the implementation of the provisions of the EU customs legislation, were considered. It was established that in order to switch to the international application of NCTS, Ukraine needs to join the Convention on the common transit procedure. It was found that Ukraine has already completed the NCTS testing process for compliance with the provisions of the Convention on the Common Transit Procedure and is technically ready to join this convention. It was determined that by joining the Convention on the Common Transit Procedure (NCTS), Ukrainian business will receive the following advantages and simplifications: 1 transit declaration and 1 guarantee for moving goods between 36 countries (EU member states and Great Britain, Turkey, Serbia, North Macedonia, Iceland, Norway, Liechtenstein and Switzerland); automated enterprises will be able to send and receive goods at their enterprises without visiting the customs terminal; financial guarantees will be valid in other 35 countries of the world. The provisions of draft law No. 7420, which provide for changes necessary to ensure the international application of NCTS and further harmonization of the Customs Code of Ukraine with EU customs legislation, were considered. It was noted that the relevant principles of reforming Ukrainian legislation in accordance with EU legislation in the field of foreign trade should also be taken into account in the Recovery Plan of Ukraine in the context of European integration.

Key words: European integration, reform, legislation, implementation, Convention on common transit procedure, Convention on simplification of formalities in trade in goods.

JEL Classification: N700.

Постановка проблеми. 23 червня 2022 року 27-ма країнами-членами Європейського Союзу (ЄС) ухвалено рішення про надання Україні статусу кандидата в ЄС. Статус кандидата офіційно розпочинає процес набуття Україною членства в ЄС. Подальша підготовка до членства включає завершення комплексної трансформації в усіх сферах. Це створює умови для того, щоб Україна функціонувала за принципами ЄС та його законами, спрямованими на захист усіх громадян і бізнесу. Зокрема, важлива роль у цьому контексті належить

трансформації законодавства України у сфері зовнішньої торгівлі до законодавства ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематичні засади гармонізації законодавства України із законодавством ЄС у сфері зовнішньої торгівлі досліджували І. Биков, С. Денисенко, В. Дудченко, О. Макарова, В. Муравйов, А. Стеблянко та інші.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак доцільно відзначити, що практично відсутні дослідження у контексті реформування законодавства України у відповідності до законодавства ЄС у сфері зовнішньої торгівлі.

Мета дослідження. Мета наукової статті полягає у розкритті особливостей реформування законодавства України у контексті наближення до законодавства ЄС у сфері зовнішньої торгівлі.

Основний матеріал. 28 травня 2022 року Кабінетом Міністрів України схвалено законопроект про внесення змін до Митного кодексу України, необхідних для забезпечення міжнародного застосування нової комп'ютеризованої системи транзиту NCTS та розширення імплементації положень митного законодавства ЄС (станом на момент написання статті цей законопроект перебуває на розгляді Верховної Ради України) [1].

Нова комп'ютеризована транзитна система NCTS – це система, яка заснована на Конвенції про процедуру спільного транзиту [2]. У відповідності до приєднання до цієї конвенції, Україна реформує свою митну систему відповідно до стандартів ЄС. Спільний транзит є одним із ключових питань економічної інтеграції між ЄС та Україною.

Застосування Україною NCTS розпочалось у листопаді 2020 року. Спочатку це відбувалось у пілотному режимі, а починаючи з 17 березня 2021 року розпочався етап національного застосування NCTS. Для переходу на міжнародне застосування NCTS Україні необхідно приєднатися до Конвенції про процедуру спільного транзиту. Необхідною умовою офіційного запрошення приєднатися до цієї конвенції є позитивна оцінка за результатами заключної оціночної місії Генерального директорату з питань оподаткування та Митного союзу Європейської Комісії (DG TAXUD) [3].

Доцільно відзначити, що зміни, які пропонуються до Митного кодексу України, мають велике значення для українського бізнесу. Крім того, такі зміни необхідні для забезпечення міжнародного застосування NCTS та подальшої гармонізації українського митного законодавства з митним законодавством ЄС.

Так, для гармонізації українського митного законодавства з митним законодавством ЄС пропонуються такі зміни, які полягають у [1]:

1) наданні можливості українським компаніям використовувати транзитне декларування за допомогою нової комп'ютеризованої системи транзиту NCTS; це дозволить прискорити проходження товарів через митний кордон без необхідності оформлення додаткових транзитних документів у 36-ти країнах світу;

2) розширенні сфери діяльності компаній зі спрощеними митними процедурами;

3) корегуванні вимог до фінансової стійкості компаній зі статусом АЕО (найвищого рівня довіри);

4) комбінації спрощень, які передбачають упущення використання деяких вимог щодо фінансової стабільності для компаній без статусу АЕО та компаній, які використовують NCTS;

5) запровадженні європейської системи ухвалення рішень для схвалення спрощень та інших рішень на вимогу компаній;

6) запровадженні європейської моделі для ухвалення попередніх рішень стосовно класифікації та країни походження товарів (рішення щодо обов'язкової інформації);

7) запровадженні європейської практики гарантування сплати митних платежів із можливістю звільнення від гарантій для компаній, що переміщують усі товари, а не тільки ті, що внесені до певного переліку (як елемент спрощення митної справи);

8) прискоренні митного оформлення за рахунок створення основи для побудови митного та ділового партнерства.

Разом з тим, доцільно зауважити, що Україна вже завершила процес тестування NCTS на відповідність положенням Конвенції про процедуру спільного транзиту [2]. Так, під кінець 2022 року Україна повинна успішно пройти Оціночну місію, і за результатами якої приєднатися до Конвенції про процедуру спільного транзиту [2] та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами [4].

Так, з точки зору Державної митної служби України, технічно Україна повністю готова до приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту. Такий висновок зробили учасники конференції з питань завершення міжнародного тестування 8 червня 2022 року.

У засіданні взяли участь представники Державної митної служби України, Генерального директорату з питань оподаткування та Митного союзу Європейської комісії (DG TAXUD) і митних адміністрацій Австрії, Бельгії, Болгарії, Північної Македонії та Румунії. Крім того, завершення міжнародних перевірок України на відповідність було підтверджено на щомісячній нараді з питань впровадження NCTS в Україні, яка відбулась 9 червня 2022 року [5].

У результаті моніторингова група ЄС дійшла висновку, що Україна успішно завершила свої однорічні внутрішні транспортні операції в рамках NCTS і готова отримати запрошення приєднатися до договору. Таке важливе рішення є результатом плідної роботи експертів EU4PFM у співпраці з Міністерством фінансів України, Державною митною службою України, Проектним офісом реформ при Міністерстві фінансів України, бізнес-асоціаціями та партнерами DG TAXUD, які надавали підтримку Україні на кожному етапі цього складного процесу.

Запровадження процедур спільного транзиту означає, що під час транзиту за договором з її 35-ти країнами українська митниця отримає аналогічні функції та стане повноправним партнером. Це полегшить транзитні процедури для підприємств, які займаються міжнародною торгівлею.

Так, станом на червень 2022 року в Україні є розгорнутий необхідний технічний функціонал, який передбачений режимом спільного транзиту, та здійснено підготовку персоналу. До системи внесено понад 1100 торговців, близько 4500 працівників митниці, понад 5000 декларацій. Служба підтримки NCTS працює вже більше року. Поручителями визначено 13 компаній. Триває запуск спеціальної пропозиції щодо спрощення транзиту для українських компаній [3].

Так, 7 липня 2022 року було прийнято рішення запросити Україну до Конвенції про процедуру спільного транзиту (NCTS) та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами. Це у перспективі дає можливість пришвидшити переміщення товарів між 36-ма країнами європейського регіону. Запрошення України до Конвенції про процедуру спільного транзиту – це важливий крок для приєднання України до ЄС у перспективі.

Приєднавшись до Конвенції про процедуру спільного транзиту (NCTS), український бізнес отримає наступні переваги та спрощення [6]:

1) 1 транзитна декларація та 1 гарантія для переміщення товарів між 36-ма країнами (країни-члени ЄС та Великобританія, Туреччина, Сербія, Північна Македонія, Ісландія, Норвегія, Ліхтенштейн та Швейцарія);

2) автоматизовані підприємства отримають можливість відправляти і одержувати товари на своїх підприємствах, не відвідуючи при цьому митний термінал;

3) фінансові гарантії діятимуть ще у інших 35-ти країнах світу.

Передбачається, що Україна почне подавати міжнародні заявки NCTS наприкінці 2022 року. Цьому передуватиме ухвалення Верховною Радою України законопроекту №7420 [7] та законопроектів про приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту [2] та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами [4], а також виконання всіх відповідних міжнародних процедур.

Після приєднання українські компанії одразу отримають усі переваги та спрощення, якими користуються компанії з країн-учасниць цих конвенцій. Приєднання до NCTS є важливим елементом митної інтеграції з ЄС. Цьому передуватиме, зокрема, імплементація положень конвенцій та розгортання відповідних ІТ-інструментів, розробка законодавчої бази, технічна підтримка та навчання експертів, поступове залучення бізнесу до нових практик.

Варто зауважити, що Верховна Рада України у першому читанні підтримала законопроект №7420, який передбачає зміни, що є необхідними для забезпечення міжнародного застосування NCTS і подальшої гармонізації Митного кодексу України із митним законодавством ЄС.

У відповідності до положень законопроекту №7420 передбачається [7]:

□ уніфікація правил Митного кодексу України щодо отримання статусу фінансового гаранта, гарантування сплати митних платежів, отримання дозволу на застосування спрощених «загальних гарантій», «звільнення від гарантій» тощо у відповідності до вимог, визначених Конвенцією про процедуру спільного транзиту;

□ забезпечення спрощення під час митного оформлення для всіх довірених підприємств, а не лише для автоматизованих економічних операторів.

Також законопроектом №7420 [7] пропонується запровадити механізм, подібний до того, що діє в ЄС, для винесення рішень митними органами, надавши митним працівникам і

посадовим особам компаній права та регулюючі обов'язки. Правила зміни, перегляду, скасування рішень та застосування «права бути почутим» (якщо митні органи мають намір прийняти рішення проти можливості подання).

Доцільно зауважити і те, що 27 липня 2022 року Верховною Радою України прийнято Закон, колишній законопроект № 4517 «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо врегулювання процедури складання митних декларацій на товари, які класифікуються у межах однієї товарної позиції згідно з УКТ ЗЕД, відповідно до Митного кодексу Європейського Союзу» [8].

Прийняті зміни до Митного кодексу України спростять для компаній процедуру декларування товарів. Це дає можливість групувати товари зі схожими характеристиками під одним кодом і надавати повний опис в одній графі митної декларації. Тому новий закон пропонує імплементувати європейські правила, на відміну від норм українського митного законодавства, яке не запрацювало належним чином.

Так, удосконалено статтю 267 та частково доповнено статтю 280 Митного кодексу України наступними нормами [8]:

- дозволено спрощено декларувати партії товарів, віднесених до різних товарних підпозицій згідно з УКТ ЗЕД, за одним класифікаційним кодом на вимогу декларанта;
- таке спрощене декларування поширюється і на експорт;
- для цілей застосування цього правила певні тарифні ставки будуть перераховані в адвалорні ставки для сплати митних зборів за найвищою ставкою.

У ході дослідження також слід відзначити, що відповідні засади реформування законодавства України у відповідності до законодавства ЄС у сфері зовнішньої торгівлі також мають бути враховані у Плані відновлення України у контексті європейської інтеграції. Так, відповідно до проекту Плану відновлення [9] передбачається здійснити вихід на новий рівень лібералізації торгівлі та галузевої євроінтеграції, модернізацію відносин з ЄС та відповідно до Угоди про асоціацію, включаючи усунення тарифних і нетарифних бар'єрів у торгівлі з ЄС, сприяння експорту з України до ЄС тощо.

Висновки. Таким чином, за результатами проведених досліджень, встановлено, що відбувається позитивний процес реформування законодавства України у відповідності до законодавства ЄС у сфері зовнішньої торгівлі. Так, для гармонізації митного законодавства України до митного законодавства ЄС розроблено низку законопроектів, зокрема законопроект №7420 та законопроект №4517, який вже прийнято Верховною Радою України. Окрім цього, визначено, що Україна є технічно готова до приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами, які дадуть можливість пришвидшити переміщення товарів між 36-ма країнами європейського регіону, та у перспективі стануть важливим кроком до вступу України у ЄС.

Список літератури

1. Мінфін: Уряд схвалив зміни до Митного кодексу України для міжнародного застосування NCTS та пришвидшення митного оформлення товарів. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_uriad_skhvaliv_zmini_do_mitnogo_kodeksu_ukraini_dlia_mizhnarodnogo_zastosuvannia_ncts_ta_prishvidshennia_mitnogo_oformlennia_tovariv-3461
2. Конвенція про процедуру спільного транзиту: Конвенція від 20.05.1987. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text
3. Розпочинає роботу фінальна оціночна місія ЄС щодо готовності України приєднатися до Конвенції про процедуру спільного транзиту. URL: <https://customs.gov.ua/news/ncts-26/post/rozpochinaie-robotu-finalna-otsinochna-misiia-ies-shchodo-gotovnosti-ukrayini-priiednatisia-do-konventsii-pro-protseduru-spilnogo-tranzitu-878>
4. Конвенція про спрощення формальностей у торгівлі товарами: Конвенція від 20.05.1987. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_012#Text
5. Україна технічно повністю готова приєднатися до європейської Конвенції про процедуру спільного транзиту, - DG TAXUD. URL: <https://customs.gov.ua/news/ncts-26/post/ukrayina-tekhnichno-povnistiu-gotova-priiednatisia-do-ievropeiskoyi-konventsii-pro-protseduru-spilnogo-tranzitu-dg-taxud-870>
6. Митний безвіз – ухвалено рішення про запрошення України до митних Конвенцій про процедуру спільного транзиту (NCTS) та спрощення торгівлі товарами. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/mitnij_bezviz__ukhvaleno_rishennia_pro_zaproshennia_ukraini_

do_mitnikh_konventsii_pro_protседuru_spilnogo_tranzitu_ncts_ta_sproshchennia_torgivli_tovarami-3514

7. Проект Закону про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань виконання Глави 5 Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 31.05.2022 р. №7420. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39720>

8. Проект Закону про внесення змін до Митного кодексу України щодо врегулювання процедури складання митних декларацій на товари, які класифікуються у межах однієї товарної позиції згідно з УКТ ЗЕД, відповідно до Митного кодексу Європейського Союзу від 18.12.2020 р. №4517. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/JI03942I?an=12>

9. Проект Плану відновлення України: матеріали робочої групи «Європейська інтеграція». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/european-integration.pdf>

References

1. Ministry of Finance: The Government approved changes to the Customs Code of Ukraine for the international application of NCTS and speeding up the customs clearance of goods. Retrieved from: https://www.mof.gov.ua/uk/news/minfin_uriad_skhvaliv_zmini_do_mitnogo_kodeksu_ukraini_dlia_mizhnarodnogo_zastosuvannia_ncts_ta_prishvidshennia_mitnogo_oformlennia_tovariv-3461

2. Convention on the common transit procedure: Convention dated 05.20.1987. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text

3. The final assessment mission of the EU on the readiness of Ukraine to join the Convention on the common transit procedure begins. Retrieved from: <https://customs.gov.ua/news/ncts-26/post/rozpochinaie-robotu-finalna-otsinchna-misiia-ies-shchodo-gotovnosti-ukrayini-priiednatisia-dokonventsiiyi-pro-protседuru-spilnogo-transit-878>

4. Convention on simplification of formalities in trade in goods: Convention dated 20.05.1987. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_012#Text

5. Ukraine is technically fully ready to join the European Convention on the common transit procedure, - DG TAXUD. Retrieved from: <https://customs.gov.ua/news/ncts-26/post/ukrayina-tekhnichno-povnistiu-gotova-priiednatisia-do-ievropeiskoyi-konventsiiyi-pro-protседuru-spilnogo-tranzitu-dg-taxud-870>

6. Customs visa-free - a decision was made to invite Ukraine to the Customs Conventions on the common transit procedure (NCTS) and simplification of trade in goods. Retrieved from: https://www.mof.gov.ua/uk/news/mitnij_bezviz_ukhvaleno_rishennia_pro_zaproshennia_ukraini_do_mitnikh_konventsii_pro_protседuru_spilnogo_tranzitu_ncts_ta_sproshchennia_torgivli_tovarami-3514

7. Draft Law on Amendments to the Customs Code of Ukraine on Certain Issues of Implementation of Chapter 5 of Section IV of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand dated 05/31/2022 № 7420. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39720>

8. The draft Law on Amendments to the Customs Code of Ukraine regarding the regulation of the procedure for drawing up customs declarations for goods that are classified within one commodity heading according to the UCT of the Economic and Monetary Union, in accordance with the Customs Code of the European Union dated 18.12.2020 №4517. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/view/JI03942I?an=12>

9. Project of the Recovery Plan of Ukraine: materials of the working group "European Integration". Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/european-integration.pdf>

Стаття надійшла до редакції 10.08.2022

Прийнята до публікації 15.08.2022

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ІННОВАЦІЙНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ УКРАЇНИ: ДЕСКРИТИВНО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Горященко Ю.Г., д.е.н., доцент, професор кафедри підприємництва та економіки підприємства Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна
e-mail: julia.goryaschenko@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7020-1412

***Анотація.** Дана стаття присвячена обґрунтуванню пріоритетності інноваційного розвитку українського підприємництва, контекстуалізованого процесом глибокої економічної трансформації, глобалізації та глокалізації. Основна увага в статті приділяється оцінці високотехнологічного сектору економіки, його ролі в інноваційному розвитку країни, а також прогнозам щодо рецесії та економічного підйому світової і національної економік. Доведено і продемонстровано, що у відповідності до теорії довгих хвиль, нині світова економіка прямує до найнижчої точки спаду великого V циклу, глобалізація набирає обертів і продукує рецесію і депресію на тлі змінюваних фінансово-економічних криз, катаклізм, пандемії, численних військових конфліктів у всьому світі. Розроблені рекомендації щодо сприяння ефективної інтеграції економічних, політичних й культурних процесів.*

***Ключевые слова:** інновації, інноваційне підприємництво, глобалізація, глокалізація, теорія довгих хвиль, технології, технологічний устрій.*

GLOBALIZATION PROCESSES IN INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP OF UKRAINE: DESCRIPTIVE AND ANALYTICAL ASPECT

Horiashchenko Yuliia, DrSc (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Entrepreneurship and Economy of Enterprise University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine
e-mail: julia.goryaschenko@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7020-1412

***Abstract.** Aim. The purpose of this article is to substantiate the priority of innovative development of Ukrainian entrepreneurship, contextualized by the process of deep economic transformation and globalization.*

Methods. The main methods used in this research are the method of comparison, logical and economic analysis, synthesis, generalization and content analysis.

Results and discussion. The main focus of the article is on the evaluation of the high-tech sector of the economy, its role in the innovative development of the country, as well as forecasts regarding the recession and economic upswing of the world and national economies. It has been proven and demonstrated that, in accordance with the theory of long waves, the world economy is currently heading towards the lowest point of the great fifth cycle recession, globalization is gaining momentum and producing recession and depression against the background of changing financial and economic crises, cataclysms, pandemics, numerous military conflicts around the world. Instead, it was established that innovations are directly related to crisis phenomena or economic prosperity. It was emphasized that with the advent of the pandemic, the planning horizon for everyone was sharply reduced and it was necessary to concentrate on issues of survival and adaptation. For Ukraine, such a situation is currently burdened by a complex war. In addition, the article provides parallels and differences between globalization and glocalization.

Recommendations have been developed to promote the effective integration of economic (first of all, the strategic development of the industrial complex for the recovery of the state economy), political and cultural processes.

***Keywords:** innovations, innovative entrepreneurship, globalization, glocalization, long-wave theory, technologies, technological structure.*

JEL Classification: F150, M210, O140, O310.

Постановка проблеми. У 2022 р. весь світ опинився на порозі кризи, з початку року найбільші економіки світу почали готуватися до рецесії. Першочергові цілі й вектори геополітичної орієнтації більшості країн щодо безпеки і миру, зближення наук і культур, інноваційного і технологічного прориву, стали набувати планетарного характеру. Відтак, критичні питання глобалізації в економіці, бізнесі та підприємстві стали більш напруженими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтеграційні процеси в інноваційному підприємстві досліджували ряд провідних світових науковців і практиків, серед яких В. Джевонс, Ф. Йохансон, Х. Кларк, Х. Моргенту, Т. Левітт, Т. Фрідман. Вітчизняними

ученими В. Ляшенком, Л. Ковчугою, І. Підоричевою, А. Шевченком підготовлено теоретично і практично значущі своєчасні наукові праці щодо актуалізації напрямів інтеграції України до Європейського Союзу в аспектах науково-технологічного та інноваційного векторів співробітництва. Значна увага глобалізаційним процесам в економіці, їхньому впливу на інноваційний розвиток держави приділена у працях В. Горбатенка, О. Григора, М. Кондратьєва, А. Мартинова, Г. Менша, С. Пирожкова та інших фахівців.

Мета дослідження. Мета роботи полягає в обґрунтуванні пріоритетності інноваційного розвитку українського підприємництва, контекстуалізованого процесом глибокої економічної трансформації та глобалізації.

Основний матеріал. В особливих умовах постмодернізації виникає необхідність вивчення інноваційних трендів сучасного підприємництва. Перш за все, варто зазначити, що сучасне підприємництво розвивається в умовах диджиталізації економіки України, а оскільки за своєю природою диджитал (цифрова) економіка наділена глобальним змістом, то і підприємництво слід вивчати як елемент глобальної інноваційної екосистеми.

Само собою глобальна екосистема останніми роками зазнала суттєвих змін. З появою пандемії горизонт планування для усіх різко скоротився і довелося концентруватися на питаннях виживання й адаптації. Для України така ситуація наразі обтяжена складною, болючою війною, але процеси інтеграції не зупинити.

Франс Йохансон виокремлює сучасні чинники (сили) виникнення інновацій (так званих перетенів): міграція між країнами і культурами, зближення наук і прорив у комп'ютеризації [1].

Згідно з концепцією «політичного реалізму» Х. Моргентау [2] «сила держави» (зміст, мета та вектори її геополітичної орієнтації) залежить від таких факторів як «геополітичний статус держави, розмір її території, кількості населення та його інтелектуального потенціалу, типу і стабільності політичного режиму та ідеологічної орієнтації правлячих політичних сил і опозиції, ступеня зрілості інститутів громадянського суспільства, воєнного потенціалу й рівня соціально-економічного розвитку, наявності природних ресурсів тощо, а також від адекватного відображення зовнішньою політикою національних інтересів держави і глобальних тенденцій світового розвитку» [3, с. 8]. Відповідно до «формули Г. Моргентау», поряд з нібито сильними сторонами України (розмір території, чисельність населення, інтелектуальна здатність), очевидні прогалини в частині стабільності політичного режиму, захисту національних інтересів тощо, сьогодні доповнюються прискореною глобалізацією світу, зокрема, гібридною глобальною та російсько-українською війнами.

Термін «глобалізація» почав використовуватися у суспільних науках ще у 60-х рр. 20 ст., конкретно в економіці – у 80-х рр. (вперше 1983 р. у праці Т. Левітта «Глобалізація ринків») [4] та набув високої популярності у наш час. Інтеграція усіх економічних, політичних, культурних процесів, що лежать в її основі, створює певний стан невизначеності, інформаційного хаосу, трансформації ціннісної основи буття. Порожене нею поняття «постмодернізм», на думку В. Горбатенка, А. Мартинова означає «сучасний цивілізаційний злам, що «не стільки виявляється новою історичною епохою, скільки часом інтенсивного прояву суспільних та природних проблем нової якості» [5].

Науковець О.О. Григор описав фактори, що визначають готовність країни до глобалізації, згрупувавши їх у блоки «мікроекономічна конкурентоспроможність» (якість національного бізнес-середовища, стан розвитку кластерів, відповідність операційної діяльності й стратегії підприємства) та «макроекономічна конкурентоспроможність» (соціальна інфраструктура та політичні інституції, макроекономічна політика) [6]. На думку академіка С.І. Пирожкова «процес глобалізації досить відчутно обмежує свободу маневру керівних кіл новоутворених держав, і не лише на пострадянському просторі» [3, с. 7].

Оглядач подій закордонної політики The New York Times Т. Фрідман вбачає у глобалізації нову парадигму, що прийшла на зміну «холодної війни» старого світу [7]. Так чи інакше, але посилення процесів інтеграції суспільного життя не зупинити. Важливим інструментом зміцнення емерджентності глобального господарства є міжнародна виробнича кооперація, у механізмі якої підприємство знаходить чільне місце серед ланок економічного устрою: «суб'єкт господарювання – галузева інтегрована структура – територіальний господарський комплекс або кластерне утворення – національне господарство – міжнародне співробітництво» [9, с. 24].

Розвиток міжнародного співробітництва є одним з шістьох пріоритетів, визначених Європейською Комісією в рамках Концепції Європейського дослідницького простору, серед інших: відкрита наука та відкриті інновації, підвищення ефективності національних

дослідницьких систем, спільне вирішення проблем, зумовлених глобальними викликами, вільний ринок праці дослідників і гендерна рівність.

У доповіді про технології та інновації за 2021 рік зазначається, що у період з 1820 по 2002 рр. частка міждержавної нерівності у глобальній зросла з 28% до 85%. Результати для одного покоління вплинули на можливості для наступного, що призвело до передачі нерівності від покоління до покоління [10].

Соціально-економічною та маркетинговою категорією, яка позначає глобальну локалізацію, пристосування до локальних умов, є глокалізація. Відтак, розвиток, епіцентром якого є людина, є балансуєчим явищем між глобалізацією та глокалізацією.

Серед усіх інноваційних теорій для вивчення інтеграційних процесів в інноваційному підприємстві найбільш послуговують теорії циклів. Уперше на повторюваність економічних криз (з періодом у 54 роки) звернув увагу Х. Кларк, так суттєво і не розвинувши свої думки і спостереження, пізніше – В. Джевонс, К. Маркс, М. Туган-Барановський і М. Кондратьєв [11-12], яким доведено, що перед початком висхідної частини довгої хвилі спостерігаються «значні зміни умов господарської діяльності: поширення техніко-технологічних інновацій, зміни умов грошового обігу, посилення ролі нових країн» [13, с. 27]. Приблизно кожні 50 років «довга технологічна хвиля» виявляється у своїй найвищій і, відповідно, найнижчій точці (рис. 1) (період довгострокових коливань складає близько 50 років).

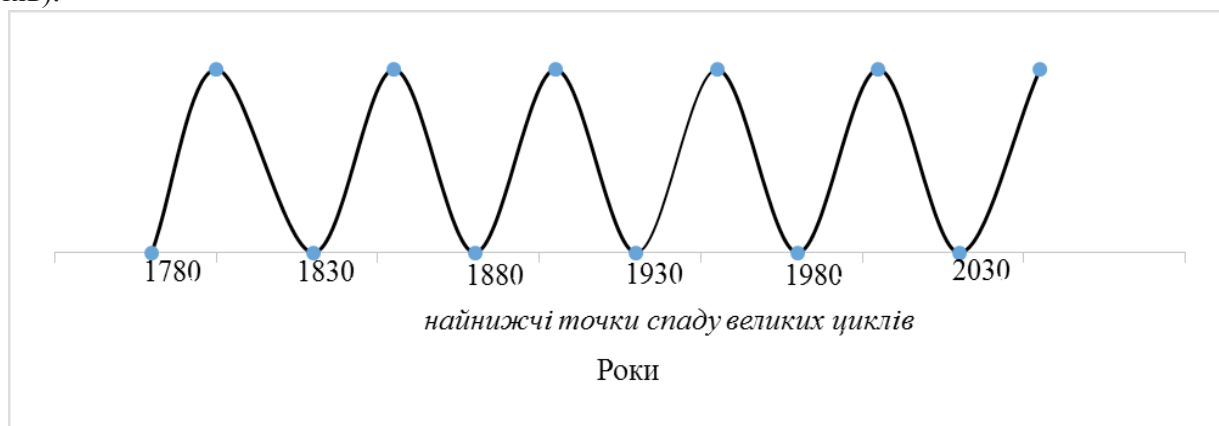

Рис. 1. Ілюстрація найнижчих точок спаду I-V циклів у теорії довгих хвиль М. Кондратьєва (К-хвилі)

Джерело: власний доробок автора на основі [11-12]

Відповідно до теорії довгих хвиль М. Кондратьєва, наразі світова економіка прямує до найнижчої точки спаду великого V циклу (30-ті рр. 21 ст.), глобалізація набирає обертів і продукує рецесію і депресію на тлі змінюваних фінансово-економічних криз, катаклізм, пандемій та, згідно теорії, у недалекому майбутньому – пожвавлення і підйом. Циклічний розвиток є закономірним явищем, пов'язаним з НТП і зумовлений нововведеннями. На думку Г. Менша «базисні інновації приходять групами, або хвилями, й перебувають у безпосередньому зв'язку з кризовими явищами або процвітанням економіки» [14].

Багато українських та закордонних дослідників пов'язують зміну хвиль з технологічними устроями, погоджуємось з їх думкою та розглянемо цикли Кондратьєва (К-цикли, К-хвилі), технологічні устрої (уклади) (ТУ), відповідні їм періоди промислових революцій (ПР) та притаманні їм технології у табл. 1.

Як видно з табл. 1 та рис. 1, нині, відповідно до теорії довгих хвиль, Україна, як й інші країни світу, наближається до найнижчої точки спаду великого V циклу. Для економік це означає зміни в умовах господарювання, конкретніше, для розвинених країн – розвиток когнітивних технологій, термоядерного синтезу, психотехнологій й перехід до 6 і 7 ТУ, для України з домінуючими технологіями 3-го ТУ (вугільна й енергетична промисловість, виробництво чорних і кольорових металів, машинобудування, транспортних засобів та устаткування, хімічна й харчова промисловість) й частково 4-го ТУ (сучасна оборонна промисловість) – важку економічну кризу.

Таблиця 1

Відповідність К-циклів, ТУ, ПР й переважаючих технологій

К-хвилі	ТУ	ПР	Технології
I	1	—	промислове використання кам'яного вугілля, текстильні фабрики, виплавка чавуну, обробка заліза, водяний двигун
II	2	I	вугледобування, чорна металургія, залізничне й будівельне будівництво, паровий двигун
III	3	II	важке машинобудування, електроенергетика, неорганічна хімія, виробництво сталі, важке озброєння, стандартизація, електричний двигун
IV	4	III	виробництво автомобілів й інших машин, хімічна промисловість, нафтопереробка, масове виробництво, двигуни внутрішнього згоряння
V	5, 6	IV	розвиток електроніки, робототехніки, обчислювальної, лазерної та телекомунікаційної техніки, інтелектуальних інформаційних технологій
VI	6, 7		NBIC-конвергенція (Nano, Bio, Info, Cogno-технології)

Джерело: власний доробок автора на основі [11; 12; 15]

У галузях 3-го ТУ, як власне, і 4-го, вже довгий час не спостерігалось видимого технологічного прориву. Отже, відтворювальна структура промисловості України за технологічними укладами не відповідає вимогам часу. Пануючі сьогодні у розвинених країнах, так званому технологічному ядрі, 5-й, 6-й та навіть 7-й технологічні уклади, які наблизили світ до нової фази розвитку – Глобалізації 4.0, в Україні не перевищують 7% промислового виробництва. На наш погляд, держава повинна приділяти особливу увагу галузям саме шостого укладу (підтримувати стартапи відповідних галузей, забезпечувати масштабованість інноваційних підприємств, надавати кредити тощо) – біотехнологіям, нанотехнологіям, робототехніці, новій медицині, високим гуманітарним технологіям, новому природокористуванню. Мало в Україні фахівців та практиків, які наразі працюють з когнітивними технологіями, психотехнологіями та термоядерним синтезом (домінуючі технології 7-го ТУ).

З переходом від одного ТУ до іншого, однієї К-хвилі до іншої, змінюються історичні епохи, в основі яких, на думку С. Кузнеця лежать епохальні (революційні) нововведення. Усталюючи, що інновації виникають випадково, вчений пов'язує економічні цикли з циклами інноваційних технологій [16]. На жаль, розбалансовані галузева, політична, фінансово- та реально-секторальна структура економіки України призвели до того, що, на думку фахівців, «найближчі 5 років в Україні немає умов для будь-якого позиціонування серед лідерів – провідних 20-30 пост-індустріальних держав світу» [18], тим паче в умовах післявоєнного відновлення.

При цьому варто зауважити, що, з-поміж іншого, складний соціально-економічний стан посилюється орієнтацією на деякі галузі, які були джерелом зростання ще у радянській Україні. Історичний досвід багатьох європейських країн та США демонструє стрімке скорочення чисельності працівників найкрупніших підприємств, високий рівень безробіття та рецесію у період змін технологічних укладів, з одночасним зростанням малого підприємництва [19-20]. Прикрим фактом є те, що навіть з домінуючими технологіями 3-го ТУ Україна втрачає вірний вектор стратегічного розвитку промислового комплексу. Так, спостерігаємо значне скорочення виробництва основних видів продукції в Україні з високим рівнем технологічності з часів незалежності до сьогодення: майже у 30 разів – автомобілів, удвічі – електричної енергії та готового прокату (довоєнні показники).

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, дійшли логічного підсумку спостережень, що вже у 30-х рр. 21 ст. світова економіка досягне найнижчої точки спаду великого V циклу, відтак є всі підстави стверджувати, що рецесія і депресія у недалекому майбутньому зміниться на поживалення і підйом. Однак, попереду матимемо важкий період відбудови та повоєнного відновлювання України.

Аналізуючи вплив галузевої структури на конкурентоспроможність держави та інноваційний розвиток підприємництва, дійшли висновку, що сучасним джерелом конкурентних переваг держави є інновації і підприємницька діяльність, засновані на знаннях, вироблені програмних продуктів та інформаційних технологій. У сучасних умовах, коли на бізнес і підприємництво покладаються великі надії на відновлення економіки, держава повинна сприяти входженню підприємств до галузевих інтегрованих структур, кластерних утворень або територіальних господарських комплексів, й далі, до національного господарства і міжнародного співробітництва.

Список літератури

1. Йохансон Ф. Ефект Медичі. Інноваційні відкриття на перетині ідей, концепцій та культур. Львів. «Видавництво Українського Католицького Університету», 2011. 223 с.
2. Morgenthau Hans J. Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace. Second Edition, Alfred A. Knopf: New York, 1955.
3. Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, В. А. Смолій, Г. В. Боряк та ін. Інститут історії України НАН України. Київ: Ніка-Центр, 2020. 356 с.
4. Levitt T. The Globalization of Markets. Harvard Business Review. 1983. № 61 (3). P. 92–102.
5. Горбатенко В. Постмодерн і трансформація ціннісної основи людського буття. Політичний менеджмент. 2005. № 1. С. 3–13.
6. Григор О.О. Аналіз кластерної політики країн Європейського Союзу та її вплив на інноваційний потенціал країни. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 21. С. 54–58.
7. Фрідмен Томас Л. Лексус і оливкове дерево. Зрозуміти глобалізацію = The lexus and the olive tree: undersatanding globalization. Переклад з англійської М. Прокопович і Р. Скакуна. Львів, 2002. 662 с.
8. Горященко Ю.Г. Особливості управлінської діяльності органів регіонального управління в аспекті системності органів влади і громадськості. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2010. № 1. С. 66–74.
9. Небаба Н.О. Закономірності поглиблення міжнародної виробничої кооперації в умовах глобалізації світової економічної системи. *Вісник Одеського національного університету*. 2020. Т. 25. Вип. 6 (85). С. 21–26.
10. Доповідь про технології та інновації за 2021 р. URL: <https://unctad.org/page/technology-and-innovation-report-2021> (дата звернення: 10.07.2022).
11. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Москва: Экономика, 2002. 767 с.
12. Кондратьев Н.Д. Мировое хозяйство и его конъюнктуры во время и после войны. Вологда, 1922. 258 с.
13. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент: підручник. Суми: ВТД – Університетська книга, 2010. 334 с.
14. Mensch Gerhard Stalemate in Technology, Cambridge, Mass., Ballinger 1979. P. 241.
15. Коротаев А.В., Цирель С.В. Кондратьевские волны в мировой экономической динамике. Системный мониторинг. Глобальное и региональное развитие. Москва: Либроком/URSS, 2009. С. 189–229.
16. Кузнец С. Современный экономический рост: результаты исследований и размышлений: нобелевская лекция. Санкт-Петербург : Гуманистика, 2003. С. 5–105.
17. Horiashchenko Yu. Strategic changes in the business environment of Ukrainian enterprises. Innovation trajectories: International online forum. Institute of Strategies for Innovative Development and Knowledge Transfer. 2022. URL: https://iidskt.org.ua/2022_forum_5/ (дата звернення: 10.07.2022).
18. Юрчак О. Українська стратегія Індустрії 4.0 – 7 напрямів розвитку (02.01.2019). URL: <https://industry4-0-ukraine.com.ua/2019/01/02/ukrainska-strategiya-industrii-4-0-7-napriankiv-rozvtutku/> (дата звернення: 12.04.2022).
19. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво (пер. з англ. В.С. Гуля). Київ: Україна, 1994. 319 с.
20. Horiashchenko Y. Analysis of the level of innovative development and susceptibility of enterprises to innovation based on an expert survey. Economic Innovations. 2022. Volume 24, Issue 1(82). P. 64-73. URL: <http://ei-journal.com/index.php/journal/article/view/1136> (дата звернення: 11.07.2022).

References

1. Johanson F. (2011). The Medici Effect. Innovative discoveries at the intersection of ideas, concepts and cultures. Lviv. Ukrainian Catholic University Publishing House, 223 [in Ukrainian].
2. Morgenthau Hans J. (1955). Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace. Second Edition, Alfred A. Knopf: New York.
3. Pirozhkov S. I., Smolii V. A., Boryak G. V. et al. (2020). Ukraine as a civilizational subject of history and modernity: national report. Kyiv: Nika-Center, 356 [in Ukrainian].
4. Levitt T. (1983). The Globalization of Markets. Harvard Business Review, 61 (3), 92–102.
5. Horbatenko V. (2005). Postmodernity and the transformation of the value basis of human existence. Political management, 1, 3–13 [in Ukrainian].
6. Grigor O. O. (2010). Analysis of the cluster policy of the countries of the European Union and its impact on the innovative potential of the country. Investments: practice and experience, 21, 54–58 [in Ukrainian].
7. Friedman Thomas L. (2002). The Lexus and the Olive Tree. Understanding globalization. Lviv, 662 [in Ukrainian].
8. Horiashchenko Yu. G. (2010). Peculiarities of the administrative activity of regional administration bodies in the aspect of systematicity of authorities and the public. Collection of scientific works of the National University of the State Tax Service of Ukraine, 1, 66–74 [in Ukrainian].
9. Nebaba N. O. (2020). Patterns of deepening international production cooperation in the conditions of globalization of the world economic system. Bulletin of Odessa National University, 25, 6 (85), 21–26 [in Ukrainian].
10. Report on technologies and innovations for 2021 (2021). Retrieved from <https://unctad.org/page/technology-and-innovation-report-2021> [in Ukrainian].
11. Kondratiev N. D. (2002). Large conjuncture cycles and the theory of foresight. Moscow: Economy, 767 [in Russian].
12. Kondratiev N. D. (1922). The world economy and its conjuncture during and after the war. Vologda, 258 [in Russian].
13. Ilyashenko S. M. (2010). Innovative management: a textbook. Sumy: VTD – University Book, 334 [in Ukrainian].
14. Mensch Gerhard (1979). Stalemate in Technology, Cambridge, Mass., Ballinger, 241.
15. Korotaev A. V. & Tsirel S. V. (2009). Kondratiev waves in world economic dynamics. System monitoring. Global and regional development. Moscow: Librocom/URSS, 189–229 [in Russian].
16. Kuznets S. (2003). Modern Economic Growth: Results of Research and Reflection: Nobel Lecture. St. Petersburg : Humanistics, 5-105 [in Russian].
17. Horiashchenko Yu. (2022). Strategic changes in the business environment of Ukrainian enterprises. Innovation trajectories: International online forum. Institute of Strategies for Innovative Development and Knowledge Transfer. Retrieved from https://iidskt.org.ua/2022_forum_5/.
18. Yurchak O. (2019). Ukrainian strategy of Industry 4.0 – 7 directions of development Retrieved from <https://industry4-0-ukraine.com.ua/2019/01/02/ukrainska-strategiya-industrii-4-0-7-napriankiv-rozvitku/> [in Ukrainian].
19. Druker P. (1994). How to ensure success in business: innovation and entrepreneurship. Kyiv, 319 [in Ukrainian].
20. Horiashchenko Y. (2022). Analysis of the level of innovative development and susceptibility of enterprises to innovation based on an expert survey. Economic Innovations, 24, 1(82), 64-73. Retrieved from <http://ei-journal.com/index.php/journal/article/view/1136>.

Стаття надійшла до редакції 29.07.2022

Прийнята до публікації 5.08.2022

УДК 339.137:330.6

DOI:10.32680/2409-9260-2022-7-296-34-40

THE ANALYSIS OF THE UKRAINE'S INTERNATIONAL COMPETITIVENESS IN THE EUROPEAN INTEGRATION CONDITIONS

Husenko Olha, senior lecturer at the Department of International Economic Relations, Odessa National University of Economics, Odesa, Ukraine

e-mail: olgagusenko@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4605-2605

Abstract. The paper's aim is to analyze the Ukraine's international competitiveness and the prospects for its improvement in the European integration's conditions. The term "international competitiveness of the country" was systematized in the paper. It was determined that the country's international competitiveness is a broad and ambiguous concept. From the side of economic science, this concept is analyzed from several directions at once. The structure of the international competitiveness of the economy and its individual elements is studied, the driving factors that influence changes in the state of international competitiveness are identified, the mechanisms and directions for improving the state of international competitiveness of the country's economy as a whole and its foreign trade system in particular are analyzed. The application of statistical methods for assessing the the country's international competitiveness was summarized and substantiated. The place of Ukraine in the European competitive environment was determined. The role of foreign trade in the system of the Ukraine's international competitiveness in the European integration's conditions is characterized. The results of the paper demonstrate that in the conditions of crisis phenomena observed in the Ukraine's economy in recent years, the efficiency of the country's functioning and its competitiveness have significantly decreased. In connection with this, ensuring the country's development becomes an urgent aspect, the improvement of which will contribute to increasing the competitiveness and efficiency of its functioning in the market environment. The practical significance lies in the definition of the organizational and economic mechanism for ensuring the Ukraine's international competitiveness, which involves the improvement of three main factors of influence: infrastructure, foreign trade, innovations and investments.

Keywords: international competitiveness of the country, European competitive space; Global Competitiveness Index; balanced foreign trade; integral indicator of international competitiveness; organizational and economic mechanism of increasing international competitiveness.

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Гусенко О.С., старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: olgagusenko@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4605-2605

Анотація. Метою статті є аналіз міжнародної конкурентоспроможності України та перспективи її підвищення в умовах європейської інтеграції. В роботі було систематизовано термін «міжнародна конкурентоспроможність країни». Було узагальнено та обґрунтовано застосування статистичних методів оцінювання міжнародної конкурентоспроможності економіки країни. Було визначено місце України в європейському конкурентному середовищі. Охарактеризовано роль зовнішньої торгівлі в системі міжнародної конкурентоспроможності економіки України в умовах європейської інтеграції. Результати дослідження демонструють, що в умовах кризових явищ, які спостерігаються в економіці України протягом останніх років, ефективність функціонування країни та її конкурентоспроможності значно знизилася. У зв'язку з цим актуальним аспектом стає забезпечення розвитку країни, підвищення якого сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та ефективності її функціонування в ринковому оточенні. Практична значимість полягає у визначенні організаційно-економічного механізму забезпечення міжнародної конкурентоспроможності економіки України, який передбачає удосконалення трьох основних факторів впливу: інфраструктури, зовнішньої торгівлі, інновацій та інвестицій.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність країни, європейський конкурентний простір; Індекс глобальної конкурентоспроможності; збалансованість зовнішньої торгівлі; інтегральний показник міжнародної конкурентоспроможності; організаційно-економічний механізм підвищення міжнародної конкурентоспроможності.

JEL Classification: F020, F530.

The problem formulation. At the current stage of world economy's development, an important problem is ensuring the country's competitiveness. The quality of the system of economy's international competitiveness characterizes the country's position in the world, and also significantly affects its national security. The complexity and variety of forms and methods of conducting foreign economic activity in today's conditions is the result of the construction of a

interrelationships modern system and interdependence of the world economies. In such conditions, the concept of "economy's international competitiveness" is associated with the concept of "the country's economy sustainable development." The foreign economic activity success of the national economy subjects forms the state of the economy's international competitiveness. Adaptation to new challenges from the world economy becomes the most important task both for micro-level entities and for the countries economies as a whole, the success of which lies precisely in the plane of competitiveness. The Ukraine's external integration into the global economic space plays an important role in the the domestic economy development, which is why Ukraine is interested in a favorable environment that would facilitate access to foreign markets and ensure stable trade flows based on the constant increase in the domestic production competitiveness.

The Association Agreement between Ukraine and the European Union is a new format of relations aimed at the creation of a deep and comprehensive free trade area (FTA) between Ukraine and the EU and the gradual integration of Ukraine into the internal market of the European Union. In 2022 Ukraine became a candidate country for the European Union.

The analysis of recent research and publications. Studying issues of increasing the country's international competitiveness dedicated to the scientific work of Ukrainian and foreign scientists-economists, such as: Chepelyuk M., Bazhenova O., Marchenko I., Artamonova H., Brenzovich K., Bersutska S., Kytsyuk I., Porter M., Krugman P. and others.

The unresolved parts of the overall problem. Despite the significant scientific achievements, the scientists's works and other publications, the problems of increasing Ukraine's international competitiveness require further research aimed at identifying its prospects in the European integration conditions.

The paper's aim. The main paper's aim is to analyze Ukraine's international competitiveness in the European integration conditions.

The basic material. The approaches to defining the concept of "countries's international competitiveness" and its elements differ in a wide variety. Under the country's competitiveness, economists have in mind several meanings, namely: its ability to produce and sell more material assets than their competitors on world markets [1, p. 2]; its degree of ability to produce goods and services under the conditions of a free and fair market [2, p. 25]; its economic possibility to pay for the received funds [3, p. 197]; its ability to produce goods and services that meet the requirements of world markets and create conditions for increasing state resources at a speed that allows for sustainable GDP growth rates and the quality of life of the population at the level of world values [4, p. 64-65].

The definition of the concept of "international competitiveness" is based on factors that can be grouped into the following:

foreign trade. Define international competitiveness as the ability of countries to oppose each other in world trade in the sense of expanding exports and limiting imports;

pricing. The quality of the economy to control the level of inflation in the country and to maintain a "realistic" exchange rate and prices for goods or services that are acceptable to foreign partners;

nonpricing. Availability of goods or services of national producers of defined quality parameters, operational characteristics, conditions and timeliness of deliveries, means of calculations, level of service and other close factors that ensure success in competition;

supporting. The ability of the state to provide support for the export activities of business entities and to provide guarantees that protect against commercial, political and other types of risks.

Thus, the country's economy international competitiveness is a broad and ambiguous term.

The competitiveness is ultimately realized through trade, determined by the presence of competitive industries and industries in it. But the basis of competitive advantages is created at all levels of social production, in particular, to a large extent due to structural restructuring and effective industrial policy. Therefore, increasing the domestic producers competitiveness is the most important priority of the country's social and economic policy.

It is proposed to use a wide range of scientific research methods, both general scientific and multifactorial mathematical methods.

The main statistical indicators of the balance of foreign trade are:

index of the country's foreign trade volume per capita (I_{fpp});

index of the share of foreign trade turnover in the country's GDP (I_{ftturn});

the index of the specific weight of the country's exports to far-off countries in the country's total exports, since the sale of products in more developed countries indicates the level of

development of equipment and technologies, which allows satisfying the high needs of buyers (I_{ex});

the index of the export-import coverage ratio, which reflects the balance of the country's foreign trade (I_{exim}).

The calculation of the integral index of the country's international competitiveness is carried out according to the formula:

$$I_{IC} = \sqrt[4]{I_{ftpp} I_{ftturn} I_{ex} I_{exim}} \quad (1)$$

The international competitiveness largely depends on the availability of three main factors of production - natural resources, labor resources and capital; and three factors of the highest level - infrastructure, scientific potential, level of education of the population. Also, in modern conditions, the main competitive advantage is the technological separation from competitors, that is, the ability of the country's leading structures to create new technologies and high-tech knowledge-intensive products [5].

There are many indices for determining the countries's competitiveness in the modern globalized space, but the study proposes to conduct all calculations and comparative analyzes on the basis of three authoritative integral indicators, which are calculated by analysts of the largest international organizations and forums.

The Global Competitiveness Index (GCI) is a global study conducted by the World Economic Forum that determines the ability of the economy to grow in the long term. In 2018, the methodology for calculating GCI was updated. Such an update is conditioned by the need for more accurate accounting of factors of global competitiveness in the conditions of the upcoming fourth industrial revolution, hence the name GCI 4.0. Within the framework of the new methodology, factors (drivers) of global competitiveness are grouped into 4 levels: creation of favorable conditions; human capital; markets and innovation ecosystem [6]. As before, the levels of competitiveness are divided into 12 sub-levels, the names of which are largely borrowed from the previous methodology, but their filling with specific indicators and the calculation method are significantly different from the previous versions of the rating, namely: institutions quality; infrastructure; macroeconomic stability; health and primary education; higher education and professional training; the goods and services market efficiency; the labor market efficiency; development of the financial market; level of technological development; the domestic market size; companies competitiveness; innovative potential.

According to the 2019 rating, Ukraine has 85th place among 141 countries (the highest was 72nd in 2008, the lowest was 89th in 2010 and 2018) (see Fig. 1.)

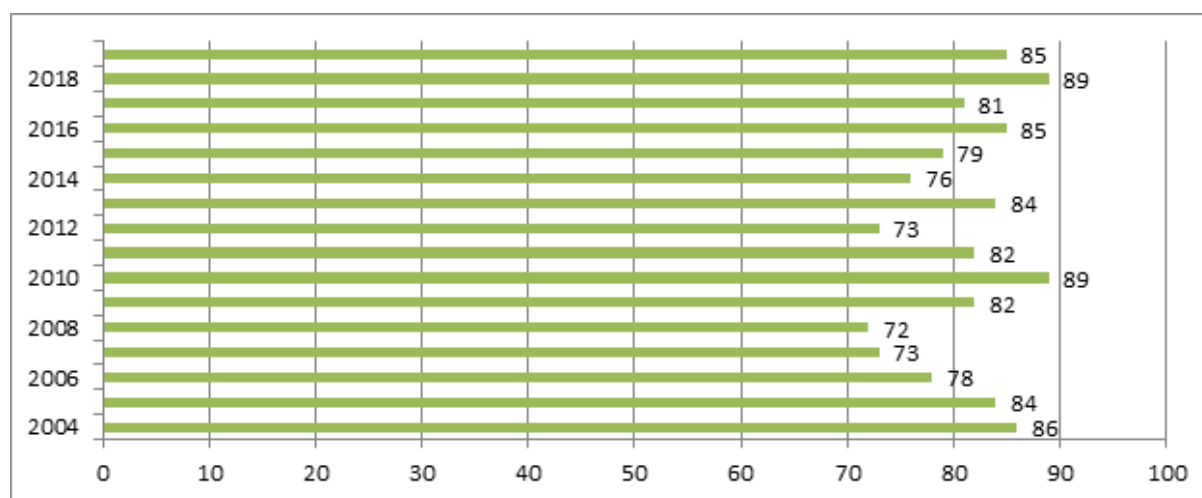

Fig. 1. Dynamics of Ukraine's position in the global competitiveness rating in 2004-2019

Source: compiled by the author according to [6]

Let's compare the Ukraine position in the 2019 GCI rating with the positions of EU countries and other European countries (see Fig. 2.). As can be seen from fig. 2. Ukraine had one of the lowest positions in the 2019 GCI rating among EU countries and other European countries. Only

Moldova occupies a lower position. However, the Global Competitiveness Index also reveals a number of problems that slow down the growth of the country's competitiveness. Research conducted as part of the study of global competitiveness revealed the following main problems of Ukraine competitiveness [7, p. 87]. The political instability factor (against the background of the political crisis and war operations in Ukraine), corruption (the main barrier to the institutional environment sustainable development) and difficult access to financing (the cause of which is the underdevelopment of the financial sphere) became especially important and the Ukraine banking sector instability, which are the key to the modern market economy sustainable development).

These problems are the biggest obstacles to Ukraine doing business and have a systemic and deep nature, as evidenced by the low level with a tendency to further deterioration of Ukraine's competitiveness.

The annual rating of global competitiveness (The IMD World Competitiveness Yearbook) is also a global study calculated according to the methodology of the leading European Institute of Management (Institute of Management Development, IMD), based in Lausanne (Switzerland) [9].

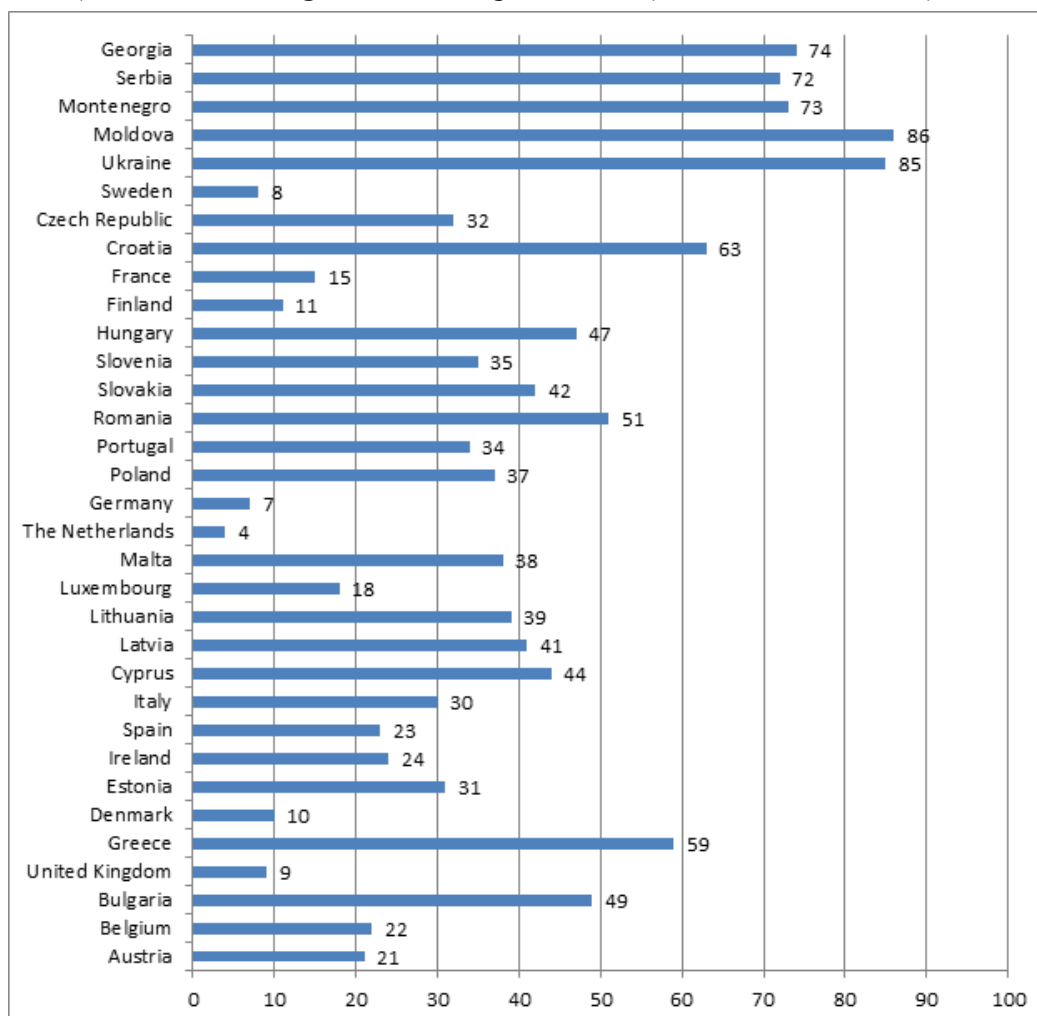

Fig. 2. The position of the EU countries and other European countries aiming for integration into the EU in the global competitiveness rating in 2019

Source: compiled by the author according to [8]

Under the country's competitiveness, the Institute understands the ability of the national economy to create and maintain an environment in which a competitive business emerges. The Institute has been conducting annual analytical research on competitiveness since 1989 together with research organizations around the world. Each country in the rating is evaluated based on an analysis of 330 criteria for four main indicators of key aspects of the country's economic life: the economy state; government efficiency; the business environment state; the infrastructure state.

In 2020, new criteria were also added, reflecting the importance of achieving the UN Sustainable

Development Goals. The criteria give an idea of where the economy stands in relation to various sustainable development goals to be achieved in 10 years (such as education and environment, inclusion and empowerment, aging and health). An important component of competitiveness research is bringing the used criteria into line with important problems of the world economy.

Let's consider Ukraine's position in the rating compared to EU countries in 2020 (see Fig. 3).

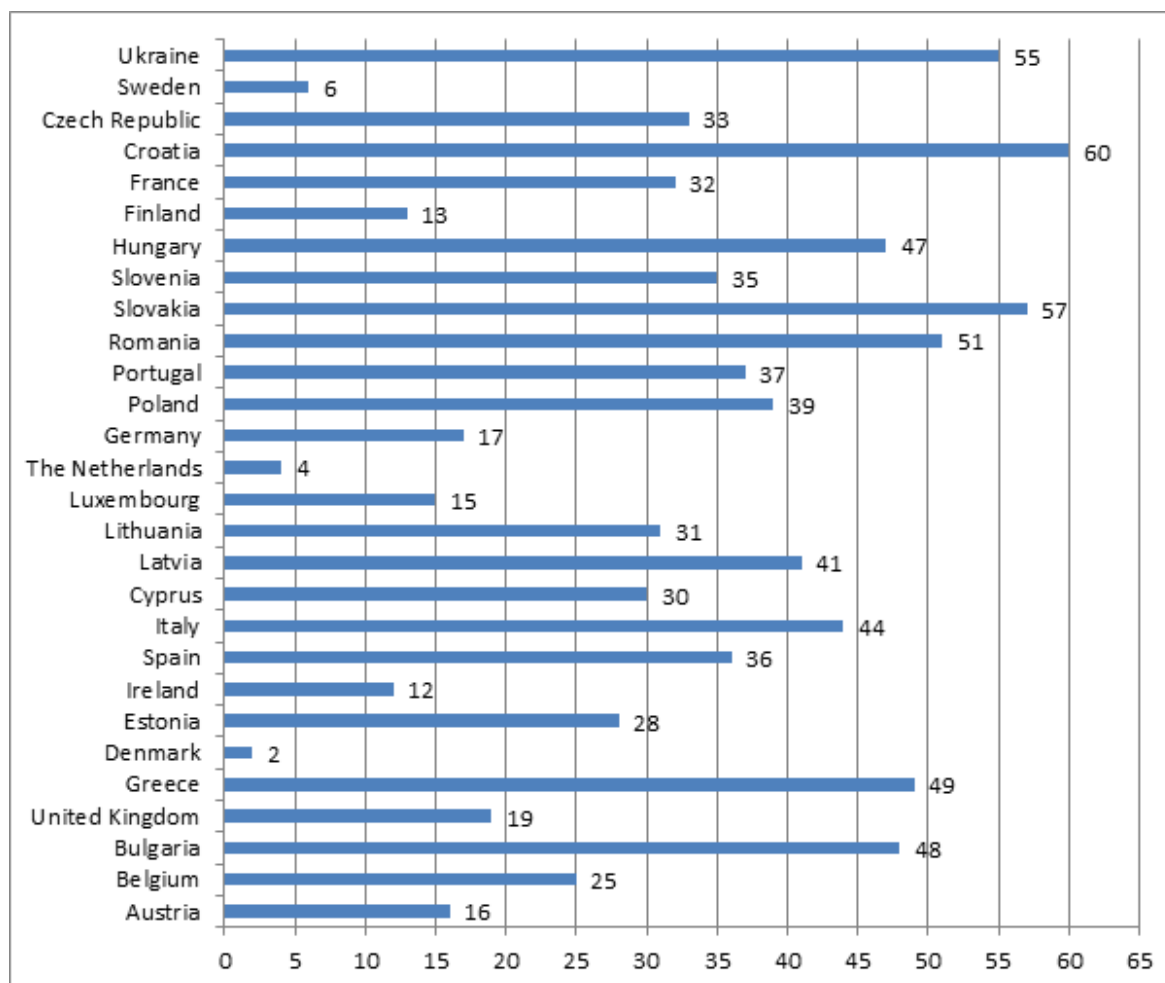

Fig. 3. The position of the EU countries and Ukraine in the global competitiveness rating of the Institute of Management in 2020

Source: compiled by the author according to [9; 10]

Currently, Ukraine occupies the 55th place out of 63, and accordingly, only Croatia (60th position) and Slovakia (57th position) have worse indicators than Ukraine.

No rating provides an objective assessment of the country's competitiveness without assessing dynamic changes in certain indicators.

In our opinion, the main challenge for Ukraine's competitiveness is the restoration of economic growth, which would reduce unemployment and improve living conditions. In addition, it is important to attract domestic and foreign investments, reform the judicial system, fight against corruption, and end the conflict situation within the country. Thus, improving the quality of state power institutions is a primary task aimed at improving the internal environment conditions, which is an important stage on the way to improving the level of Ukraine's economy international competitiveness.

The second aspect of improving the level of international competitiveness is finding the Ukraine's foreign trade competitive advantages, namely increasing the existing ones and creating promising ones. Therefore, it would be appropriate to analyze the Ukraine's international competitiveness from the point of view of the foreign trade balance and calculate the integral index of international competitiveness.

We will evaluate the Ukraine's international competitiveness according to the specified indicators (see table 1.).

Table 1

Analysis of Ukraine's international competitiveness based on the balance of foreign trade in 2016-2020

Indicators	2016	2017	2018	2019	2020
Index of the country's foreign trade volume per capita	1,003	1,237	1,399	1,492	1,402
Index of the specific weight of the country's exports to countries far abroad in the country's total exports*	1,013	0,949	0,9272	1,038	1,157
Index of the share of foreign trade turnover in the country's GDP	0,974	0,997	0,9611	0,866	0,801
Export-import coverage coefficient index	0,9115	0,858	0,814	0,810	0,890
<i>The integral indicator of international competitiveness</i>	<i>0,975</i>	<i>1,001</i>	<i>1,003</i>	<i>1,021</i>	<i>1,037</i>

Note: 2015 is the base year; *under the countries far abroad are meant the countries of Asia, Africa, America, Australia and Oceania

Source: calculated by the author according to [11]

So, as can be seen from the data calculated in the table 1., the Ukraine's international competitiveness integral indicator in terms of the foreign trade balance tends to increase. So, if in 2016 it was 0.975, then in 2020 it is already 1.037. In general, it can be noted that the Ukraine foreign trade has a sufficient level of competitiveness.

Conclusions. In the paper it was determined that according to the 2019 Global Competitiveness Index ranking, Ukraine was in 85th place among 141 countries (the highest was 72nd in 2008, the lowest was 89th in 2010 and 2018). In 2019, Ukraine had one of the lowest positions in the GCI rating among EU countries and other European countries. According to the global competitiveness rating of the Institute of Management, Ukraine ranks 55 out of 63, and accordingly, only Croatia (60th position) and Slovakia (57th position) have worse indicators than Ukraine among European countries. The assessment of Ukraine's international competitiveness based on the balance of foreign trade in 2016-2020 showed that the Ukraine's international competitiveness integral indicator based on the foreign trade balance has a tendency to increase. So, if in 2016 it was 0.975, then in 2020 it is already 1.037.

The conducted research proved that in the conditions of crisis phenomena observed in the economy of Ukraine in recent years, especially after the full-scale military aggression of the Russian Federation, the efficiency of the country's functioning and its competitiveness decreased significantly.

In connection with this, ensuring the development of the country becomes an urgent aspect, the improvement of which will contribute to increasing the competitiveness and efficiency of its functioning in the market environment. This can be achieved through the formation of a scientifically based economic mechanism, which defines a set of actions aimed at improving the competitiveness of Ukraine. In our opinion, such a mechanism should be based on the improvement of three main influencing factors: infrastructure, foreign trade, innovation and investment.

References

1. Naumov C. V. (2013) Upravlenie mezhdunarodnoy konkurentosposobnost'yu v sisteme pervoocherednykh prakticheskikh zadach modernizatsii ekonomiki: monografiya. [Management of international competitiveness in the system of priority practical tasks of modernization of the

economy: monograph.] Moskva. P. 2. [in Russian].

2. Magrat R. G. (2014) Konets konkurentnogo preimushchestva: kniga. [The End of Competitive Advantage: book.] Moskva: Binom. Laboratoriya znaniy. P.25. [in Russian]

3. Thompson E. (2004) National competitiveness: A question of cost conditions or institutional circumstances // British Journal of Management. Vol 15(3). P. 197-218.

4. Porter M. (2008) Konkurentnoe preimushchestvo: Kak dostich' vysokogo rezul'tata i obespechit' ego ustoychivost': kniga. [Competitive advantage: How to achieve high results and ensure ego sustainability: book.] Moskva: Al'pina Publisher. P. 64-65 [in Russian].

5. Roubini N. (2014) United States Outlook: Acceleration Toward Normalization / Roubini Global Economics Retrieved from: <http://www.roubini.com/outlook/188160> (accessed 15.07.2022).

6. Chepeliuk M.I. (2020) Indeks hlobalnoi konkurentospromozhnosti yak pokaznyk opirnosti krain svitu v umovakh hlobalnoi kryzy [The index of global competitiveness as an indicator of the resilience of the countries of the world in the conditions of the global crisis]// BY. Vol.8 (511). Retrieved from: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-8_0-pages-6_12.pdf (accessed: 14.10.2021). [in Ukrainian].

7. Marchenko I.S. (2016) Konkurentospromozhnist ekonomiky Ukrainy: stan ta perspektyvy [Competitiveness of the economy of Ukraine: state and prospects] // Ekonomika ta derzhava. Vol. 5. P.86-90. [in Ukrainian].

8. The Global Enabling Trade Report 2016. Retrieved from: <http://reports.weforum.org/global-enabling-trade-report-2016/> (accessed 13.07. 2022)

9. IMD World Competitiveness. Retrieved from: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center/> (accessed 11.07. 2022)

10. The Global Innovation index 2021. Retrieved from: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf (accessed 14.07.2022)

11. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Site of State Statistics Service of Ukraine] Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 15.07.22)

Стаття надійшла до редакції 27.07.2022

Прийнята до публікації 9.08.2022

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ПОГЛИБЛЕННЯ ЕКСПОРТНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ІЗ КРАЇНАМИ ЄС У ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОМУ СЕКТОРІ

Єрмакова О. А., доктор економічних наук, професор, завідувачка відділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів, ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», професор кафедри міжнародних економічних відносин, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: impeer@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9815-3464

Анотація. Метою наукової статті є визначенні стратегічних орієнтирів розвитку високотехнологічного сектору України в контексті зовнішньоекономічної інтеграції із Європейським Союзом. Питання експортоорієнтованості високотехнологічного сектору в статті розглядається із урахуванням значення сектору для національної економіки в аспекті генерованої ним валової доданої вартості. Залежно від того, яку додану вартість генерує той чи інший вид економічної діяльності, та яке значення має в загальному обсязі експорту, всі види економічної діяльності високотехнологічного сектору класифіковано за чотирма групами: стратегічні лідери, потенційні лідери, поточні лідери, проблемні сектори. Запропонований методичний підхід сприяє виявленню потенціалу для нарощення експорту, збільшення створеної в державі доданої вартості, а отже і структурній перебудові вітчизняної економіки.

Ключові слова: експорт, валова додана вартість, високотехнологічний сектор, європейська інтеграція.

STRATEGIC DIRECTIONS FOR DEEPENING EXPORT RELATIONS OF UKRAINE WITH EU COUNTRIES IN THE HIGH-TECH SECTOR

Iermakova Olga, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economic and Ecological Development of Coastal Regions, State Organization "Institute of Market and Economic&Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine", Professor of the Department of International Economic Relations, Odesa National Economic University, Odessa, Ukraine

e-mail: impeer@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9815-3464

Abstract. The purpose of the scientific article is to determine the strategic directions for the development of the high-tech sector of Ukraine in the context of foreign economic integration with the European Union. The issue of export orientation of the high-tech sector is investigated in the article considering its importance for the national economy in terms of the gross added value generated by it.

It is proposed to use a high-tech and export-oriented model of the development of foreign trade with the EU. In the current economic model of export in Ukraine goods with low added value prevail. Therefore, the concept of increasing the share of exports of goods with high added value is relevant for the Ukrainian economy, in particular in the context of the development of the Ukraine-EU free trade zone.

Depending on the added value generated by the type of economic activity, and the share it has in the total volume of exports, all types of economic activity of the high-tech sector are classified into four groups: strategic leaders (Computer programming, consulting and information services provision; Production of machinery and equipment), potential leaders (Production of pharmaceutical products; Production of other vehicles; Publishing activities; production of films and videos, television programs, publication of sound recordings; radio and television broadcasting activities; Telecommunications (electrocommunication); Research and development), current leaders (Production of chemicals and chemical products), problem sectors (Production of electrical equipment; Production of computers, electronic and optical products; Production of motor vehicles, trailers and semi-trailers). The proposed methodical approach contributes to identifying the potential for increasing exports, increasing the added value created in the state, and, therefore, structural restructuring of the national economy.

Keywords: export, gross value added, high-tech sector, European integration.

JEL Classification: F130, F150, O100, C670.

Постановка проблеми. Високотехнологічні та наукоємні сектори відіграють визначальну роль для розвитку економіки країн. В цьому секторі створюються та впроваджуються інновації, створюються нові ринки та робочі місця, цей сектор сприяє підвищенню продуктивності праці та прискореному розвитку інших секторів економіки, досягненню Цілей сталого розвитку, формує четверту промислову революцію, сприяє впровадженню технологій передового цифрового виробництва, створює нові можливості для розвитку виробництва та неоіндустріалізації.

Перехід на випуск високотехнологічної продукції супроводжується зниженням матеріало- та енергоємності виробництва, зростанням продуктивності праці і відповідно підвищенням

конкурентоспроможності країни. Сьогодні беззаперечним є той факт, що високотехнологічне виробництво є головним фактором підвищення зайнятості населення та рівня заробітної плати.

Україна є державою із потужним науковим та інноваційним потенціалом, який спроможний забезпечити вихід на світові лідируючі позиції. У світлі набуття Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі для вітчизняного високотехнологічного сектору відкриваються нові можливості. Реалізація цих можливостей має відбуватись на засадах стратегічних інтересів нашої держави, що потребує визначення стратегічних орієнтирів розвитку експортних відносин із країнами ЄС.

Модель українського експорту до країн ЄС, що пропонується, базується на наукових дослідженнях, які стверджують, що структура експорту країни визначає динаміку її економічного зростання [1, С. 29]. Тобто, чим більше продуктів з високою доданою вартістю в структурі експорту, тим більший в країні рівень ВВП на душу населення. Для зростання реального ВВП на рівні 6-7% щорічно пропонується використовувати високотехнологічну та експортоорієнтовану модель розвитку зовнішньої торгівлі із ЄС [1, С. 32]. Модель економіки, що склалась в Україні, має структуру експорту, в якій превалюють товари із низькою доданою вартістю, тому концепція збільшення частки експорту товарів з високою доданою вартістю є актуальною для вітчизняної економіки, зокрема в контексті розвитку зони вільної торгівлі Україна-ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання пошуку шляхів збільшення валової доданої вартості високотехнологічного сектору досліджувались в працях таких українських вчених, як Буркинський Б.В., Лайко О.І. [2], Зверяков М.І. [3]. Здійсненні дослідження трансформації високотехнологічних галузей на основі підходу доданої вартості в різних країнах, серед яких економіки Центральної та Східної Європи (Olczyk et. al. 2017, Rojicek 2007) [4, 5, 6, 7], країни ОЕСР (Ceglowski 2015) [8], країни ЄС (Parker 2000) [9].

Дослідженням різноманітних аспектів розвитку високотехнологічних секторів займаються міжнародні організації, зокрема Організація об'єднаних націй з промислового розвитку (ЮНІДО), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), National Science Foundation, World Economic Forum, Cornell University, INSEAD, WIPO.

Відокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В той же час, розвиток експортної орієнтованості сектору має відбуватись із урахуванням інтересів національної економіки, що виражається у збільшенні генерованої ним валової доданої вартості. Це питання потребує моніторингу та стратегування.

Мета дослідження. Мета наукової статті полягає у визначенні стратегічних орієнтирів розвитку високотехнологічного сектору України в контексті зовнішньоекономічної інтеграції із Європейським Союзом.

Основний матеріал. Визначення стратегічних орієнтирів розвитку зовнішньоекономічної інтеграції вітчизняного високотехнологічного сектору пропонується за допомогою адаптованої до потреб даного дослідження матриці БКГ. Традиційно матриця БКГ застосовується підприємствами для формування продуктової та конкурентної стратегії. Метод класифікації напрямків діяльності підприємства за матрицею БКГ дає розуміння щодо стану продуктів підприємства на ринку. З усього різноманіття чинників, які характеризують стан продуктів на ринку для побудови матриці обрано тільки два основних: зростання продажів (прибутковість) продукту і його частка на ринку відносно основних конкурентів. Адже, продукт може давати невеликий прибуток на швидкозростаючому ринку, а високоприбутковий продукт може виявитись морально застарілим.

Визначення стратегічних напрямів розвитку високотехнологічного сектору пропонується здійснити в розрізі видів економічної діяльності, які його формують.

Існують приклади застосування матриці БКГ до класифікації видів економічної діяльності економіки країни в цілому [1, С. 30-36], де в якості критеріїв обрано додану вартість, яку генерує той чи інший вид економічної діяльності, та частку в загальному обсязі експорту. Такий підхід дає розуміння про перспективність видів економічної діяльності в залежності від їх значення для економіки та від їх експортоорієнтованості.

Залежно від того, яку додану вартість генерує той чи інший вид економічної діяльності, та яке значення має в загальному обсязі експорту, всі види економічної діяльності можна поділити на чотири категорії (групи): стратегічні лідери (I квадрант), потенційні лідери (II квадрант), поточні лідери (IV квадрант) і проблемні сектори (III квадрант) (рис. 1).

В основу розрахунків покладено методику, запропоновану Інститутом суспільно-економічних досліджень [1].

На осі абсцис високотехнологічні види економічної діяльності розташовані відповідно до частки валової доданої вартості у випуску, скоригованої на коефіцієнт субсидіювання (формули 1, 2).

$$НПІ_i = \frac{VA_i}{X_i} * s_i, \quad (1)$$

де НПІ_i – скоригований показник валової доданої вартості виду економічної діяльності і,

$\frac{VA_i}{X_i}$ – валова додана вартість у випуску ВЕД і,

s_i – коефіцієнт субсидіювання.

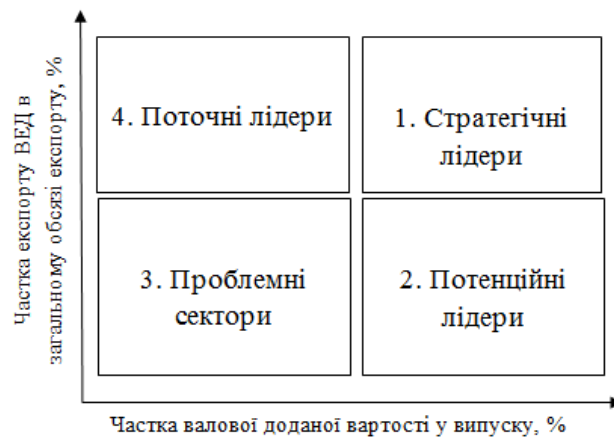

Рис. 1. Матриця «експорт – валова додана вартість» та типи стратегічних підходів до розвитку високотехнологічного сектору економіки

Джерело: складено автором на основі [1]

Для вилучення із пріоритетних тих видів економічної діяльності, що отримують субсидії, їх необхідно помножити на коефіцієнт субсидіювання, що мають показники нижче одиниці або 1, у разі відсутності субсидій.

Коефіцієнт субсидіювання розраховується за наступною формулою:

$$S_i = 1 - \frac{sb_i}{SB}, \quad (2)$$

де S_i – коефіцієнт субсидіювання,

sb_i – субсидії, отримані за видом економічної діяльності і,

SB – загальний обсяг субсидій.

Слід зазначити, що у 2020 році високотехнологічний сектор субсидій не отримував, тому в даному дослідженні коефіцієнт субсидіювання не розраховується.

На осі ординат види економічної діяльності високотехнологічного сектору української економіки розташовано відповідно до їх частки у загальному експорті.

Показники валової доданої вартості у випуску та експорту у загальному обсязі за високотехнологічними видами економічної діяльності України було розраховано на базі таблиць витрати-випуск за 2020 рік (табл. 1).

Таблиця 1

Показники частки валової доданої вартості у випуску та частки експорту у загальному обсязі за високотехнологічними видами економічної діяльності України в 2020 році

КВЕД	Валова додана вартість, млн. грн	Випуск, млн. грн	Частка ВДВ у структурі випуску, %	Експорт, млн. грн	Частка експорту ВЕД у загальному обсязі експорту, %
C20. Виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	9885	90341	10,9	41090	2,51
C21. Виробництво основних фармацевтичних продуктів та фармацевтичних препаратів	15048	49062	30,7	7798	0,48
C26. Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	4246	16796	25,3	11521	0,70
C27. Виробництво електричного устаткування	11237	40226	27,9	27593	1,68
C28. Виробництво машин і устаткування	22396	74977	29,9	50274	3,07
C29. Виробництво авто-транспортних засобів, причепів та напівпричепів	6408	29248	21,9	9670	0,59
C30. Виробництво інших транспортних засобів	14845	43337	34,3	14754	0,90
J58-J60. Видавнича діяльність; виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів; діяльність радіомовлення та телевізійного мовлення	15371	42193	36,4	1528	0,09
J61. Телекомунікації (електрозв'язок)	42919	78115	54,9	3549	0,22
J62-J63. Комп'ютерне програмування, консультування та надання інформаційних послуг	151104	280619	53,8	142164	8,67
M72. Наукові дослідження та розробки	19541	35348	55,3	7531	0,46

Джерело: складено автором на основі [8, С. 150-161]

На основі проведених вище розрахунків визначено стратегічні підходи до розвитку видів економічної діяльності високотехнологічного сектору економіки України за співвідношенням «експорт – валова додана вартість» (рис. 2). Показники частки валової доданої вартості та частки експорту у загальному обсязі за кожним видом економічної діяльності високотехнологічного сектору української економіки порівнювався із пороговим

значенням (для ВДВ – 30%, для експорту – 2%).

До групи «стратегічних лідерів», як правило, відносяться унікальні інноваційні сектори, що генерують високу додану вартість, залучають висококваліфікованих фахівців, мають значний потенціал отримання ринків і можуть забезпечити стрибок країни у розвитку, наблизивши її до високотехнологічних економік світу. Це зокрема такі сектори, як комп'ютерне програмування, консультування та надання інформаційних послуг (J62-J63), виробництво машин і устаткування (C28). Послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги становлять 32,4% від загального обсягу експорту послуг з України до країн ЄС [9, С. 39].

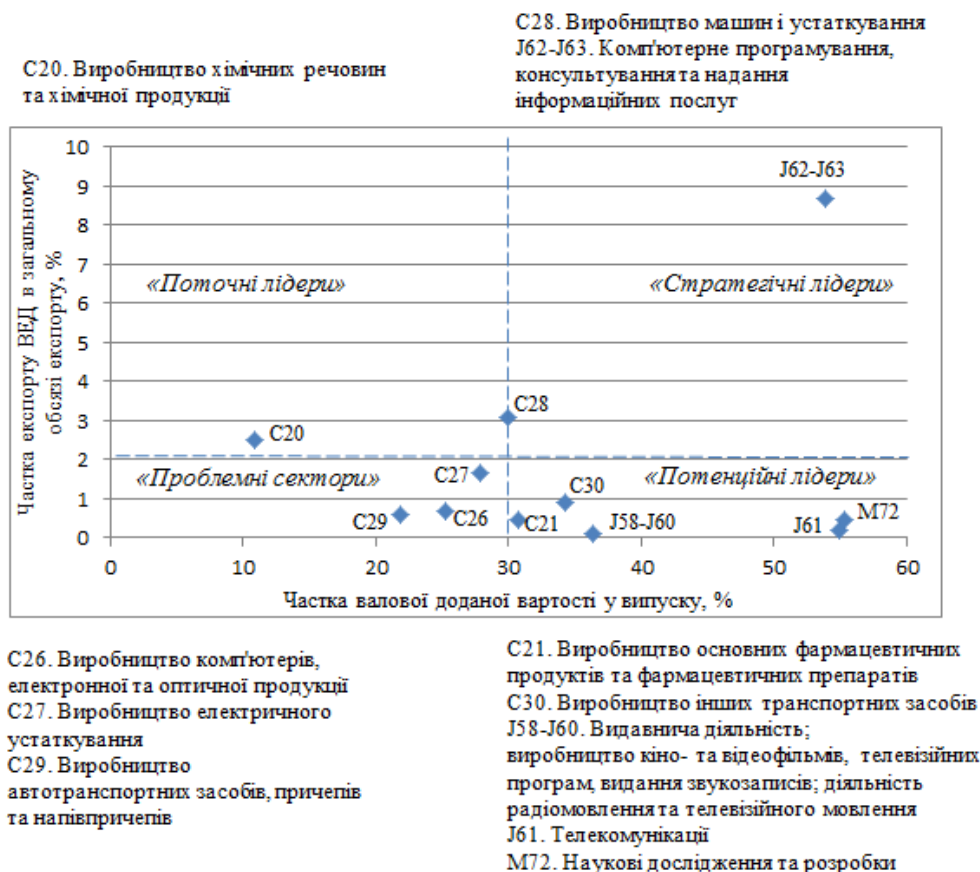

Рис. 2. . Стратегічні підходи до розвитку високотехнологічного сектору економіки України за співвідношенням «експорт – валова додана вартість»

Джерело: складено автором на основі [8, С. 150-161]

До другої групи – «потенційні лідери» віднесено сектори з високим рівнем доданої вартості та низькою часткою експорту у загальному експорті країни, проте, вони мають потенціал виходу на європейські ринки або потенціал імпортозаміщення на внутрішньому ринку. До цієї групи увійшли такі види економічної діяльності, як-от виробництво основних фармацевтичних продуктів та фармацевтичних препаратів (C21), виробництво інших транспортних засобів (C30), видавнича діяльність; виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів; діяльність радіомовлення та телевізійного мовлення (J58-J60), телекомунікації (J61), наукові дослідження та розробки (M72).

Сектори, віднесені до групи «поточних лідерів», генерують порівняно нижчу додану вартість в високотехнологічному секторі та залежними від цінової кон'юнктури зовнішніх ринків. Проте, наразі вони є конкурентоспроможними на світових ринках. До даної групи увійшло виробництво хімічних речовин та хімічної продукції (C20).

«Проблемні сектори» характеризуються низькою часткою у структурі експорту України та/або виготовляють продукт з відносно низькою доданою вартістю. До даної групи віднесено наступні види економічної діяльності: виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (C26), виробництво електричного устаткування (C27), виробництво

автотранспортних засобів, причепів та напівпричепів (С29).

Сприятливим для українського високотехнологічного експорту є фактор високої орієнтації імпорту ЄС на продукцію машинобудування, зокрема:

- комп'ютерного обладнання, електронних компонентів та плат, різної електронної апаратури й оптичної продукції (частка імпорту у споживанні 2019 р. склала 40,9%);
- транспортних засобів, крім автомобілів, зокрема, суден, човнів, літальних апаратів, залізничних локомотивів і рухомого складу та частин до них (30,6%);
- електричного обладнання, а саме трансформаторів, побутових приладів, батарей та акумуляторів, електродвигунів, проводів і кабелів, освітлювального устаткування тощо (23,4%) [10, С. 58].

Загалом, імпорт високотехнологічної продукції до країн ЄС має стійку тенденцію до зростання. Так, в 2021 р. у порівнянні із 2011 р. імпорт високотехнологічної продукції до ЄС зріс на 58%, що склало 143,9 мільярдів євро. Частка високотехнологічного сектору у загальному обсязі зовнішньої торгівлі ЄС складає 18,1% [11].

Висновки. Запропонований методичний підхід до визначення стратегічних підходів до розвитку високотехнологічного сектору економіки України на основі співвідношення «експорт – валова додана вартість» сприяє виявленню потенціалу для нарощення експорту до країн ЄС, збільшення створеної в державі доданої вартості, а отже і структурній перебудові вітчизняної економіки.

Перспективою подальших досліджень є питання формування ланцюгів доданої вартості у високотехнологічному секторі між Україною та країнами Європейського Союзу.

Список літератури

1. Політика економічного прагматизму. К: Інститут суспільно-економічних досліджень, 2016. 118 с. URL: https://iser.org.ua/uploads/pdf/NEPmini_ua.pdf. (дата звернення: 10.08.2022).
2. Burkynskyi B., Iermakova O., Laiko O. Strategic directions for increasing the gross value added of the high-tech sector (on the example of the Ukrainian economy). *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2021. 8(4). 508-523. doi: [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.4\(30\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.4(30)).
3. Зверяков М.І. Економічний розвиток в епоху становлення «цифрового капіталізму». *Економіка України*. 2020. 8(705). 3-21.
4. Olczyk M., Kordalska A. Gross Exports Versus Value-Added Exports: Determinants and Policy Implications for Manufacturing Sectors in Selected CEE Countries. *Eastern European Economics*. 2017. 55(1). 91-109. doi: <https://doi.org/10.1080/00128775.2016.1254564>.
5. Rojicek M. Supply side of the Czech economy - Structural characteristics. *Politická Ekonomie*. 2007. 55(4). 435-457. doi: <https://doi.org/10.18267/j.polek.607>.
6. Ceglowski J. Assessing Export Competitiveness through the Lens of Value Added. *The World Economy*. 2017. 40. 275-296. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/twec.12362>. (дата звернення: 10.08.2022).
7. Parker, R. Industrial transformation in Austria, Norway and Sweden. *Industry and Innovation*. 2000. 7:2. 145-168. doi: <https://doi.org/10.1080/713670254>. (дата звернення: 10.08.2022).
8. Національні рахунки України за 2020 рік: статистичний збірник. К: Державна служба статистики України, 2022. 221 с.
9. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2020 році: статистичний збірник. К: Державна служба статистики України, 2021. 50 с.
10. Стратегічні орієнтири поглиблення торговельно-економічних відносин України з країнами Європейського Союзу в умовах Угоди про асоціацію. К: Федерація роботодавців України, 2021. 94 с. URL: https://fru.ua/images/doc/analitics/2021/NDR_Ukr-EU.pdf. (дата звернення: 10.08.2022).
11. Eurostat. International trade and production of high-tech products. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>. (дата звернення: 10.08.2022).

References

1. Institute of Socio-Economic Research (2016). The politics of economic pragmatism. Retrieved from https://iser.org.ua/uploads/pdf/NEPmini_ua.pdf. (Accessed 10 Aug 2022). [in Ukrainian].
2. Burkynskyi, B. & Iermakova, O. & Laiko O. (2021). Strategic directions for increasing the gross value added of the high-tech sector (on the example of the Ukrainian economy). *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(4), 508-523. doi: [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.4\(30\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.4(30)).

3. Zvieriakov, M. I. (2020). Economic development in the era of the emergence of "digital capitalism". *Ekonomika Ukrainy*, 2020, 8(705), 3-21 [in Ukrainian].
4. Olczyk, M. & Kordalska, A. (2017). Gross Exports Versus Value-Added Exports: Determinants and Policy Implications for Manufacturing Sectors in Selected CEE Countries. *Eastern European Economics*, 2017, 55(1), 91-109. doi: <https://doi.org/10.1080/00128775.2016.1254564>.
5. Rojicek, M. (2007). Supply side of the Czech economy - Structural characteristics. *Politická Ekonomie*, 55(4), 435-457. doi: <https://doi.org/10.18267/j.polek.607>.
6. Ceglowski, J. (2017). Assessing Export Competitiveness through the Lens of Value Added. *The World Economy*, 40, 275-296. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/twec.12362>.
7. Parker, R. (2000). Industrial transformation in Austria, Norway and Sweden. *Industry and Innovation*, 7:2, 145-168. doi: <https://doi.org/10.1080/713670254>.
8. State Statistics Service of Ukraine (2022). National accounts of Ukraine for 2020: statistical collection. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10 Aug 2022). [in Ukrainian].
9. State Statistics Service of Ukraine (2021). Cooperation between Ukraine and EU countries in 2020: statistical collection. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10 Aug 2022) [in Ukrainian].
10. Federation of Employers of Ukraine (2021). Strategic directions for deepening trade and economic relations of Ukraine with the countries of the European Union under the terms of the Association Agreement. Retrieved from: https://fru.ua/images/doc/analitics/2021/NDR_Ukr-EU.pdf. (Accessed 10 Aug 2022) [in Ukrainian].
11. Eurostat (2021). International trade and production of high-tech products. Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_and_production_of_high-tech_products#EU_imports_of_high-tech_products. (Accessed 10 Aug 2022)

Стаття надійшла до редакції 12.08.2022

Прийнята до публікації 15.08.2022

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЄС В СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ: НОВІ РЕАЛІЇ РОЗВИТКУ

Міндова О.І., кандидат економічних наук, старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: mindovaolena@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-4191-1375

Анотація. Стаття присвячена уточненню та обґрунтуванню сучасних особливостей співпраці України та ЄС в сфері міжнародної торгівлі. Узагальнено існуючі загрози вступу України в ЄС в сфері міжнародної торгівлі. Проте, виокремлені вченими загрози носять достатньо абстрактний характер та можливість настання даних негативних подій не можна охарактеризувати як високу. Систематизовано переваги вступу України в ЄС в сфері міжнародної торгівлі в умовах сьогодення та розподілено такі переваги на три рівні: макрорівень, мезорівень й мікрорівень. Обґрунтовано принципи регулювання міжнародної торгівлі з боку ЄС в нових реаліях розвитку нашої держави: принцип антимонopolного регулювання, принцип відповідальності за порушення в сфері міжнародної торгівлі, принцип запобігання неконкурентним діям суб'єктів міжнародної торгівлі, принцип контролю державної допомоги суб'єктам міжнародної торгівлі. Забезпечення ефективності регуляторної політики в сфері міжнародної торгівлі в нових реаліях розвитку досягається наступними напрямками: невідворотністю покарання за порушення правил міжнародної торгівлі; зростанням розмірів штрафів за неправомірні дії в сфері міжнародної торгівлі. Наукова новизна даної статті полягає в уточненні та обґрунтуванні сучасних особливостей співпраці України та ЄС в сфері міжнародної торгівлі.

Ключові слова: міжнародна торгівля, експорт, євроінтеграція, регуляторна політика, єдиний європейський ринок.

COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND THE EU IN INTERNATIONAL TRADE: NEW REALITIES OF DEVELOPMENT

Mindova Olena, PhD.Sc. (Economics), Department of International Economics Relations, Odessa National University of Economics, Ukraine

e-mail: mindovaolena@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-4191-1375

Abstract. The article is devoted to clarifying and substantiating the modern features of cooperation between Ukraine and the EU in the field of international trade. The existing threats to Ukraine's entry into the EU in the field of international trade are summarized. However, the threats identified by scientists are rather abstract in nature, and the possibility of the occurrence of these negative events cannot be characterized as high. The advantages of Ukraine's accession to the EU in the field of international trade in today's conditions are systematized and such advantages are divided into three levels: macro-level, meso-level and micro-level. The principles of regulation of international trade by the EU in the new realities of the development of our state are substantiated: the principle of antimonopoly regulation, the principle of responsibility for violations in the field of international trade, the principle of preventing non-competitive actions of subjects of international trade, the principle of control of state aid to subjects of international trade. Ensuring the effectiveness of regulatory policy in the field of international trade in the new realities of development is achieved in the following directions: the inevitability of punishment for violating the rules of international trade; the growth of fines for illegal actions in the field of international trade. The scientific novelty of this article lies in clarifying and substantiating the modern features of cooperation between Ukraine and the EU in the field of international trade.

Keywords: international trade, export, European integration, regulatory policy, single European market.

JEL Classification: F200, F470.

Постановка проблеми. 28 лютого 2022 року Україна у особі президента В.О. Зеленського нарешті підписала заявку на членство України в ЄС.

Проте Україна повинна пройти ще тривалий та складний шлях: отримання статусу кандидата в ЄС, проведення переговорів, узгодження договору про вступ до ЄС, ухвалення даного договору Європейським Парламентом та затвердження Європейською Радою, ратифікація підписаного Договору всіма державами-членами ЄС та Україною згідно з їх конституційними нормами.

Процедура вступу до ЄС досить відповідальний і виснажливий процес, як для країни кандидата – України, так і для ЄС в цілому. Однак, для України інтеграція в ЄС має стратегічне значення, оскільки це є найкращим способом реалізації національних інтересів, побудови розвинутої і демократичної держави на зразок європейських, зміцнення позицій на геополітичній арені, покращення стану міжнародної торгівлі тощо. З урахуванням

зазначеного виникає потреба в дослідженні нових реалій розвитку співпраці України та ЄС в сфері міжнародної торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окресленими питаннями займається велика кількість вчених, серед яких можна виділити: Бережна К. В. [1], Ігнатенко Є. О. [1], Деліні М. М. [2], Кваша О. С. [4], Синякова А. В. [4], Макогін З. Я. [5], Атаманчук З. А. [5], Нечипорук К. О. [6], Щерба Р. І. [6], Пугачова К. М. [7], Шеремет О. О. [7], Редько К. Ю. [8], Ткаченко І. О. [8], Терещук А. [9], Тодощук А. В. [10] та багато інших. Проте, все ж таки, питання, пов'язані із співпрацею України та ЄС в сфері міжнародної торгівлі можна вважати остаточно не вирішеними. Зазначене зумовило вибір теми даного дослідження та підтверджує його актуальність.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Подальшого дослідження потребують питання: існуючої загрози вступу України в ЄС в сфері міжнародної торгівлі; переваги вступу України в ЄС в сфері міжнародної торгівлі в умовах сьогодення; принципи регулювання міжнародної торгівлі з боку ЄС в нових реаліях розвитку нашої держави.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає в уточненні та обґрунтуванні сучасних особливостей співпраці України та ЄС в сфері міжнародної торгівлі.

Основний матеріал. Європейський Союз є одним із найбільших і найпривабливіших регіональних ринків світу. На його частку, включаючи внутрішній торговельний оборот між країнами ЄС, припадає майже третина від загального обсягу світового імпорту товарів. Україна розглядає ЄС як нового стратегічного торговельного партнера. Насьогодні Європейський Союз залишається одним із основних торговельних партнерів України.

На нашу думку нові реалії співпраці України та ЄС в сфері міжнародної торгівлі мають прояв в певних особливостях, які мають бути розкриті в симбіозі трьох окремих напрямів: загрози міжнародній торгівлі, переваги вступу в ЄС в сфері міжнародній торгівлі, специфіка регулювання міжнародної торгівлі з боку ЄС.

Отже, після вступу України до ЄС вчені виокремлюють можливість виникнення наступних загроз в сфері міжнародної торгівлі:

- можливість використання України як сировинного придатку;
- можливість втрати конкурентоспроможності окремих галузей: АПК, машинобудування, хімічної промисловості тощо;
- можливість зниження ділової активності у вітчизняній економіці через відтік робочої сили;
- можливість переміщення до України шкідливих виробництв;
- ризик використання українців як дешевої робочої сили;
- ризик надходження дорогих європейських товарів;
- складність переходу на європейське ціноутворення [2, 11].

Проте, перелічені загрози носять достатньо абстрактний характер та можливість настання даних негативних подій не можна охарактеризувати як високу.

Стосовно переваг співпраці України та ЄС в сфері міжнародної торгівлі в нових реаліях розвитку, то для їх більш повної систематизації доречно розподілити такі переваги на три рівні, що представлено на рисунку 1:

Отже, як видно з рисунку 1, переваги вступу до ЄС в контексті міжнародної торгівлі в нових реаліях розвитку велика кількість, що в черговий раз підтверджує доцільність заходів щодо євроінтеграції.

Стосовно питання регулювання міжнародної торгівлі з боку ЄС, то в даному сенсі, перш за все, доцільно зауважити наступне:

особливістю Європейського Союзу є перенесення регулювання на регіональний рівень, що дозволяє припиняти порушення недобросовісної конкуренції не тільки окремими приватними підприємствами, але також і державними органами влади, включаючи державні підприємства і недержавні монополії.

Регуляторна політика ЄС спрямована на забезпечення конкуренції як необхідної умови створення і нормального функціонування єдиного внутрішнього ринку країн-членів. Утворення єдиного ринку розглядається в офіційних документах ЄС як фундамент для подальшого розвитку європейської економічної інтеграції.

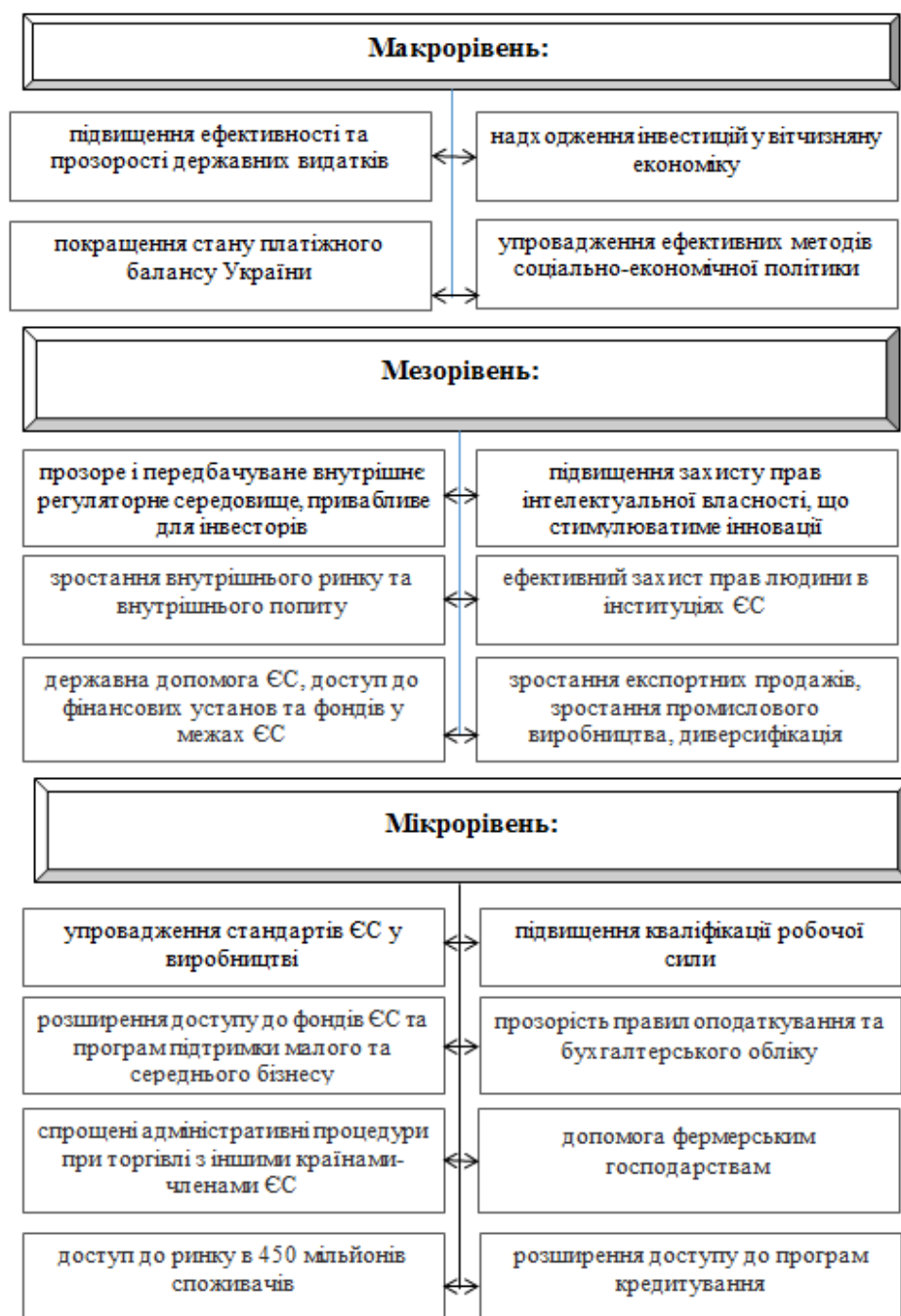

Рис. 1. Переваги співпраці України та ЄС в сфері міжнародної торгівлі в нових реаліях розвитку

Джерело: узагальнено особисто за [2,3,9]

Визнання особливої ролі конкурентної політики в інтеграційному будівництві знайшло відображення в основоположних договорах ЄС.

На сьогодні задіяні всі напрямки регуляторної політики, включаючи контроль за протиправними діями підприємств і прямим втручанням національних урядів в умови конкуренції на єдиному європейському ринку.

Регуляторна політика міжнародної торгівлі залишається одним з найважливіших напрямків діяльності ЄС на протязі більш ніж півстоліття.

Згодом вона придбала «суцільний» характер, пронизуючи всі сфери економічної інтеграції в Європі і формуючи сукупність регіональних правил поведінки господарюючих суб'єктів, включаючи державу.

Основні принципи регулювання міжнародної торгівлі з боку ЄС в нових реаліях розвитку та їх характеристика наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Принципи регулювання міжнародної торгівлі з боку ЄС в нових реаліях розвитку

Принцип	Характеристика
Принцип антимонопольного регулювання	Йдеться про державні підприємства, а також про приватні компанії, яким держава надала спеціальні або виключне права в певних секторах ринку (наприклад, в торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, в імпорті і розподілі електроенергії та газу, в телерадіомовленні). Таких державних монополій, деякі з яких мають фіскальний характер, в країнах ЄС досить багато.
Принцип відповідальності за порушення в сфері міжнародної торгівлі	Відповідальність за дотримання загальних правил конкуренції в ЄС покладено на Єврокомісію, що діє в тісному контакті з національними компетентними органами. Вона наділена повноваженнями на проведення розслідувань неконкурентних дій підприємств і держав. Зокрема, її представники мають право вимагати від підприємств надання інформації, входити і перевіряють їх службові приміщення, знайомитися з бухгалтерською звітністю, вимагати від керівництва компаній роз'яснення фактів або документів. Недотримання цих вимог карається штрафом в розмірі до 1% сумою виручки підприємств-порушників за рік.
Принцип запобігання неконкурентним діям суб'єктів міжнародної торгівлі	Іноді виникають випадки з огляду на змову або висновок між підприємствами угод на умовах, що обмежують конкуренцію на міжнародних європейських ринках, зловживання домінуючим становищем і монополістична діяльність державних або приватних підприємств, наділених державою спеціальними правами і таким чином виключених з-під дії вільного ринку
Принцип контролю державної допомоги суб'єктам міжнародної торгівлі	Однією з особливостей системи конкуренції в ЄС є включення в неї регулювання державної допомоги. Законодавчі норми визначають межі правомірності такої допомоги і встановлюють порядок контролю з боку органів ЄС за виконанням прийнятих правил. Крім того, діє ряд рішень Єврокомісії, визначаючих галузеву специфіку правил конкуренції в області державної допомоги. Будь-яка допомога, яка надається державою-членом безпосередньо або за рахунок використання державних ресурсів в будь-якій формі, яка порушує або створює загрозу порушення конкуренції в сфері міжнародної торгівлі шляхом надання переваг певним підприємствам або виробництву певних товарів, в тій мірі, в якій вона робить негативний вплив на торгівлю між державами-членами, є несумісною із загальним ринком

Джерело: систематизовано автором за [2, 4, 9]

Таким чином, перш за все, відзначимо, що дотримання даних принципів є обов'язковим атрибутом здійснення міжнародної торгівлі України та ЄС.

Загалом забезпечення ефективності регуляторної політики в сфері міжнародної торгівлі досягається наступними напрямками:

невідворотністю покарання за порушення правил міжнародної торгівлі;
зростанням розмірів штрафів за неправомірні дії в сфері міжнародної торгівлі. Так, за участь в картельних угодах вони можуть досягати 10% вартості річних продажів певного суб'єкта міжнародної торгівлі. Єврокомісія має обмежені можливості впливу на компанії, центри управління якими знаходяться за межами ЄС.

Останнім часом спостерігається дефіцит торгівлі українськими товарами з країнами ЄС, що зумовлено вагомою часткою імпорту товарів з високою доданою вартістю та трудомістким і капіталомістким процесом приведення продукції українських експортерів до стандартів ЄС. Можливим напрямом покращення даної ситуації може бути експортоорієнтованість не лише сировини, а й продукції з високою доданою вартістю, виробленою харчовою та переробною промисловістю.

Для збільшення експорту продукції українських виробників до ЄС необхідно покращити адміністрування міжнародної торгівлі шляхом зменшення витрат українських виробників на постачання продукції до ЄС, збільшення квот, захисту інтересів українських експортерів в інституціях ЄС та скорочення некритичного імпорту.

Висновки. В загальному можна зробити висновок, що в умовах нинішньої зовнішньополітичної ситуації мета України – передусім співробітництво з Європейським Союзом, яке необхідно ефективно та швидко розвивати, в тому числі в сфері міжнародної торгівлі. Вступ України до ЄС виступає важливим важелем зростання обсягів міжнародної торгівлі та продовження реформування України за всіма можливими напрямками.

Крім того, основна перевага євроінтеграції України полягає у можливості виходу нашої держави на один рівень з провідними країнами Європи та прийняття її до об'єднання вільних, економічно розвинутих держав. Завдяки Угоді про вільну торгівлю Європейський Союз виступає на сьогодні провідним торговим партнером України.

Наукова новизна даної статті полягає в уточненні та обґрунтуванні сучасних особливостей співпраці України та ЄС в сфері міжнародної торгівлі.

При цьому в якості напрямку подальших досліджень доцільно зазначити необхідність розробки механізму взаємодії українських підприємств із європейськими контрагентами в умовах дії військового стану в нашій державі.

Список літератури

1. Бережна, К.В., Ігнатенко, Є.О. Питання вступу України до Європейського Союзу в умовах його правової та інституційної реформ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 283-286. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-9/70>.
2. Деліні, М.М. Проблеми інтеграції України в світове співтовариство в сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. Вип. 2. С. 58-61.
3. Солодкий С. Європейська інтеграція України: російський фактор. Аналітична доповідь Центру Разумкова – Національна безпека і оборона. 2020. № 1-2. С. 133-136.
4. Кваша, О. С., Синякова, А. В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 23. С. 112-117.
5. Макогін, З. Я., Атаманчук, З. А. Оцінка торговельної ефективності України з країнами ЄС. *Бізнес Інформ*. 2020. № 3. С. 16–25. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-16-25>
6. Нечипорук, К. О., Щерба Р. І. Угода про асоціацію України та ЄС: процес укладення угоди та його наслідки для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 22. С. 5-9.
7. Пугачова, К.М., Шеремет, О.О. Зовнішньоторговельні відносини України з ЄС. *Економіка АПК*. 2018. № 2. С. 85-90.
8. Редько, К.Ю., Ткаченко, І.О. Аналіз структури міжнародної торгівлі України з ЄС. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2021. № 18. С. 39-43. <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/231178/230133>
9. Терещук, А. (2022) Вступ України до ЄС: переваги для громадян та бізнесу. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/211004_vstup-ukrani-do-s-perevagi-dlya-gromadyan-ta-biznesu (дата звернення 20.08.2022)
10. Тодощук, А. В. Україна в інтеграційних процесах: ризики та переваги. *Молодий вчений*. 2017, № 5. С. 753-757.
11. Українці назвали головні перешкоди до євроінтеграції (2018). URL: <https://www.>

ukrinform.ua/rubric-society/2495901-ukraincinazvali-golovni-pereskodi-dla-evrointegracii.html.
(дата звернення 20.08.2022)

References

1. Berezhna, K.V., Ihnatenko, YE.O. (2021) The issue of Ukraine's accession to the European Union in terms of its legal and institutional reforms. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*, 9, 283-286. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-9/70>. [In Ukrainian].
2. Dyelini, M.M. (2014) Problems of Ukraine's integration into the world community in modern conditions, *Global'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, 2, 58-61. [In Ukrainian].
3. Solodkyy, S. (2020) European integration of Ukraine: the Russian factor, *Analitychna dopovid' Tsentru Razumkova – Natsional'na bezpeka ta oborona*, 1-2, 133-136. [In Ukrainian].
4. Kvasha, O. S. , Synyakova, O. V. (2019) Ukraine and the EU: problems and prospects of integration in modern condition, *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, 23, 112-117. [In Ukrainian].
5. Makohin, Z. YA., Atamanchuk, Z. A. (2020) Assessment of Ukraine's trade efficiency with EU countries. *Biznes Inform*, 3, 16–25. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-16-25>. [In Ukrainian].
6. Nechyporuk, K. O., Shcherba R. I. (2018) Association agreement between Ukraine and the EU: the process of concluding the agreement and its consequences for Ukraine. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, 22, 5-9. [In Ukrainian].
7. Puhachova, K.M., Sheremet, O.O. (2018) Foreign trade relations of Ukraine with the EU. *Ekonomika APK*, 2, 85-90. [In Ukrainian].
8. Red'ko, K.YU., Tkachenka, I.O. (2021) Analysis of the structure of Ukraine's international trade with the EU. *Ekonomichnyy visnyk NTUU "Kyyivs'kyi politekhnichnyy instytut"*, 18, 39-43. Retrieved from <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/231178/230133>. [In Ukrainian].
9. Tereshchuk, O. (2022) Ukraine's accession to the EU: benefits for citizens and businesses. Retrieved from https://jurliga.ligazakon.net/analitics/211004_vstup-ukrani-do-s-perevagi-dlya-gromadyan-ta-bznesu. [In Ukrainian].
10. Todoshchuk, O. V. (2017) Ukraine in integration processes: risks and advantages. *Molodi vchennya*, 5, 753-757. [In Ukrainian].
11. Ukrainians named the main obstacles to European integration (2018). Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2495901-ukraincinazvali-golovni-pereskodi-dla-evrointegracii.html>. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.08.2022

Прийнята до публікації 10.08.2022

УДК 346.242: 341.17: 339.137.025

DOI:10.32680/2409-9260-2022-7-296-54-61

ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО КОНКУРЕНТНОГО ПРАВА ІЗ ПРАВОМ ЄС В КОНТЕКСТІ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Райлян О. Г., викладач кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: fidesoleg@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4365-0754

Анотація. Мета статті полягає в дослідженні особливостей регулювання конкуренції в Україні, а також проблем гармонізації національного конкурентного законодавства із правом ЄС. Для досягнення мети застосовано статистичний аналіз динаміки припинених АМК України порушень у сфері недобросовісної конкуренції, зведених даних щодо антимонопольних справ та антимонопольних рішень Європейської Комісії. Узагальнено першочергові завдання з гармонізації українського конкурентного законодавства згідно з регламентами ЄС. Визначено, що потребує вдосконалення правова регламентація в сфері державних закупівель, захисту прав інтелектуальної власності, державної допомоги, передачі технологій, вертикальних угод, концентрації суб'єктів господарювання. Практична значимість полягає у подальшому розвитку досліджень з гармонізації українського конкурентного права із правом ЄС в контексті поглиблення євроінтеграції.

Ключові слова: конкуренція, правові норми регулювання конкуренції, конкурентна політика ЄС, конкурентне законодавство, європейська інтеграція.

ISSUE OF HARMONIZATION OF UKRAINIAN COMPETITION LAW WITH EU LAW IN THE CONTEXT OF DEEPENING EUROPEAN INTEGRATION

Railian Oleh, Lecturer at the Department of Economics, Law and Business Management, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine
e-mail: fidesoleg@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4365-0754

Abstract. The purpose of the article is to study the peculiarities and problems of competition regulation in Ukraine, as well as to summarize the achievements in the harmonization of national competition legislation with EU law. To achieve the goal, a statistical analysis of the dynamics of the number of violations in the field of unfair competition stopped by the Antimonopoly Committee of Ukraine in terms of fines imposed and recommendations provided, statistical analysis of summary data on antimonopoly cases and antimonopoly decisions of the European Commission was applied. The schedule for harmonizing the competition legislation of Ukraine with the EU norms according to the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the EU, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other, has been systematized. The priority tasks of harmonizing Ukrainian competition legislation in accordance with EU rules and regulations are summarized. It was concluded that the principle of free competition is fundamental in the activity of the EU, and the competition policy has the character of uniform regulatory norms. It was emphasized that the adaptation of Ukrainian legislation to the EU legislation is one of the priorities of the modern policy of our state and is the process of bringing normative legal acts of Ukraine into compliance with the *acquis communautaire*. It was determined that there is a need to improve and ensure compliance of the current legislation of Ukraine with EU requirements, legal regulation in the field of public (state) procurement, protection of intellectual property rights, state aid, technology transfer, vertical agreements, concentration of economic entities. The practical significance lies in the further development of research on the issue of harmonization of Ukrainian competition law with EU law in the context of deepening European integration.

Keywords: competition, legal regulations regulating competition, EU competition policy, competition legislation, European integration.

JEL Classification: L410, L420, L440, K230.

Постановка проблеми. Здобуття незалежності України супроводжувалось проголошенням курсу на побудову нового економічного середовища, яке має бути засноване на принципах справедливої конкуренції для суб'єктів господарювання. Вже з 1993 року у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» Україна вперше заявила про власні євроінтеграційні прагнення та намір розбудовувати відносини з ЄС. 26 липня 2014 року укладена Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої, а з 28 лютого 2022 року Україна подала заявку на членство в ЄС. 7 березня 2022 року Рада Європейського Союзу попросила Комісію надати

свій висновок щодо цієї заявки, глави держав та урядів ЄС підтримали це рішення на неформальній зустрічі лідерів у Версалі. Курс на європейську інтеграцію ставить перед Україною завдання здійснення глибоких економічних реформ та створення реально діючої ринкової економіки. Вирішення поставлених завдань прямо залежить від впровадження ефективної конкурентної політики, формування конкурентного середовища, реалізації політики нормативного захисту інтересів підприємців і споживачів.

Свідченням пріоритетності заявлених завдань є розробка і прийняття низки програм і документів, які мають прискорити відповідність норм українського конкурентного законодавства стандартам ЄС. Нормотворчі органи країни діяли досить оперативно, було вдосконалено та прийнято кілька законодавчих актів, між тим реформування конкурентного законодавства триває. Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського союзу» адаптація законодавства України до законодавства ЄС є одним з пріоритетів сучасної державної політики нашої держави та є процесом приведення нормативно-правових актів України у відповідність з *acquis communautaire*. Однак, потрібно не лише прийняти нормативно-правові акти, необхідним є й грамотне запозичення та адаптація певних законодавчих норм ЄС, що можливе лише з урахуванням специфіки української економіки та законодавчої системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам гармонізації національного конкурентного законодавства із правом ЄС присвячено наукові розробки Б. Деревянко [1], Н.І. Горбаль, С.Б. Романишина і У.І. Когут [2]. Правила конкуренції та її регулювання в угодах асоціації ЄС досліджують К.В. Смирнова [3] та А.В. Мовчан [4], проблеми і перспективи розвитку антимонопольного законодавства України отримали розвиток в роботах О.О. Бакалінської [5].

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових розробок, питання гармонізації норм конкурентного законодавства України із положеннями ЄС потребує додаткового вивчення, особливо в умовах поглиблення євроінтеграції та отримання статусу кандидата на вступ до Співтовариства.

Мета дослідження. Метою є дослідження особливостей і проблем регулювання конкуренції в Україні, а також узагальнення здобутків та напрямів у гармонізації національного конкурентного законодавства із правом ЄС.

Основний матеріал. Одразу слід зазначити, що в теорії сучасного українського правознавства досі не була сформована єдина позиція щодо структури конкурентного права та підходи до визначення змістовного наповнення конкурентного законодавства. Завданнями конкурентної політики держави визначено здійснення комплексних заходів щодо формування діючого конкурентного середовища, скорочення частки монопольного сектора, удосконалення правил конкуренції, впровадження актуальних методів державного регулювання природних монополій тощо [6, с. 62]. Крім того, конкурентне законодавство має визначати участь антимонопольних органів у виробленні державної політики в цілому або, хоча б в тих її напрямках, що можуть безпосередньо чинити вплив на конкурентну структуру ринку, бізнес-практику, господарську діяльність економічних суб'єктів [5, с. 17].

Становлення вітчизняного конкурентного законодавства почалося зі здобуттям Україною незалежності, зокрема з прийняттям Закону «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», який заклав основи антимонопольного регулювання [7]. Важливим для розвитку конкурентного законодавства, створення сприятливих умов для захисту добросовісної конкуренції на конституційному рівні (ст. 42 Конституції України) стало надання гарантій з боку держави, які спрямовані на захист конкуренції в підприємницькій діяльності та визнання неприпустимою діяльність, спрямовану на монополізацію та недобросовісну конкуренцію. Розвиток національне конкурентне законодавство отримало 7.06.1996 року, коли ВР України прийняла Закон «Про захист від недобросовісної конкуренції», який мав на меті захист як суб'єктів господарювання, так і споживачів від недобросовісних конкурентних проявів та передбачив, що державний контроль за дотриманням конкурентного законодавства здійснює Антимонопольний комітет України. Між тим у цьому Законі не було встановлювано процесуальних засад захисту від недобросовісної конкуренції, а лише прописана бланкетна норма, яка посидала до безпосередньо процесуальних норм, викладених в Законі України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності». Подальше вдосконалення конкурентного законодавства набуло 11.01.2001 р., коли ВР України прийнято Закон України «Про захист економічної конкуренції», в якому прописано правові

основи підтримки та захисту економічної конкуренції, наголошено на обмеженні монополій в господарській діяльності та забезпеченні умов функціонування економіки держави на базі розвитку конкурентних відносин. В Законі вперше було сформовано процесуальні засади діяльності антимонопольних органів відносно припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, а також визначено підстави та види відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції [1, с. 104-105; 5, с. 17-18].

Як вже було зазначено вище, головним органом з регулювання конкуренції є Антимонопольний комітет, який, відповідно до статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», має в компетенції проведення досліджень ринку, визначення меж товарного ринку, монопольного становища суб'єктів господарювання [1, с. 104]. На рис. 1 наводиться динаміка кількості припинених АМКУ порушень у сфері недобросовісної конкуренції.

Рис. 1. Порушення АМКУ у сфері недобросовісної конкуренції (накладені штрафи та надані рекомендації), 2010–2018 рр.

Джерело: складено за [8]

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої, укладена 26 липня 2014 року (далі - Угода) [9], визначила шляхи імплементації норм конкурентного права в національне законодавство України. В ній містяться посилання на нормативні акти ЄС, які мають бути включені до законодавства України [10, с. 35].

Між тим слід зазначити, що нові можливості співпраці ЄС з Україною у сфері регулювання конкуренції виникли ще внаслідок прийняття у 2003 році Концепції Європейської комісії «Ширша Європа – сусідство: нові рамки відносин із новими східними та південними сусідами» [11]. Документ запропонував дві основні моделі зближення конкурентних правил ЄС та сусідів [12]:

- перша ґрунтується на прийнятті *acquis communautaire* як основи формування національних конкурентних політик,
- друга – це зближення регуляторних механізмів у межах Спільного європейського економічного простору.

Україна обрала першу модель відносин, в листопаді 2002 р. ухваливши Закон «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС» [13]. При підписанні Угоди вказано, що Україна наближує законодавство про конкуренцію та практику застосування до *acquis* ЄС за означеним графіком (табл. 1).

Таблиця 1

Визначений Угодою графік гармонізації конкурентного законодавства України до норм ЄС

Нормативний акт ЄС	Застосування	Термін виконання з боку України
--------------------	--------------	---------------------------------

Стаття 30 Регламенту Ради (ЄС) № 1/2003	Угоди й узгоджена практика між підприємствами	Протягом 3 років після набрання чинності Угодою
Статті 1 та 5 (1) – (2) Регламенту Ради (ЄС) № 139/2004	Злиття й поглинання підприємств	
Стаття 20 Регламенту Ради (ЄС) № 139/2004		
Вертикальні угоди та узгоджені дії підприємств Статті 1, 2, 3, 4, 6, 7 та 8 Регламенту Комісії (ЄС) № 330/2010	Вертикальні угоди та узгоджені дії підприємств	
Статті 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 та 8 Регламенту Комісії (ЄС) № 772/2004	Угоди про передачу технологій	

Джерело: [14]

Згідно зі статтею 255 Угоди Україна та ЄС забезпечують застосування законодавства про конкуренцію, щоб протидіяти діям та операціям, що передбачають зловживання одним або декількома суб'єктами господарювання домінуючим становищем на території будь-якої зі Сторін.

Слід відзначити, що здебільшого такі заходи здійснюються із залученням міжнародної технічної допомоги: через реалізацію окремих проектів, за допомогою інструментів допомоги ЄС, таких як проекти технічної допомоги (наприклад, Twinning і TAIEХ), а також в рамках двостороннього міжвідомчого співробітництва з конкурентними відомствами країн-членів ЄС. Так, разом з експертами проекту міжнародної технічної допомоги ЄС Twinning було розроблено проект Методологічних рекомендацій щодо розгляду заяв про надання дозволу на концентрацію у вигляді створення спільного підприємства.

За даними звітів про виконання Угоди про асоціацію за період з 2016 по 2019 рр. у частині імплементації норм щодо регулювання конкуренції деякі зобов'язання Україною вже виконані, так, відмічено, що:

- уточнені порогові вартісні показники для отримання дозволу на концентрацію;
- змінено систему штрафів за порушення конкурентного законодавства [12];
- реформовано діяльність АМКУ, який став більш відкритий до бізнесу, тощо [15].

Базові положення правового регулювання конкуренції ЄС викладені в статтях 81–89 Договору про заснування Європейського Співтовариства [16], а детальні правила і процедурні питання регулюються вторинним законодавством (регламенти та директиви ЄС, рішення, рекомендації, повідомлення й інші акти Європейської комісії). Слід зазначити, що Європейська комісія регулярно звітує з приводу порушення антимонопольних справ та антимонопольних рішень (Рис.2, Рис. 3).

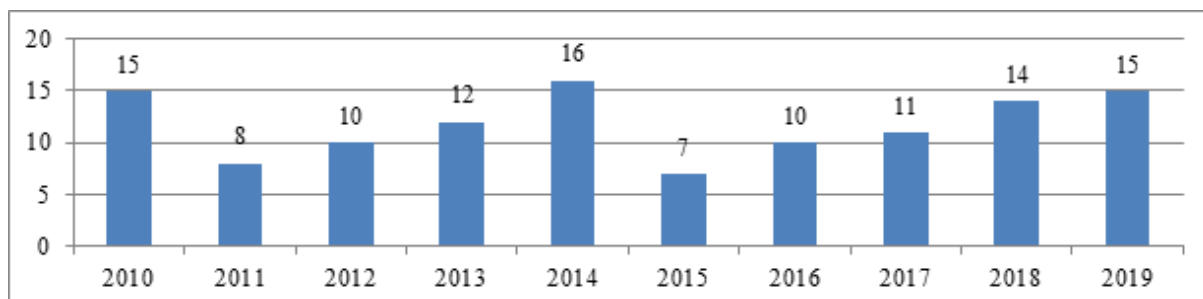

Рис. 2. Антимонопольні рішення Європейської Комісії, од., 2010 - 2019 рр.

Джерело: складено за [17]

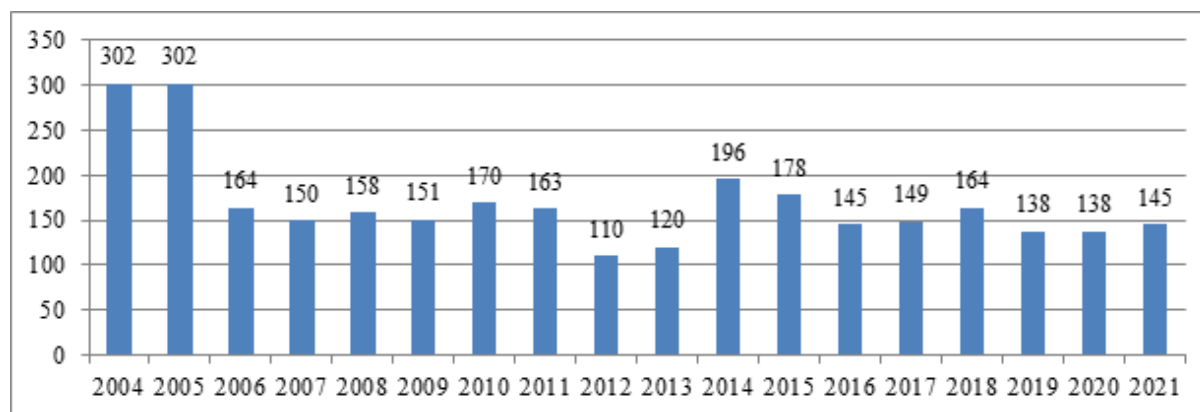

Рис. 3. Зведені дані щодо антимонопольних справ: загальна кількість розслідувань справ, про які було поінформовано, од., 2004-2021 рр.

Джерело: складено за [17]

26 січня 2016 року було винесено зміни до Закону України «Про захист економічної конкуренції». Новацією Закону стала гармонізація норм конкурентного законодавства у сфері виявлення і припинення антиконкурентних узгоджених дій та зловживань монополієм становищем, встановлення випадків вилучення з-під дії норм законодавства з захисту економічної конкуренції узгоджених дій МСП, узгоджених дій стосовно постачання та використання товарів, якщо ці дії не призводять до суттєвого обмеження конкуренції, узгоджених дій стосовно прав інтелектуальної власності, з'явилась спрощена процедура розгляду заяв про надання дозволу на концентрацію [18]. З метою імплементації Частини I «Антиконкурентні дії та злиття» Угоди про асоціацію здійснюється розробка змін до статей 1 та 22 Закону України «Про захист економічної конкуренції» до норм ЄС у розрізі положень щодо:

- розширення поняття контролю за рахунок можливості здійснення вирішального впливу;
- конкретизації випадків, які визнаються економічною концентрацією;
- доповнення переліку випадків які не вважаються концентрацією діями щодо стягнення банками заставного майна.

Ще одним зобов'язанням України стала імплементація Регламенту Ради ЄС № 1/2003 від 16.12.2002 р, за яким суб'єкти господарювання, які є сторонами договору, мають самостійно пересвідчитися, що договір відповідає конкурентному законодавству. Одним із завдань вдосконалення конкурентного законодавства є забезпечення прозорості та прогнозованості рішень АМК України, тому з весни 2016 р. він повинен публікувати рішення протягом 10 днів після їх прийняття.

Основні відмінності, які мають бути усунені в процесі імплементації Угоди, часто поділяють на норми матеріального та процесуального права. Першою умовою удосконалення матеріального права є його наближення в сфері регулювання режиму винятків із антиконкурентних вертикальних угод. Регламент Комісії ЄС № 330/2010 від 20 квітня 2010 містить вимоги, відповідно до яких вертикальна угода між підприємствами може підпадати під виключення, якщо вона стосується купівлі або продажу товарів (послуг) між неконкуруючими підприємствами, між певними конкурентами або певними асоціаціями ритейлерів товарів. Зазначено, що Регламентом №330/2010 передбачено виключення із загального дозвільного порядку вертикальних угод, що можуть підвищити економічну ефективність в ланцюгу виробництва, знизити операційні витрати сторін та оптимізувати їх продажу і інвестиції.

Також наголошено на необхідності усунути прогалини в законодавстві щодо правового регулювання блокових виключень для угод щодо передачі технологій. У Регламенті № 316/2014 визначено, що угоди про передачу технологій сприяють підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, можуть зменшити дублювання досліджень і розробок, посилити стимули для започаткування інновацій. В законодавстві України, в Законі «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», питання трансферу технологій (за винятком порядку передачі майнових прав на технології,

що створені за бюджетні кошти) не врегульовані відповідним чином. З метою приведення процесу контролю за економічними концентраціями у відповідність з нормами ЄС, встановленими Положенням ЄС про концентрації 139/2004, зараз розробляються відповідні зміни до нормативно-правових актів.

Ще один напрям вдосконалення норм конкурентного законодавства - вдосконалення механізму контролю за концентрацією суб'єктів господарювання. Відзначається, що практика АМК України мала значні відмінності від практики Європейської Комісії щодо контролю за концентраціями. Якщо казати про норми Євросоюзу, то критерієм є обіг принаймні двох учасників в масштабах внутрішнього ринку, а українські практики стосуються контролю за значною кількістю міжнародних трансакцій.

Протягом тривалого часу серед найбільш вразливих сферою залишалось правове регулювання державної допомоги. Угода між Україною та ЄС у Ст. 262 містить правило за яким «будь-яка допомога, що надається Україною або державами-членами ЄС через державні ресурси, яка загрожує конкуренції шляхом створення переваг для певних підприємств чи виробництв, є несумісною із ефективним функціонуванням мірою, якою вона може вплинути на торгівлю між сторонами» [19]. Необхідним є вважається регулювання державної допомоги суб'єктам господарювання, тому що серед причин виникнення монополій вказують безпосереднє втручання держави у тому числі - через державну допомогу. У 2014 році був прийнятий Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», спрямований на забезпечення захисту й розвитку конкуренції, підвищення прозорості функціонування системи державної допомоги та дотримання міжнародних зобов'язань України у сфері державної допомоги. Цей закон встановив правові засади моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання, здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції та намагається відтворити підходи ЄС щодо захисту конкуренції від втручання держави.

Висновки. На основі вищевикладеного можна підсумувати необхідність зовнішньої гармонізації конкурентного законодавства України, тобто досягнення відповідності норм національного законодавства про зловживання монополієм становищем законодавству та стандартам Європейського Союзу. Можна відзначити, що принцип вільної конкуренції є основоположним у діяльності Європейського Союзу, а конкурентна політика має характер єдиних норм регулювання. Сьогодні українське конкурентне законодавство містить норми та категорії декількох галузей права, вони регулюють різні за змістом відносини, використовуючи норми матеріального та процесуального права. Між тим, потребує вдосконалення та забезпечення відповідності чинного законодавства України вимогам ЄС правова регламентація в сфері публічних (державних) закупівель, захисту прав інтелектуальної власності, державної допомоги, передачі технологій, вертикальних угод, концентрації суб'єктів господарювання.

Конкурентне законодавство, яке буде гармонізовано за вимогами ЄС, має сформувати в Україні умови для розвитку добросовісного конкурентного змагання та стати основою для економічного відродження у повоєнний період. Важливою складовою імплементації норм ЄС є формування комплексного підходу до регулювання відносин у сфері економічної конкуренції, що дасть змогу збалансувати інтереси підприємців, споживачів, суспільства та держави.

Список літератури

1. Деревянко Б.В. Щодо тенденцій формування законодавства про захист від недобросовісної конкуренції. *Право і суспільство*. 2014. № 3. С. 103–109.
2. Горбаль Н. І., Романишин С. Б., Когут У. І. Імплементація в Україні антимонопольного законодавства Європейського Союзу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.2. С. 182–190.
3. Smyrnova K. Comparative analysis of ‘competition rules chapters’ in different EU Association Agreements. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2017. Вип.1. С. 30–40.
4. Мовчан А. В. Правове регулювання захисту економічної конкуренції в умовах європейської інтеграції. *Право. ua*. 2016. № 1. С. 127–131.
5. Бакалінська О.О. Проблеми і перспективи розвитку конкурентного законодавства України. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 17–21.
6. Харчук Т.В. Етимологічні та правові засади тлумачення сутності конкуренції. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 2 (51). С. 61–69.

7. Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18 лютого 1992 р. № 2132–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-12>. (дата звернення: 15.08.2022).
8. Звіти АМКУ за 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017 та 2018 роки. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/148190>. (дата звернення: 17.08.2022).
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 (Ратифікована 16.09.2014 р.). Офіційний вісник. 2014. № 75. том 1. стор. 83. – Ст. 2125.
10. Смирнова К. «Клаузула про конкуренцію» в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2015. Випуск. 36. С. 35–49.
11. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours (2003). COM/2003/0104 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/AUTO/?uri=CELEX:52003DC0104&qid=1620634661425&rid=1> (дата звернення: 20.08.2022).
12. Горбаль Н.І., Микитин О.З., Суха А.Я. Державне регулювання конкуренції в Україні та ЄС. *Бізнес Інформ*. 2019. №4. С.66–71. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-4-66-71>. (дата звернення: 15.08.2022).
13. Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС» (2003). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-15#Text>. (дата звернення: 15.08.2022)
14. Бояр А. Вплив Європейського Союзу на формування системи конкурентного регулювання в Україні. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. Розділ V. *Міжнародні економічні відносини*, 1 (9), 2021.
15. Звіти про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2019). URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu>. (дата звернення: 22.08.2022).
16. Договір про заснування Європейської Спільноти : Міжнародний документ ЄЕС від 25 травня 1957 р. (зі змін. та допов.). Верховна Рада України : офіційний веб-портал. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017. (дата звернення: 22.08.2022).
17. European Commission website. Competition Policy. Statistics. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/european-competition-network/statistics_en. (дата звернення: 22.08.2022).
18. Бакалінська О.О. Розвиток конкурентного законодавства і права України в умовах європейської інтеграції. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. URL: <https://coordynata.com.ua/rozvitok-konkurentnogo-zakonodavstva-i-prava-ukraini-v-umovah-evropejskoj-integracii>. (дата звернення: 22.08.2022).
19. ОЕСР. Огляди ОЕСР законодавства і політики у сфері забезпечення конкуренції : Україна. 2016. Звіт щодо виконання попередніх рекомендацій. – 93 с.

References

1. Derevianko B.V. (2014). Shchodo tendentsii formuvannya zakonodavstva pro zakhyst vid nedobrosovisnoi konkurentsii [Regarding trends in the formation of legislation on protection against unfair competition]. *Pravo i suspilstvo*. № 3. 103–109. [In Ukrainian].
2. Horbal N. I., Romanyshyn S. B., Kohut U. I. (2016). Implementatsiia v Ukraini antymonopolnoho zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu [Implementation of antimonopoly legislation of the European Union in Ukraine]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. Vyp. 26.2. 182–190. [In Ukrainian].
3. Smyrnova K. (2017). Comparative analysis of ‘competition rules chapters’ in different EU Association Agreements. *Journal of European and comparative law*. Issue.1. 30–40. [In Ukrainian].
4. Movchan A.V. (2016). Pravove rehuliuвання zakhystu ekonomichnoi konkurentsii v umovakh yevropeiskoi intehtatsii [Legal regulation of the protection of economic competition in the conditions of European integration]. *Pravo. ua*. № 1. 127–131.
5. Bakalinska O.O. (2013). Problemy i perspektivy rozvytku konkurentnoho zakonodavstva Ukrainy [Problems and prospects of the development of competition legislation of Ukraine]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. № 3. 17–21. [In Ukrainian].
6. Kharchuk T.V. (2016). Etymolohichni ta pravovi zasady tлумachennia sutnosti konkurentsii

[Etymological and legal principles of interpretation of the essence of competition]. Halytskyi ekonomichnyi visnyk. № 2 (51). 61–69. [In Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy «Pro obmezhenia monopolizmu ta nedopushchennia nedobrosovisnoi konkurentsii u pidpriemnytskii diialnosti» vid 18 liutoho 1992 r. № 2132–XII. [Law of Ukraine "On Restriction of Monopoly and Prevention of Unfair Competition in Entrepreneurship"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-12>. (accessed: August 15, 2022). [In Ukrainian].

8. Zvity AMKU za 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017 ta 2018 roky [AMKU reports for 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017 and 2018]. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/148190>. (accessed: August 17, 2022). [In Ukrainian].

9. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony vid 27.06.2014 [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, dated 06/27/2014]. (Ratyfikovana 16.09.2014 r.). Ofitsiyni visnyk. 2014. № 75. tom 1. stor. 83. – St. 2125. [In Ukrainian].

10. Smyrnova K. (2015). «Klauzula pro konkurentsiiu» v Uhodi pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS ["Competition Clause" in the Association Agreement between Ukraine and the EU]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia mizhnarodni vidnosyny. Vypusk. 36. S. 35–49. [In Ukrainian].

11. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours (2003). COM/2003/0104 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/AUTO/?uri=CELEX:52003DC0104&qid=1620634661425&rid=1> (accessed: August 20, 2022).

12. Horbal N.I., Mykityn O.Z., Sukha A.Ia. Derzhavne rehuliuвання konkurentsii v Ukraini ta YeS [State regulation of competition in Ukraine and the EU]. Biznes Inform. 2019. №4. S.66–71. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-4-66-71>. (accessed: August 15, 2022). [In Ukrainian].

13. Zakon Ukrainy «Pro Kontseptsiiu Zahalnodержavnoi prohramy adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva YeS» [Law of Ukraine "On the Concept of the National Program for the Adaptation of Ukrainian Legislation to EU Legislation"] vid 21 lystopada 2002 roku № 228-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-15#Text>. (accessed: August 15, 2022) [In Ukrainian].

14. Boiar A. (2021). Vplyv Yevropeiskoho Soiuzu na formuvannia systemy konkurentnoho rehuliuвання v Ukraini [The influence of the European Union on the formation of the competitive regulation system in Ukraine]. Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii. Rozdil V. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny, 1 (9). [In Ukrainian].

15. Zvity pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS 2019 [Reports on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diialnist/yevropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu>. (accessed: August 22, 2022). [In Ukrainian].

16. Dohovir pro zasnuvannia Yevropeiskoi Spilnoty [Treaty establishing the European Community]: Mizhnarodnyi dokument YeES vid 25 travnia 1957 r. (zi zmin. ta dopov.). Verkhovna Rada Ukrainy : ofitsiyni veb-portal. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017. (accessed: August 22, 2022). [In Ukrainian].

17. European Commission website. Competition Policy. Statistics. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/european-competition-network/statistics_en. (accessed: August 22, 2022).

18. Bakalinska O.O. (2017). Rozvytok konkurentnoho zakonodavstva i prava Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehtatsii [Development of competition legislation and law of Ukraine in the conditions of European integration]. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. № 12. URL: <https://coordynata.com.ua/rozvytok-konkurentnogo-zakonodavstva-i-prava-ukraini-v-umovah-evropejskoi-integracii>. (accessed: August 22, 2022). [In Ukrainian].

19. OESR. Ohliady OESR zakonodavstva i polityky u sferi zabezpechennia konkurentsii: Ukrain [OECD reviews of competition law and policy: Ukraine]. 2016. Zvit shchodo vykonannia poperednikh rekomendatsii. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 31.07.2022

Прийнята до публікації 10.08.2022

УДК 339.138:339.922(477:061.1ЄС)

DOI:10.32680/2409-9260-2022-7-296-62-72

ЄВРОМАРКЕТИНГ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Решетнікова І.Л. д.е.н., професор хабілітований, професор кафедри маркетингу, Краківський економічний університет, м. Краків (Польща)
e-mail: reshet2002@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1445-4233

Анотація. Метою статті є узагальнення існуючих наукових поглядів щодо сутності «євромаркетингу» і засад його функціонування, а також формулювання завдань українських підприємств в площині розробки і реалізації їх маркетингових стратегій на єдиному європейському ринку. В статті досліджується генезис категорії «євромаркетингу» на тлі євроінтеграційних процесів і формування внутрішнього ринку європейського союзу, розглянуто погляди європейських вчених. Євромаркетинг тлумачиться як маркетингова діяльність підприємств, які функціонують в умовах єдиного внутрішнього ринку. Визначено виклики українських підприємств у умовах євромаркетингу та можливі шляхи їх подолання. Дослідження має як теоретичне так і практичне значення. Теоретичне полягає в узагальненні наукових підходів що до виникнення і змісту євромаркетингу, а практичне – в складанні переліку завдань в сфері маркетингу, вирішення яких дозволять спростити перехід до євромаркетингу.

Ключові слова: європейська інтеграція, внутрішній європейський ринок, євромаркетинг, принципи функціонування, європейський споживач, стратегії маркетингу на євrorинку.

Публікація є результатом наукових досліджень що проводяться в рамках гранту, Народного Центру Науки (UMO-2022/01/3/HS4/00039), який передбачає надання фінансування для науковців з України для продовження досліджень в Польщі.

EUROMARKETING: PECULIARITIES OF APPLICATION AND TASKS OF UKRAINIAN COMPANIES

Reshetnikova Iryna, Doctor of Economics, Professor of the Department of Marketing, Cracow University of Economics, Cracow (Poland)
e-mail: reshet2002@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-1445-4233

Abstract. The purpose of the article is to generalize the existing scientific views on the essence of "European marketing" and the principles of its functioning, as well as to formulate the tasks of Ukrainian enterprises in the area of development and implementation of their marketing strategies on the Single European Market. The article examines the genesis of the category "Euromarketing" amid the European integration processes and the formation of the internal market of the European Union, considers the views of European scientists, analyzes the achievements of Ukraine on the way to joining the EU: from the status of "partner" to the status of "candidate for membership" of the EU. It appears that the basis for the emergence of "Euromarketing" was the creation of a "single internal European Market". The article defines the main changes in the business environment of Ukrainian enterprises that will run in the conditions of the single internal market, as well as advantages for enterprises and consumers, which Ukrainian enterprises may face and the tasks in the field of marketing activity in order to overcome them. Euromarketing is interpreted as the marketing activity of enterprises operating in the conditions of a single internal market. The peculiarities of Euromarketing and possible marketing strategies of enterprises are analyzed. The main attention is paid to the change in the application of the marketing complex in new conditions. Challenges of Ukrainian enterprises in the conditions of Euromarketing and possible ways to overcome them are determined. The research has both theoretical and practical significance. The theoretical significance lies in the generalization of scientific approaches regarding the emergence and content of Euromarketing, and the practical one is in compiling a list of tasks in the field of marketing, the solution of which will allow to streamline the transition to Euromarketing.

Keywords: European integration, internal European market, Euromarketing, principles of operation, European consumer, marketing strategies on the Euromarket.

The publication is the result of scientific research conducted within the framework of a grant from the National Science Center (UMO-2022/01/3/HS4/00039), which provides funding for scientists from Ukraine to continue research in Poland.

JEL Classification: F150.

Постановка проблеми. Захист України від російської військової агресії та пошук партнерів в боротьбі за свою належність і демократичне майбутнє, гостро поставили питання вступу до Європейського союзу. Незважаючи на активні бойові дії та потужний наступ російських військ на півночі на початку війни, вже 28 лютого 2022 року Президент України Володимир Зеленський підписав заявку на членство України в ЄС. Такий крок був підтриманий нашими європейськими сусідами і, згодом, надання статусу «кандидата» стало потужним мотиваційним меседжем для наших громадян. За даними дослідницьких агентств, підтримка вступу до ЄС серед українців з перших днів війни, зросла з 68% до 91%. Отже те, що Україна є частиною Європи не тільки за географічною ознакою, але і через свою культуру і життєві цінності, вже не викликає сумнівів а ні у наших співвітчизників, а ні у європейських громадян. Шлях відкритий, і зв'язку з тим потрібним є переосмислення деяких категорій, стратегій та інструментів менеджменту і маркетингу в умовах функціонування українських підприємств в новому європейському бізнес середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика євромаркетингу стала актуальною в західно європейських країнах наприкінці 90-х, у зв'язку із формуванням спільного європейського ринку, та в країнах Східної Європи (Польщі і Словаччини) - напередодні їх вступу до Європейського союзу.

Дослідженню сутності євромаркетингу та його інструментів присвячено роботи європейських вчених Р. Зібауера [1], Б. Титца [2], Х. Б. Мейсснера, Х. Симмета [3], Я. Віктора, [4-7] А. Шнайдера [8] та М. Комора [9]. Термін «євромаркетинг» запропоновано у Німеччині наприкінці 70- х - початку 80- х років, і як зазначає професор Ян Віктор, він пов'язаний із спробою вчених відреагувати на політичне прискорення процесу створення європейського внутрішнього ринку, а також на зростання процесів глобалізації світової економіки та міжнародної конкуренції. [4] Дискутуючи відносно сутності та цілей євромаркетингу, Рольф Зібауер (Rolf Seebauer) стверджував, що потрібно прагнути до стандартизації процесів, а не програм, тобто об'єднати аналіз ринку і провадити його постійне спостереження, стратегічне і тактичне планування, створювати комплекс маркетингу і впроваджувати маркетингові програми, а також контролінг на підприємствах, орієнтованих на Європу. [1]

Процес впровадження євромаркетингу зумовлений, насамперед, формуванням нового бізнес середовища, що виникло внаслідок змін політичних і економічних умов, та посилення інтеграції європейських країн. Тому переважна більшість наукових праць з зазначеної тематики присвячено саме євроінтеграції окремих країн до Євросоюзу. Так, А. Келікер акцентує увагу на поглибленні інтеграції, через виділення груп «просунутих країн» [10]. Дослідженню різноманітних складових забезпечення більшої гнучкості процесів європейської інтеграції присвячено роботи таких вчених, як С. Адерсен та Н. Сіттер [11], К. Дайсон [12]. Досліджуючи сутність функціонування і особливості застосування євромаркетингу польські науковці зосереджують свою увагу на змінах: в маркетинговому бізнес середовищі [13,14]; в поведінці споживачів [15]; в застосуванні інструментів комплексу маркетингу [15,16].

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. ДНезважаючи на тривалий процес євроінтеграції, який вже пройшла Україна після 2014 року, теоретичні питання євромаркетингу і маркетингові аспекти діяльності українських підприємств на спільному євrorинку ще недостатньо досліджені та висвітлені в вітчизняній науковій літературі. Головна увага приділена саме процесам інтеграції. Сплеск таких публікацій спостерігається після підписання Україною Угоди про асоціацію. Зокрема, В. Липов аналізує історичний досвід і типи інтеграції на європейському континенті, вплив ціннісних характеристик національних культур та намагається сформулювати «уроки» для України [17].

На необхідності трансформації українського суспільства і політичної свідомості його громадян задля успішної євроінтеграції наголошують, Є. Головаха [18] та С. Матвієнкі [19].

Отже, в умовах підготовки до вступу України до Євросоюзу і посилення інтеграції з країнами на європейському ринку актуальним постає завдання продовження досліджень з тематики євромаркетингу і розробка рекомендацій які б сприяли розробці маркетингових стратегій і вирішенню ринкових завдань підприємствами, які працюватимуть на європейському ринку.

Мета дослідження. Метою дослідження є узагальнення існуючих наукових поглядів щодо сутності євромаркетингу і засад його функціонування а також формулювання завдань українських підприємств в площині розробки і реалізації їх маркетингових стратегій на єдиному європейському ринку.

Основний матеріал. Оскільки поняття «євромаркетинг» пов'язаний із створенням Євросоюзу і формуванням Єдиного внутрішнього ринку, варто стисло згадати основні етапи його розширення і події, які стали знаковими на шляху України до європейською

співдружності (див. табл.1)

Таблиця 1

Основні етапи створення та розширення Євросоюзу

Рік та подія	Кількість учасників	Країни що увійшли /вийшли до/з Євросоюзу
7 лютого 1992 рік – підписано Маастрихтський Договір про утворення Європейського Союзу,	12 країн	Велика Британія, Франція, Німеччина, Ірландія, Іспанія, Португалія, Італія, Греція, Данія, Люксембург, Бельгія, Нідерланди
1 січня 1995 року	15	Австрія, Фінляндія, Швеція
1 травня 2004 року	25	Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, Словенія, Естонія, Латвія, Литва, Кіпр, Мальта
1 січня 2007		
	27	Болгарія, Румунія
1 липня 2013	28	Хорватія
1 січня 2020	27	Велика Британія – вийшла з Євросоюзу

Джерело: складено автором на основі [20, 21]

Назва «Європейський Союз» з'явилась під час Паризької конференції у 1972 року. Але саме підписання Маастрихтського Договору, в 1992 році (і набуття чинності 1 листопада 1993 рік) ознаменувало фактичне створення Євросоюзу. Одночасно сформульовано 5 критеріїв для країн-претендентів на вступ до ЄС (Маастрихтські критерії): дефіцит державного бюджету не має перевищувати 3% ВВП; державний борг повинен складати менше 60% ВВП; держава протягом 2-х років повинна брати участь у механізмі валютних курсів та підтримувати курс національної валюти в заданому діапазоні; рівень інфляції не має перевищувати 1,5% середнього значення трьох країн-учасниць ЄС з найбільш стабільними цінами; довгострокові відсоткові ставки по державним облігаціям не мають перевищувати 2% середнього значення відповідних ставок в країнах з найнижчою інфляцією [20]. Крім того в 1993 році, в Копенгагені, державами, які об'єдналися в Євросоюз, сформульовано, так звані, Копенгагські критерії, яким мають відповідати «країни – претенденти»:

- Політичні: стабільність установ, що гарантують демократію, верховенство права, забезпечення прав людини, повагу і захист прав меншин;

- Економічні: наявність діючої ринкової економіки та спроможність витримати тиск конкуренції та ринкових сил у межах Європейського Союзу;

- Правові: спроможність взяти на себе зобов'язання, що впливають із членства в ЄС, включаючи визнання цілей політичного, економічного та валютного союзу.

Таким чином, за станом на 2022 рік, до складу ЄС входять день 27 країн, з них 19 країн знаходяться в зоні «євро». Очікують вступу в статусі кандидату: Туреччина (з 1987) Македонія (з 2004) Чорногорія (з 2008) Албанія (з 2009) Сербія (з 2009), Україна (з 2022), Молдова (з 2022).

На сьогодні, Європейський Союз є найбільш успішним інтеграційним об'єднанням у світі, з населенням близько 450 мільйонів людей. Загальна вартість усіх вироблених товарів і послуг (валовий внутрішній продукт ВВП) становить більше ніж 14,5 трлн євро, ВВП на душу населення більше 32 тисяч євро. На ЄС припадає близько 15% світової торгівлі товарами. Головним економічним двигуном ЄС є єдиний ринок, який забезпечує вільне переміщення товарів, послуг, капіталу та людей в рамках ЄС. У ЄС діють одні з найвищих екологічних стандартів у світі. [21]

Україна пройшла довгий шлях від статусу «партнера» ЄС, підписання Угоди про Асоціацію між Україною і ЄС, і, нарешті, 23 червня 2022 року стала «кандидатом» в члени ЄС. Як зазначено в рішенні Європейської Комісії, «Україна загалом просунулася в досягненні стабільності інститутів, які гарантують демократію, верховенство права, права

людини та повагу та захист меншин; продовжила свою значну макроекономічну історію, демонструючи гідну уваги стійкість із макроекономічною та фінансовою стабільністю, і поступово наблизилася до істотних елементів аспису ЄС у багатьох сферах. На цій основі Комісія рекомендує надати Україні перспективу стати членом Європейського Союзу» [22]. У своєму звіті комісія відмітила наступні досягнення України в Євроінтеграції (див. табл. 2)

Таблиця 2

Основні досягнення України в сфері євроінтеграції за період
з 1 грудня 2020 року до 24 лютого 2022-го

Сфери інтеграції	Досягнення
Боротьба з корупцією та верховенства права	Перезапуск Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів. ухвалений новий закон про НАБУ. Україна ухвалила закон про захист викривачів корупції.
Держуправління	Україна схвалила закон про реформу держуправління згідно з європейськими стандартами. Також уряд відновив проведення конкурсів на держслужбу.
Сфера фінансів	Фінансова система залишалася стабільною навіть під час коронавірусної кризи.
Енергетика	Продовжував діяти вільний ринок електроенергії (16 березня 2022 року Україна повністю відключилася від мережі Росії та Білорусі та приєдналася до європейської)
Екологія	Уряд презентував свій план внеску на виконання Паризької кліматичної угоди та розпочав діалог із ЄС про приєднання до «Зеленої угоди».
Цифрова трансформація	Парламент ухвалив закон про створення регулятора комунікацій, що є важливим кроком для приведення свого законодавства у відповідність до норм Євросоюзу

Джерело: складено автором на основі [23]

Україні, як кандидату в члени ЄС відкриваються пріоритетні програми розвитку та системні фінансові можливості. Зокрема, програма Instrument for Pre-Accession Assistance (ІРА) надає фінансові кошти для імплементації всіх європейських практик, економічних, політичних, інституційних і соціальних реформ, аби допомогти країні-кандидату впроваджувати правила та політики Європейського Союзу. З 2014 по 2020 рік бюджет ІРА склав 11,7 млрд євро для країн-кандидатів у члени Євросоюзу. Для прикладу, Албанія з населенням в 2,8 млн отримала 640 млн євро на впровадження цих реформ. Бюджет нового фонду ІРА-3, який запрацював з 2021 року для країн-кандидатів, збільшено до 14,8 млрд євро. За оцінками експертів близько 400 млн євро щорічно Україна зможе отримувати на підготовку до вступу в ЄС перші кілька років як країна-кандидат через цей структурний фонд на впровадження економічних, політичних, інституційних та соціальних реформ.[24] Для прикладу, Польща з 2004 року, коли стала членом ЄС, щороку в середньому отримувала 11-12 млрд євро на будівництво, на підтримку малого та середнього бізнесу, на розбудову індустріальних парків, на благоустрій регіонів і логістику.

Швидкість проходження шляху від кандидата до члена ЕС визначається як темпами реформ кандидата, так і політичною зацікавленістю ЄС. За словами Прем'єр Міністра України Д. Шмигала, Україна на 63% виконала Угоду про асоціацію.[25] До кінця року Рада планує ухвалити ще майже 30 євроінтеграційних законопроектів які наблизять українське законодавство до європейського. За оцінками експертів, Україна вступить у Європейський союз не раніше 2029 року, оскільки Україні слід ухвалити та імплементувати ще велику кількість законів [26]. Завдання не легке, але переваги, які отримає країна та її громадяни варті зусиль.

Яскравим прикладом реалізації потенціалу від вступу до ЄС є досвід Польщі, яка 1 травня 2004 року стала членом Європейського Союзу і вже одразу після вступу стала європейським лідером у економічному зростанні. ВВП Польщі за 10 років (2003-2013 роки) зріс більш ніж у 2 рази (з 218 до 521 млрд. дол. США, у 2021 році - 674 млрд. дол. США). Реформи з

досягнення стандартів ЄС сприяли модернізації країни. У 2003 році ВВП на душу населення в Польщі за стандартами купівельної спроможності становив 49% від середнього по ЄС, тоді як у 2012 році він уже становив 67%. За перші 10 років після вступу, було створено два мільйони додаткових робочих місць. Економічне зростання значно покращило становище польського народу: у 2005-2012 роках кількість людей, які перебувають на межі бідності зменшилася на 7 мільйонів, при цьому 1,3 мільйона людей були виведені з бідності.[21]

Між тим, вже зараз, в статусі кандидата, Україну запросили приєднатися до Конвенції про процедуру спільного транзиту (NCTS) та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами ("митний безвіз"). Після приєднання України до Конвенцій український бізнес зможе користуватися перевагами та спрощеннями під час експорту та транзиту товарів до країн Європи. Зокрема, запроваджується одна транзитна декларація та одна гарантія для переміщення товарів між 36 країнами (членами ЄС, Великою Британією, Туреччиною, Сербією, Північною Македонією, Ісландією, Норвегією, Ліхтенштейном та Швейцарією) [27]. Отже, поступово Україна стає суб'єктом Європейського ринку.

Дослідження теоретичних аспектів євромаркетингу, найбільше представлено польськими науковцями. Заслужують на увагу колективні монографії з проблем євромаркетингу, під науковою редакцією проф. Яна Віктора, підготовлені за матеріалами серії міжнародних симпозіумів. [5, 6]. Крім того, за прикладом Німеччини, ще в 2002 році у Економічній академії Кракова (в теперішній час Краківський економічний університет) було започатковано підготовку студентів за спеціальністю «Євромаркетинг» (як симбіоз спеціальностей євроінтеграція і маркетинг)

Поняття "євромаркетинг" з'явилося в літературі одночасно з початком дискусій на тему створення «єдиного внутрішнього ринку» Євросоюзу. Нові умови функціонування європейських підприємств в умовах об'єднаного європейського ринку поставили перед вченими задачу переосмислення змін в використанні інструментів менеджменту і маркетингу. Як зазначає Я. Віктор, внаслідок відкриття кордонів та вільної економічної діяльності виробники й продавці постали перед необхідністю створення нових стратегій, пошуків відмінних від колишніх та ефективних концепцій маркетингових дій, у тому числі нових продуктів, технологій, формування систем дистрибуції і цін, методів продажу й контактів із ринком. Коло цих питань маркетингової стратегії, що у Німеччині, а потім і в інших країнах (Франція, Іспанія, Польща) під впливом процесів європейської інтеграції та створення спільного ринку почали називати євромаркетингом. Євромаркетинг — це перелік принципів діяльності підприємства на такому специфічному міжнародному ринку, яким є внутрішній ринок ЄС (євроринок). [7]

Аналіз наукової літератури свідчить, що в публікаціях, фігурують два терміни: «спільний ринок» (Common European Market) і «єдиний внутрішній ринок» (Single European Market). Декі автори розглядають їх як синоніми. Ми підтримуємо точку зору тих, хто вважає, що «єдиний внутрішній ринок» ЄС слід розглядати як результат розвитку спільного ринку на вищому — п'ятому рівні європейської інтеграції. Як відомо, в основі європейського об'єднання покладено механізм інтеграції країн в різних сферах їх життєдіяльності, яка передбачає наступні п'ять рівнів:

1. зона вільної торгівлі - найпростіша форма міжнародної інтеграції, що передає вільний рух товарів;
2. митний союз - форма інтеграції, яка охоплює попередню форму, але вже передбачає впровадження спільної торгової політики, узгодження тарифів торгових тарифів з країнами, які не належать до ЄС;
3. спільний ринок - на цьому рівні інтеграції ліквідуються бар'єри ринків окремих країн, і відкривається можливість вільного руху капіталу, товарів, послуг, робочої сили на території всіх країн ЄС;
4. економічний союз - передбачає уніфікацію економічної, промислової, фінансової політики, сфери транспорту та енергетики, регіональної, політики захисту конкуренції та прав споживачів
5. повна інтеграція — спирається на узгоджених рішеннях в сфері економіки, валютного регулювання, зовнішньої політики та колективної безпеки

Тобто, «єдиний внутрішній ринок» це спільний ринок, що вже відповідає п'ятому рівню інтеграції та координується єдиними регуляторними актами, що упорядковують економічний механізм його функціонування як єдиного цілісного ринку, і вони є обов'язковими для всіх країн ЄС. На рис.1 наведено концепцію єдиного внутрішнього ринку, запропоновану Я. Віктором.

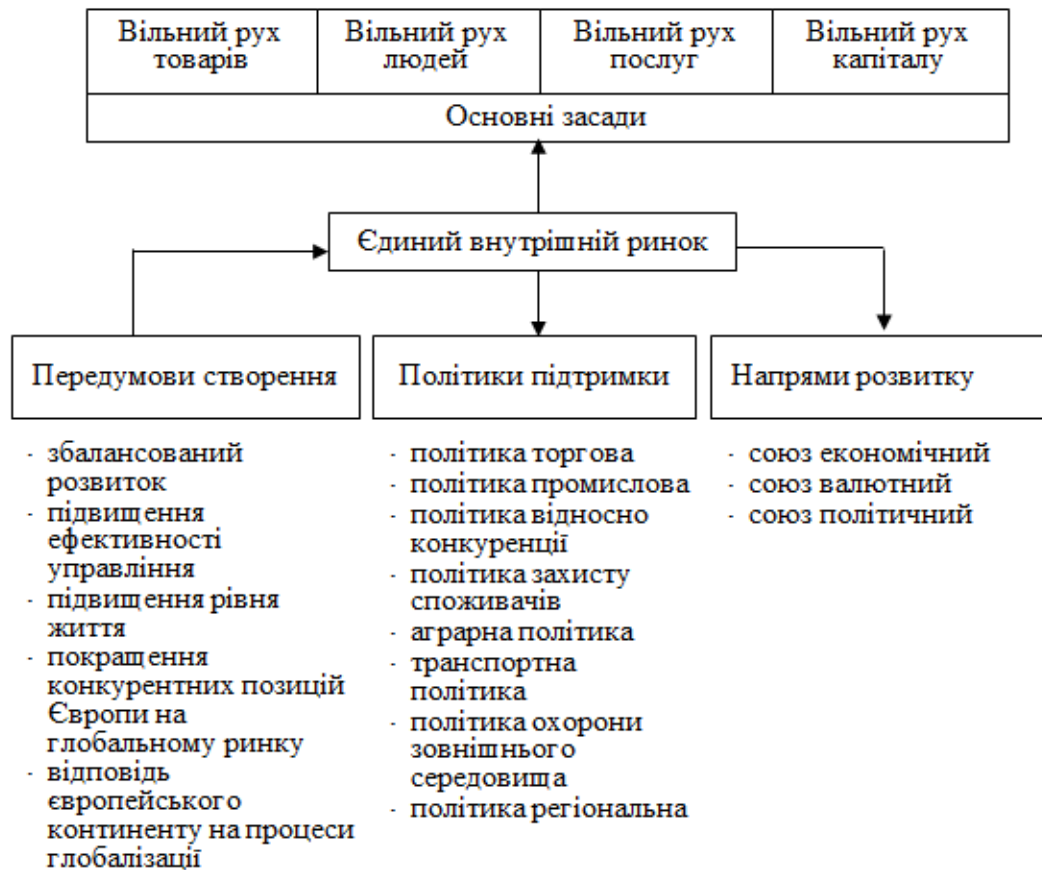

Рис.1 Концепція Єдиного внутрішнього ринку Європейського союзу за Я. Віктором

Джерело: складено за даними [4]

Функціонування внутрішнього ринку ЄС як єдиного цілого, за правилами і стандартах, обов'язковими для всіх країн – учасників, сформувало нове маркетингове оточення. В табл. 3 зазначено основні зміни в бізнес середовищі, які очікують українських підприємств в умовах євромаркетингу, а в табл. 4 – переваги для підприємств та споживачів.

Таблиця 3

Основні зміни в бізнес середовищі українських підприємств в умовах євромаркетингу

Чинники бізнес середовища	Основні зміни в результаті виходу на єдиний внутрішній ринок ЄС
Політико – правові	☐ політична стабільність, розвиток демократії; ☐ реформування національного судочинства; ☐ участь в європейській колективній безпеці; ☐ антикорупційна політика

Макро економічні	☐ зростання надходжень прямих іноземних інвестицій через підвищення довіри бізнесу; ☐ збільшення робочих місць, підвищення рівня зарплат та пенсій; ☐ зростання внутрішнього ринку збуту ☐ вільний рух робочої сили, товарів, послуг та капіталу; ☐ вільна конкуренція; ☐ підвищення ефективності транспортної логістики; ☐ енергетична безпека; ☐ зростання доступу до технологій, підвищення рівня іноваційності у зв'язку з посилення рівня конкуренції; ☐ державна допомога ЄС, доступ до фінансових установ та фондів у межах ЄС; ☐ зростання експортних продажів, зростання промислового виробництва, диверсифікація.
Соціально культурні	☐ підвищення рівня життя ☐ розширення можливостей для освіти; ☐ підвищення соціального захисту; ☐ культурні обміни і доступ до культурної європейської спадщини

Джерело: складено автором на основі [4, 21]

Важним питанням євромаркетингу є визначення маркетингової стратегії відносно ринку. Оскільки внутрішній європейський ринок представлений 27 країнами із своєю культурою споживання і традиціями, виникає питання необхідності стандартизації програм маркетингу у поєднанні з їх диференціацією для використання на окремих локальних ринках кожної з країн.

Таблиця 4

Переваги єдиного внутрішнього ринку для підприємств і споживачів

	Переваги від приєднання до єдиного внутрішнього ринку ЄС
Переваги для компаній:	☐ розширення доступу до фондів ЄС та програм підтримки малого та середнього бізнесу; ☐ розширення доступу до програм кредитування; ☐ допомога фермерським господарствам; ☐ суворе дотримання конкурентної політики та прав інтелектуальної власності ☐ прозорість правил оподаткування та бухгалтерського обліку; ☐ відсутність митних обмежень; ☐ спрощені адміністративні процедури при торгівлі з країнами ЄС; ☐ єдина валюта і відсутність операцій конвертації ☐ єдиний стандартний процес сертифікації; ☐ доступ до маркетингових сервісів; ☐ доступ до ринку з понад 450 мільйонами споживачів.
Переваги для споживачів	☐ ефективний захист прав людини в інституціях ЄС; ☐ суворе дотримання законодавства з охорони здоров'я споживачів та безпечності продуктів ☐ зниження цін на товари та підвищення їх якості; ☐ захист економічних інтересів споживачів ☐ право отримання інформації про товар, що знаходиться в продажу ☐ право висловлювати свою думку стосовно продукту, послуг та їх виробників

Джерело: складено автором на основі [4, 21]

Проведене дослідження дозволило визначити наступні виклики євромаркетингу та сформулювати завдання українських підприємств.

1. Жорстка конкуренція, яка пов'язана із відсутністю кордонів і вільним рухом товарів в межах європейського ринку. В зв'язку з цим збільшується кількість виробників, працюючих на ринку і пропозиція їх товарів і послуг. Крім того, українські підприємства заходять на сформований ринок. І стратегічним завданням є пошук своєї ніші і способу позиціонування. В теперішній час найбільш поширеною маркетинговою стратегією підприємств є: вихід із старим товаром на новий ринок. Тобто європейський ринок розглядається як додатковий до вітчизняного для його розширення та отримання додаткового прибутку. Важливо вивчати потреби і розробляти «нові товари», які потребує новий ринок. Тобто застосовувати стратегію: «новий ринок»- «новий товар».

2. Необхідність балансу між локальним і європейським ринком. В теперішній час обсяги продажу товарів підприємств України на європейському ринку складають 40%. Незважаючи на привабливість Європейського ринку, який все далі буде переважати в портфелі діяльності українських підприємств, залишатиметься локальний ринок, який деякий час все ж таки продовжить функціонувати із своєю «національною специфікою». Це вимагатиме розробки відповідних маркетингових стратегій з урахуванням особливостей поведінки і потреб вітчизняних і європейських споживачів.

3. Обмежені маркетингові бюджети у порівнянні з конкурентами. Через падіння економічних показників і прибутків компаній, в найближчий час спостережуватиметься тенденція на скорочення маркетингових бюджетів, які і до російської агресії поступалися бюджетам європейських компаній. Завданням українських підприємств – пошук креативних рішень і використання індивідуальних багатоканальних комунікацій для таргетування цільової аудиторії. Активне використання сучасних діджител - інструментів маркетингових комунікацій, засобів віртуальної реальності, інфлюенсерів.

4. Соціальна орієнтованість і толерантність маркетингових компаній. Посилення соціальної орієнтованості маркетингових програм підприємства. Дотримання європейських вимог щодо якості товарів та послуг, принципів сталого розвитку при виробництві, пакуванні товарів, утилізації товарів. Застосування політики «симетричної інформації» про склад товарів, умов їх виготовлення. Розробка комунікаційних маркетингових програм із дотриманням європейських цінностей відносно гендерної рівності, сексуальної орієнтації, расової приналежності, нетерпимість до ейджизму, дотримання прав людини і виключення будь якої форми дискримінації при проведенні маркетингових компаній. Соціально – відповідальний і етичний маркетинг стають вкрай актуальними і конкурентоспроможними.

5. Необхідність формування нових ланцюгів постачань. Створення нових стратегічних логістичних альянсів: нових транспортних коридорів, логістичних складських терміналів, побудова нових ланцюгів постачань, до складу яких входять європейські компанії - посередники. Налагодження єврологістики для власної компанії.

6. Довготривалий ефект від маркетингових інвестицій. В силу постійних політичних змін і економічних потрясінь в Українському суспільстві вітчизняний бізнес в основному орієнтується на термін окупності інвестицій до 5 років. Тоді як європейська практика інвестиційних проєктів передбачає терміни окупності до 15- років. Тому актуальними стають завдання стратегічного маркетингу та інвестиції з більш тривалим терміном окупності.

7. Зміна поведінки споживачів, пов'язана із міграцією і зміною цінностей. З одного боку, європейське суспільство є мультинаціональним, але з іншого – його мешканці об'єднані спільними цінностями, які впливають на їх поведінку, як споживачів. Понад 10 млн. українців -біженців, які через війну вимушено стали емігрантами з одного ринку в плиннули на ринок кожної з країн, що надала їх захист, а з іншої – вони набули досвіду і культури споживання європейських країн. Тому процес трансформації і зміни поведінки українських споживачів та адаптація їх до європейських норм поведінки відбуватиметься дуже швидкими темпами.

Висновки. Проведений аналіз наукової літератури дозволив зробити висновок, що надання Україні статусу кандидата в члени ЄС надає багато переваг українським підприємствам у вигляді можливості здійснювати свою діяльність на єдиному європейському ринку. Формування єдиного внутрішнього європейського ринку сприяло виникненню «євромаркетингу», як виду маркетингової діяльності підприємств, які розглядають в

якості цільової аудиторії споживачів країн, що входять до Євросоюзу. Застосування принципів і інструментів євромаркетингу потребує від українських підприємств вже зараз переосмислення і корегування довгострокових маркетингових стратегій а також розробки відповідного до нового середовища і цільового споживача комплексу маркетингу. В подальшому дослідження буде продовжено в напрямку конкретизації сформульованих в статті «викликів та завдань» для підприємств конкретних галузей та товарних ринків.

Список літератури

1. Seebauer R. Integration in Euro Marketing, "Absatzwirtschaft — Sonderausgabe", 1977. № 10. P. 24-36
2. Tietz B. Euro Marketing. Unter nemehnsstrategien fur Binnenmarkt, Verlag Moderne Industrie, Landsberg/ Lech, 1990. 276 p.
3. Meissner H. G., Simmet H. Euro Dimensionen des Marketing, Fachverlag Arnold, Dortmund, 1992. 248 p.
4. Wiktor J.W., Rynek Unii Europejskiej. Koncepcja i zasady funkcjonowania, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2005. 235 p.
5. Euromarketing. Koncepcje, strategie, metody, red. J.W Wiktor, AE, Krakow, 1999. 285 p.
6. Euromarketing. Przedsiębiorstwo i konsument w perspektywie europejskiej, red. J. W. Wiktor, AE, Krakow, 2003. 429 p.
7. Віктор Я. Євромаркетинг, як навчальний предмет на факультеті менеджменту і маркетингу в Польщі. Маркетинг в Україні. 2007. №5. С64-68.
8. Sznajder A. Euromarketing. Uwarunkowania na rynku Unii Europejskiej, PWN, Warszawa, 1999. 186 p.
9. Komor M. Euromarketing. Strategie marketingowe przedsiębiorstw na euro rynku, PWN, Warszawa, 2000. 202 p.
10. Kölliker A. Flexibility and European Unification: The Logic of Differentiated Integration .Lanham : Rowman & Littlefield Publishers, 2006. Xxii. 323 p.
11. Andersen, S. Differentiated integration: what is it, and how much can the EU accommodate?. Journal of European Integration. 2006. Vol. 28. № 4. P. 313–330.
12. Dyson, K., Marcussen M. Transverse Integration in European Economic Governance: Between Unitary and Differentiated Integration. Journal of European Integration. 2010. Vol. 32. № 1. P. 17–39.
13. D. Scigala. Pozycja gospodarki polskiej w ramach globalnych lancuchow wartosci. Polska w Unii Europejskiej i globalnej gospodarce. Monografia. PTE. Warszawa. 2014. P.68-85
14. Jan W. Wiktor, Michael E. Porter's concept of competition in the context of the EU internal market protection system. Przegląd Organizacji. 2019. Vol 6 (953). P. 9-16.
15. Jaśniak M., Komor M. Problemy komunikowania w euromarketingu. International Journal of Management and Economics. 2008. № 23. P. 148-172
16. Deszczynski B. Globalne strategie zarządzania relacjami z klientami. Polska w Unii Europejskiej i globalnej gospodarce. Monografia. PTE. Warszawa. 2014. P.536-557.
17. Липов В. Гнучка інтеграція: історичний досвід Європи та значення для України// Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації: Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Луцьк, Терен, 2019. Вип. II. С. 214-223
18. Головаха Є. Українське суспільство: шляхи трансформації. Український соціологічний журнал. 2016. № 1-2. С. 26-30.
19. Матвієнків С. Трансформація українського суспільства на шляху євроінтеграційного транзиту. Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації: Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Луцьк, Терен, 2019. Вип. II. С. 248-255.
20. Які держави мають членство в Євросоюзі. URL: <https://europortal.biz.ua/dovidkova/vuyizd-za-kordon/krajiny-es.html> (дата звернення 10.08.2022)
21. Вступ України до ЄС : переваги для громадян та бізнесу. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/211004_vstup-ukrani-do-s-perevagi-dlya-gromadyan-ta-bznesu . (дата звернення 11.08.2022)
22. Офіційний сайт Європейського союзу. URL: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail> (дата звернення 10.08.2022)
23. Прогрес в антикорупції та енергетиці, але треба більше: у ЄС підготували звіт про виконання Україною Угоди про Асоціацію. URL: <https://babel.ua/news/82043-progres-v-antikorupciji-ta-energetici-ale-treba-bilshe-u-yes-pidgotuvali-zvit-pro-vikonannya-ukrajinoyu>

ugodi-pro-asociaciyu. (дата звернення 10.08.2022)

24. Кандидатські "бонуси": що дає Україні наближення до членства у ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2022/07/7/7142723/> (дата звернення 11.08.2022)

25. Україна виконала угоду про асоціацію з ЄС на 63%. URL: <https://focus.ua/uk/politics/522372-vypolnili-na-63-shmigal-rasskazal-o-soglashenie-ob-associacii-s-es> (дата звернення 10.08.2022)

26. Рада планує до кінця року ухвалити майже 30 євроінтеграційних законопроектів. Інформаційне агентство Інтерфакс-Україна. URL:

<https://interfax.com.ua/news/general/844417.html>. (дата звернення 10.08.2022)

27. Єврокомісія офіційно запросила Україну приєднатися до "митного безвізу". URL: <https://finance.liga.net/ua/ekonomika/novosti/evrokomissiya-ofitsialno-priglasila-ukrainu-prisoedinitysya-k-tamojennomu-bezvizu> (дата звернення 11.08.2022)

References

1. Seebauer R. (1977). Integration in Euro Marketing, "Absatzwirtschaft — Sonderausgabe", № 10.
2. Tietz B. (1990). Euro Marketing. Unter nemehnsstrategien fur Binnenmarkt, Verlag Moderne Industrie, Landsberg/ Lech.
3. Meissner H. G., Simmet H. (1992) Euro Dimensionen des Marketing, Fachverlag Arnold, Dortmum.
4. Wiktor J.W.(2005). Rynek Unii Europejskiej. Koncepcja i zasady funkcjonowania, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
5. Euromarketing. Koncepcje, strategie, metody. (1999). Red. J.W Wiktor, AE, Krakow.
6. Euromarketing. Przedsiębiorstwo i konsument w perspektywie europejskiej (2003). Red. J. W. Wiktor, AE, Krakow.
7. Viktor J. (2007). Yevromarketynh, yak navchalnyi predmet na fakulteti menedzhmentu i marketynhu v Polshchi. Marketynh v Ukraini, 5, 64-68 [In Ukrainian]
8. Sznajder A.(1999). Euromarketing. Uwarunkowania na rynku Unii Europejskiej, PWN, Warszawa.
9. Komor M.(2000). Euromarketing. Strategie marketingowe przedsiębiorstw na euro rynku, PWN, Warszawa.
10. Kölliker A. (2006). Flexibility and European Unification: The Logic of Differentiated Integration. Lanham : Rowman & Littlefield Publishers.
11. Andersen, S., Sitter N. (2006). Differentiated integration: what is it, and how much can the EU accommodate? Journal of European Integration, 28, 4, 313-330.
12. Dyson, K. Marcussen M. (2010). Transverse Integration in European Economic Governance: Between Unitary and Differentiated Integration. Journal of European Integration, 32, 1, 17-39.
13. Scigala, D. (2014). Pozycja gospodarki polskiej w ramach globalnych lancuchow wartosci. Polska w Unii Europejskiej i globalnej gospodarce. Monografia. PTE. Warszawa.
14. Jan W. Wiktor, Michael E. (2019). Porter's concept of competition in the context of the EU internal market protection system. Przegląd Organizacji, 6 (953), 9-16.
15. Jaśniak M., Komor M.(2008). Problemy komunikowania w euromarketingu. International Journal of Management and Economics, 23, 148-172.
16. Deszczynski. B. (2014) Globalne strategie zarządzania relacjami z klientami. Polska w Unii Europejskiej i globalnej gospodarce. Monografia. PTE. Warszawa. [In Poland].
17. Lypov V. (2019). Hnuchka intehratsiia: istorychnyi dosvid Yevropy ta znachennia dla Ukrainy// Ukraina – Yevropeyskyi Soiuz: vid partnerstva do asotsiatsii: Ukrainskyi Shchorichnyk z Yevropeyskykh Intehratsiinykh Studii. Luts'k, Teren, 214-223 [In Ukrainian]
18. Holovakha Ye. (2016). Ukrainian society: ways of transformation. Ukrainskyi sotsiologichnyi zhurnal, 1-2, 26-30. [In Ukrainian]
19. Matviienkiv S. (2019). Transformatsiia ukrainskoho suspilstva nashliakhu yevrointehratsiinoho tranzytu// Ukraina, 248-255 [In Ukrainian]
20. Yaki derzhavy maiut chlenstvo v Yevrosoiuzi. Retrieved from <https://europortal.biz.ua/dovidkova/vyyizd-za-kordon/krajiny-ec.html> (accessed 10.08.2022)
21. Vstup Ukrainy do YeS : perevahy dla hromadian ta biznesu. Retrieved from : https://jurliga.ligazakon.net/analytics/211004_vstup-ukrani-do-s-perevagi-dlya-gromadyan-ta-biznesu. (accessed 11.08.2022) [In Ukrainian]
22. Ofitsiinyi sait Yevropeiskoho soiuzu. Retrieved from <https://ec.europa.eu/commission/>

presscorner/detail (accessed August, 10, 2022) [In Ukrainian]

23. Prohres v antykoruptsii ta enerhetytsi, ale treba bilshe: u YeS pidhotuvaly zvit pro vykonannia Ukrainoiu Uhody pro Asotsiatsiiu. Retrieved from

<https://babel.ua/news/82043-progres-v-antikorupciji-ta-energetici-ale-treba-bilshe-u-yes-pidgotuvali-zvit-pro-vikonannya-ukrajinoyu-ugodi-pro-asociaciyu>. (accessed August 10, 2022) [In Ukrainian]

24. Kandydatski "bonusy": shcho daie Ukraini nablyzhennia do chlenstva u YeS. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2022/07/7/7142723/> (accessed August ,11, 2022) [In Ukrainian]

25. Ukraina vykonala uhodu pro asotsiatsiiu z YeS na 63%. Retrieved from

<https://focus.ua/uk/politics/522372-vypolnili-na-63-shmigal-rasskazal-o-soglashenie-ob-associacii-s-es> . (accessed August, 10, 2022) [In Ukrainian]

26. Rada planuie do kintsia roku ukhvalyty maizhe 30 yevrointehratsiinykh zakonoproiektiv. Informatsiine ahentstvo Interfaks-Ukraina. Retrieved from

<https://interfax.com.ua/news/general/844417.html>. (accessed August 10, 2022)

27. Yevrokomisiia ofitsiino zaprosyla Ukrainu pryiednatysia do "mytnoho bezvizu". Retrieved from <https://finance.liga.net/ua/ekonomika/>

novosti/evrokomissiia-ofitsialno-priglasila-ukrainu-prisoedinitysya-k-tamojennomu-bezvizu (accessed August,11, 2022) [In Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 27.07.2022

Прийнята до публікації 30.07.2022

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

Тарасевич Н. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: nvt4364@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2110-7320

Анотація. Метою дослідження є оцінювання інтеграційних пріоритетів зовнішньоторговельних відносин Одеського регіону та Європейського Союзу в умовах функціонування зони вільної торгівлі. Під час написання статті використовувався системно-аналітичний метод; метод порівняння – для визначення причин та ступеню впливу динамічних змін і відхилень; метод угруповань – для систематизації фактичних даних; метод табличного відображення аналітичних даних – для відображення аналітичної інформації. Проаналізовано основні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі товарною продукцією Одеського регіону з позицій її готовності до включення у процеси економічної інтеграції з Європейським Союзом. Виявлені динаміка експорту та імпорту зовнішньої торгівлі товарами Одеської області, динаміка зміни зовнішньоторговельного сальдо товарної продукції регіону. Досліджено тенденції експорту та імпорту зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону з країнами Європейського Союзу. Встановлено проблеми, які стримують ефективний розвиток зовнішньоторговельних відносин. Обґрунтовано, що на нинішньому етапі основою регіональної політики має стати формування умов для ефективного розвитку економічного та галузевого співробітництва у пріоритетних сферах господарювання. Визначено пріоритетні напрями у сфері подальшого розвитку міжнародної торгівлі. Практична значимість дослідження полягає у визначенні особливостей зовнішньої торгівлі товарною продукцією в Одеському регіоні, в аналізі тенденцій, напрямків її розвитку та місця у системі сучасних міжнародних торговельних відносин з ЄС.

Ключові слова: європейська інтеграція, зовнішньоторговельні відносини, зона вільної торгівлі, Одеський регіон, експорт, імпорт товарної продукції, міжнародна торгівля.

INTEGRATION PRIORITIES OF FOREIGN TRADE RELATIONS OF THE ODESSA REGION AND THE EUROPEAN UNION

Tarasevych Nataliia, PhD in Economics, Associate professor of the Department of Banking, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine
e-mail: nvt4364@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2110-7320

Abstract. The purpose of the article is to assess the integration priorities of foreign trade relations of the Odesa region and the European Union in the conditions of the functioning of the free trade zone..

Method. the system-analytical method was used; comparison method - to determine the causes and degree of impact of dynamic changes and deviations; grouping method - to systematize factual data; method of tabular display of analytical data - for displaying analytical information.

The main trends in the development of foreign trade in commodity products of the Odesa region are analyzed from the point of view of its readiness to be included in the processes of economic integration with the European Union. The dynamics of export and import of foreign trade in goods of the Odesa region, the dynamics of changes in the foreign trade balance of commodity products of the region are revealed. The trends of export and import of foreign trade in goods of the Odesa region with the countries of the European Union were studied. The problems that hinder the effective development of foreign trade relations have been identified. It is substantiated that at the current stage, the basis of regional policy should be the formation of conditions for the effective development of economic and sectoral cooperation in the priority spheres of economy. Priority directions in the field of further development of international trade have been determined.

The practical importance of the study is to determine the features of foreign trade in goods in the Odesa region, the analysis of trends, directions of its development and its place in the system of modern international trade relations with the EU.

Keywords: european integration, foreign trade relations, free trade zone, Odesa region, export, import of commodity products., international trade.

JEL Classification: F140, F150, F 490.

Постановка проблеми. В умовах посилення інтеграційних процесів одним з

найважливіших напрямів економічної політики держави є розвиток зовнішньоторговельної діяльності регіонів України, який полягає у розширенні взаємовідносин з країнами Європейського Союзу та входженні національної економіки до світового економічного простору. Нині в Україні відбувається процес радикальної трансформації зовнішньої торгівлі. Поштовхом до цього став вступ України до СОТ у 2008 році та підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, економічна частина якої мала своє відображення у створенні зони вільної торгівлі. 1 січня 2016 року набула чинності Угода про Поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та Європейським Союзом. У цих умовах важливо оцінити тенденції розвитку зовнішньої торгівлі товарної продукції Одеського регіону з країнами ЄС.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню теоретичних та практичних засад розвитку зовнішньоторговельних відносин України та країн Європейського Союзу присвячено багато наукових праць відомих вчених. Питаннями зовнішньоекономічної діяльності та трансформації структури регіональної економіки займалися такі вітчизняні науковці:

Т. І. Зосименко [1], Д. В. Окара, І. Л. Ковальова, В. Г. Чернишев [2], В. І. Дубницький, С. О. Федулова [3], Ю. Г. Козак, Н. В. Припула, О. А. Єрмакова [4] та інші вчені.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Глобалізація економіки, інтенсифікація розвитку міжнародних економічних відносин, фундаментальні зрушення у характері та структурі сучасного міжнародного поділу праці обумовлюють подальший розвиток суті та змісту міжнародної економічної інтеграції. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС передбачає співпрацю за різними напрямками міжнародної діяльності, але зовнішньоторговельна сфера має пріоритетне значення для масштабного зближення з Європейським Союзом в усіх секторах економіки. Водночас слід враховувати значення окремих регіонів України в інтеграційних процесах входження до єдиного європейського ринку [5; 6]. Тому подальшого оцінювання потребує дослідження тенденцій розвитку зовнішньоторговельних відносин країни з ЄС в регіональному аспекті.

Мета дослідження. Метою дослідження є оцінювання інтеграційних пріоритетів зовнішньоторговельних відносин Одеського регіону та Європейського Союзу в умовах функціонування зони вільної торгівлі.

Основний матеріал. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС передбачає співпрацю за різними напрямками зовнішньоторговельної сфери, такими як торгівля товарами та послугами, митно-тарифне регулювання, інвестиційна й конкурентна політика, врегулювання суперечок.

Європейська Рада на саміті у Брюсселі 23 червня 2022 року ухвалила рішення про надання Україні статусу кандидата в Європейський Союз. Офіційний статус кандидата на членство в ЄС передбачає масштабне зближення з ЄС в усіх секторах економіки та процес повного входження до єдиного ринку Євросоюзу.

Європейський Союз є головним торговельним партнером України. За результатами 2021 року питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС склала 39,2% від загального обсягу торгівлі України (у 2020 році – 38,8%) [7]. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС надана у таблиці 1.

Таблиця 1.

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС за період 2019-2021 рр.

	Показники	2019, млрд.дол.	2020, млрд. дол.	2021, млрд. дол.	Зміни до відповідного року, %	
					2020 до 2019	2021 до 2020
Товари та послуги	ЗТО	50,9	46,3	62,5	-9,0	+35,0
	Експорт	23,0	20,8	30,2	-9,4	+45,5
	Імпорт	27,9	25,5	32,3	-8,7	+26,4
	Сальдо	-4,9	-4,7	-2,0	-4,1	-57,4

Джерело: складено автором за матеріалами [7]

Обсяги зовнішньої торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС за період 2019-2021 роки загалом зросли на 22,8%, з цього зростання експортні операції збільшилися на 31,7%,

імпортні – на 15,8%. У цілому простежується дуже позитивна тенденція до випереджуючого темпу зростання експорту над імпортом в зовнішньоторговельних операціях між Україною та країнами ЄС.

Це призводить до того, що частка експортних зовнішньоторговельних операцій у загальному обороті поступово зростає до рівня 48,8% за 2021 рік проти 45,2% за результатами 2019 року, що є дуже позитивною тенденцією розвитку зовнішньої торгівлі України з європейськими країнами. Це вказує на переорієнтацію вітчизняних виробників на європейський ринок. Хоча ці темпи зростання не такі стрімкі, як очікували вітчизняні суб'єкти господарської діяльності, але структурні зрушення в національній економіці стануть помітнішими при продовженні дії зони вільної торгівлі.

Слід зазначити, що дуже негативні тенденції спостерігалися впродовж 2020 року, що було пов'язано насамперед із впливом на зовнішньоторговельні операції пандемії та зниженням відповідно економічної активності у країнах світу.

Можна зробити висновок, що показники обсягів зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС поступово зростають, хоча сальдо зовнішньої торгівлі залишається від'ємним, проте його показник поступово зменшується.

Одним з важливих напрямів загальної економічної політики держави є розвиток зовнішньої торгівлі регіонів України, який полягає у розширенні взаємовідносин окремих областей з країнами Європейського Союзу та входженні національної економіки до світового економічного простору.

Міжнародна торгівля товарами має вагоме значення для економіки Одеського регіону. Динаміка експорту та імпорту товарів Одеського регіону за період 2011-2021 рр. надано у таблиці 2.

У 2021 році, порівнюючи з 2011 роком, експорт зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону збільшився на 10,2%, водночас імпорт товарної продукції скоротився на 26,5%. Це дуже позитивна тенденція, що характеризує значне поліпшення стану платіжного балансу Одеського регіону.

Таблиця 2.

Динаміка експорту та імпорту зовнішньої торгівлі товарами
Одеської області у 2011-2021 рр.

Період	Експорт товарної продукції			Імпорт товарної продукції			Сальдо, тис. дол. США
	Обсяг, тис. дол. США	Темп зрос- тання,%	Частка до заг. обсягу%	Обсяг, тис. дол. США	Темп зрос- тання,%	Частка до заг. обсягу%	
2011	1541120,7	91,5	2,3	3145407,2	89,4	3,8	-1604286,5
2012	1784639,5	115,8	2,6	4304579,9	136,9	5,1	-2519940,4
2013	628431,2	91,3	2,6	3438643,8	79,9	4,5	-1810212,6
2014	1780071,2	109,3	3,3	2078630,6	60,5	3,8	-298559,4
2015	1727480,4	97,1	4,5	967276,0	46,5	2,6	760204,4
2016	1520473,9	88,0	4,2	1231360,6	127,3	3,1	289113,3
2017	1813852,2	119,3	4,2	1427930,8	116,0	2,9	385921,4
2018	1668313,7	92,0	3,5	1546963,6	108,3	2,7	121350,1
2019	1384102,9	83,0	2,8	1881084,2	121,6	3,1	-496981,3
2020	1360392,3	98,3	2,8	2183765,4	115,1	4,0	-823373,1
2021	1697773,0	124,8	2,5	2311066,0	105,8	3,2	-612293,0

Джерело: складено автором за матеріалами [8]

За період 2011-2021 рр. обсяг експорту товарів Одеського регіону в абсолютних значеннях збільшився на 156,6 млн. дол. США. Водночас слід зазначити, що найбільші темпи зростання експорту товарів в Одеському регіоні спостерігалися у 2012, 2014, 2017 та 2021 роках. Найбільші обсяги експорту товарної продукції Одеський регіон забезпечив у 2017 році, але

впродовж наступних трьох років спостерігалася негативна тенденція до скорочення обсягів експорту, яка змінилася на позитивну тенденцію значного зростання за результатами 2021 року.

Частка експорту товарної продукції Одеського регіону складає від 2,3% до 4,5% експорту країни впродовж періоду дослідження. Однак, починаючи з 2015 року, питома вага експорту області має стійку тенденцію до поступового скорочення. Такі зміни вагомості Одеського регіону у загальнонаціональному обсязі експорту товарів потребує здійснення термінових заходів щодо стимулювання торговельних експортних операцій регіону, який має значний економічний потенціал.

За період 2011-2021 рр. обсяг імпорту зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону в абсолютних значеннях скоротився на 834,3 млн. дол., що значно перевищує зростання експорту товарної продукції. Найбільші обсяги імпорту товарної продукції Одеський регіон мав у 2012 році. Водночас слід зазначити, що найбільші темпи скорочення імпорту зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні спостерігалися у 2013-2015 роках.

Частка імпорту товарної продукції Одеського регіону складає від 2,6% до 5,1% імпорту країни впродовж періоду дослідження та має значний варіаційний характер. Тенденції змін експорту та імпорту зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону обумовили динаміку сальдо зовнішньої торгівлі.

Загалом, починаючи з 2019 року до 2021 року, спостерігається негативна тенденція щодо перевищення обсягів імпорту продукції, що призвело до появи негативного сальдо зовнішніх торговельних операцій.

Динаміка експорту та імпорту зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону за групами країн надана у таблиці 4.

Дані таблиці показують, що загальний експорт товарів Одеського регіону в країни ЄС за період дослідження збільшився загалом на 65,7%, досягнув на 01.01.2022 року 463,9 млн. дол. Водночас слід зазначити, що експорт товарів області в інші країни світу скоротився за обсягами на 18,0%.

Таблиця 4.
Динаміка експорту та імпорту зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону за групами країн у 2012-2021 рр.

	Період									
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Експорт товарів регіону										
Експорт товарів, млн. дол.	1784,6	1628,4	1780,1	1727,5	1520,5	1813,6	1668,3	1384,1	1360,4	1697,8
у %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
В країни ЄС (27), млн. дол.	279,9	319,1	440,1	441,1	354,0	459,3	449,3	341,5	329,6	463,9
у % до підсумку	15,7	19,6	24,7	25,5	23,3	25,3	26,9	24,7	24,2	27,3
В інші країни, млн. дол.	1504,7	1309,3	1340,0	1286,4	1166,5	1354,3	1219,0	1042,6	1030,8	1233,9
у % до підсумку	84,3	80,4	75,3	74,6	76,7	74,7	73,1	75,3	75,8	72,7
Імпорт товарів в регіон										
Імпорт товарів, млн. дол.	4793,3	4347,7	2308,0	982,0	1247,0	1465,9	1556,2	1905,1	2183,8	2311,1
у %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
З країн ЄС (27), млн. дол.	850,8	757,6	671,1	283,1	341,8	402,5	364,9	454,5	434,1	585,1

у % до підсумку	17,7	17,4	29,1	28,8	27,4	27,5	23,4	23,9	19,9	25,3
З інших країн, млн. дол.	3942,5	3590,1	1636,9	698,9	905,2	1063,4	1191,3	1450,6	1749,7	1726,0
у % до підсумку	82,3	82,6	70,9	71,2	72,6	72,5	76,6	76,1	80,1	74,7

Джерело: складено автором за матеріалами [8]

Однак, питома вага експорту зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону в країни ЄС складає лише 27,3% загального експорту товарів, що є найбільшою величиною за період спостереження з 2012 року. Тобто спостерігається позитивна тенденція перерозподілу експорту товарної продукції з акцентом на країни Європейського Союзу. Відповідно частка експортної групи інших країн світу скоротилася до 72,7%.

Загальний імпорт товарів Одеського регіону з країн ЄС за період дослідження скоротився загалом на 31,2%, досягнув на 01.01.2022 року 585,1 млн. дол. Водночас слід зазначити, що імпорт товарів області з інших країн світу скоротився за обсягами на 56,2%. Незважаючи на тенденцію зниження обсягів імпорту, він незначно перевищує обсяги експорту, що є негативною динамікою. Також слід зазначити, що Одеський регіон в динаміці збільшує питому вагу імпорту товарів з країн Європейського Союзу, має на останню звітну дату 25,3% імпортованих товарів з країн ЄС.

Сальдо експорту та імпорту зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону з країнами ЄС у 2012-2021 рр. надано на рис.1. Дані рис.1 показують, що впродовж десяти років можна виділити три основних періоди змін зовнішньоторговельного сальдо Одеського регіону з країнами ЄС. Найгіршим періодом можна вважати 2012-2014 роки, коли спостерігалось негативне співвідношення експорту та імпорту товарної аграрної продукції Одеського регіону з країнами Європейського Союзу.

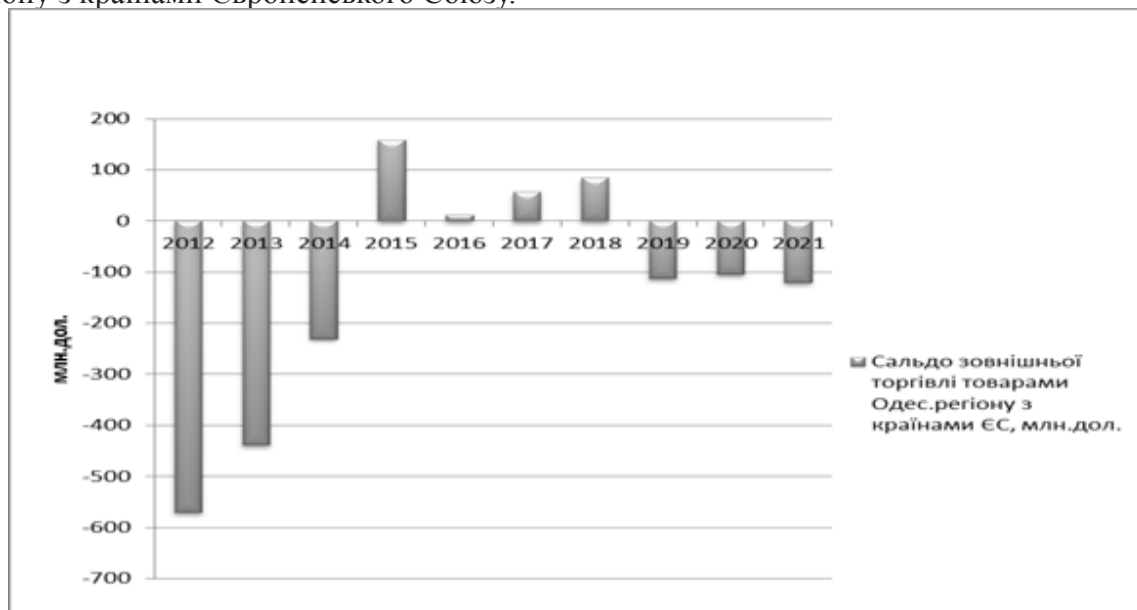

Рис. 1. Сальдо експорту та імпорту зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону з країнами ЄС у 2012-2021 рр.

Джерело: складено автором за матеріалами [8]

Але у 2015 році ситуація значно поліпшилася та сальдо стало позитивним і становило 158,0 млн. дол. США. Впродовж 2015-2018 років позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарною продукцією з країнами ЄС зберігалось. Але впродовж 2019-2021 років спостерігаються негативні тенденції щодо появи негативного сальдо зовнішньої торгівлі з країнами ЄС з наявністю поступової тенденції до його зростання.

У сучасних економічних умовах країна має багато проблем, які стримують ефективний розвиток міжнародної економічної політики і зовнішньої торгівлі товарами [9]: недостатньо фінансування Експортно-кредитного агентства; незабезпеченість належним фінансуванням інфраструктури з підтримки експорту в Україні; незначна частка вітчизняного малого і середнього бізнесу в експорті; недостатнє залучення в регіональні проекти інвестиційних коштів – відсутня стратегія залучення та ефективного розпорядження інвестиційними коштами у межах регіональних проектів; обмеженість доступу до зовнішніх ринків, а також застосування іншими країнами інструментів політики протекціонізму; недостатня технологічність виробництва, що не забезпечує можливості збільшити продуктивність економіки; експорт переважно сировинної продукції на світовий ринок; високий рівень нерегульованого тіньового сектору.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що відповідно до специфіки експортних потреб Одеського регіону в напрямку пошуку найбільш ефективних шляхів розвитку експортного потенціалу з країнами Європейського Союзу необхідно: максимально активізувати потенційні конкурентні переваги регіональної економіки; забезпечити умови розвитку імпортозаміщення продукції шляхом власного регіонального виробництва, що є одним з важливих аспектів напрямків міжнародного економічного співробітництва. Для подальшого розвитку експортного потенціалу Одеської області доцільно: створення додаткової системи логістичних центрів, спрямованих на задоволення експортних потреб регіону; удосконалення планувальної діяльності з розвитку промислового потенціалу регіону, яка передбачає створення ряду спеціалізованих відділів по роботі з потенційними інвесторами, що готові інвестувати в розширення експортно-потенційних можливостей регіону. Крім того, для відновлення економічного зростання і підвищення конкурентоспроможності регіону необхідно створювати наукомістку інноваційну продукцію, продукцію з доданою вартістю для її експорту.

Стратегією розвитку Одеської області на період 2021-2027 років в якості Стратегічного пріоритету чотири щодо створення ефективного економічного простору проголошено створення інноваційних промислових підприємств [10, с. 95]. Потенційними сферами реалізації цього завдання є: популяризація результатів наукових досліджень, прикладних розробок та успішних прикладів наукоємної та інноваційної діяльності; сприяння впровадженню сучасних технологій, виробництву інноваційного продукту; залучення бюджетних та позабюджетних фінансових ресурсів для впровадження інноваційних проектів; реалізація обласних програм фінансової підтримки підприємництва; залучення дешевого фінансування за рахунок грантових та інших коштів міжнародних фінансових організацій.

Список літератури

1. Зосименко Т. І. Компаративний аналіз показників зовнішньої торгівлі регіонів України в контексті європейської інтеграції. Інтелект XXI. 2016. № 5. С. 12-16.
2. Окара Д. В., Ковальова І. Л., Чернишев В. Г. Зовнішня торгівля аграрною продукцією Одеської області. *Агросвіт*. 2019. № 13—14. С. 23-32.
3. Дубницький В. І., Федулова С. О. Передумови трансформаційних процесів у регіонах України. *Регіональна економіка*. 2016. № 2 (80). С. 34-43.
4. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон [монографія]. / Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова. К.: Центр учбової літератури, 2016. 240 с.
5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11>. (дата звернення: 10.07.2022).
6. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 08.07.2022).
7. Бюлетень поточного стану торговельних відносин між Україною та ЄС. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua>. (дата звернення: 08.07.2022).
8. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 12.07.2022).
9. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова КМУ від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>. (дата звернення: 16.07.2022).

10. Стратегія розвитку Одеської області на період 2021-2027 роки: Рішення Обласної ради від 03 березня 2020 р. №1228-VII. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/strategiya-rozvytku-odeskoyi-oblasti-na-period-2021-2027-roky.pdf/>. (дата звернення: 18.07.2022).

References

1. Zosymenko, T. I. (2016) Komparatyvnyj analiz pokaznykiv zovnishn'oi torhivli rehioniv Ukrainy v konteksti ievropejs'koi intehtratsii. *Intelekt XXI*, 5, 12-16. [In Ukrainian].
2. Okara, D. V., Koval'ova, I. L., Chernyshev, V. H. (2019). Zovnishnia torhivlia ahrarnoiu produktsiiei Odes'koi oblasti. *Ahrosvit*, 13-14, 23-32. [In Ukrainian].
3. Dubnytskyi, V. I., Fedulova, S. O. (2016). Preconditions of transformation process in the regions of Ukraine. *Rehional'na ekonomika*, 2(80), 34—43. [In Ukrainian].
4. Foreign economic activity: enterprise-region: a monograph (2016). / Kozak, Yu. H., Prytula, N. V., Yermakova, O. A. K.: Tsentruchovoi literatury. [In Ukrainian].
5. Order of the CMU (2015). On approval of the Concept of the State target program for the development of the agricultural sector of the economy until 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-D1%80?v=617d3c0773158#Text>. (Accessed 10 July 2022). [In Ukrainian].
6. Resolution of the CMU (2020). On approval of the State Strategy for Regional Development for 2021-2027. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>. (Accessed 08 July 2022). [In Ukrainian].
7. Ministry of Economy of Ukraine (2022) Bulletin of the current state of trade relations between Ukraine and the EU. URL: <https://www.me.gov.ua>. (Accessed 08 July 2022). [In Ukrainian].
8. Official site of the Main Department of Statistics of Odessa region. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/04/zb_vrp_2018.pdf. (Accessed 12 July 2022). [In Ukrainian].
9. Decree of the President of Ukraine (2019). On the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>. (Accessed 16 July 2022). [In Ukrainian].
10. Regional council (2020). Development strategy of the Odesa region for the period 2021-2027. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/strategiya-rozvytku-odeskoyi-oblasti-na-period-2021-2027-roky.pdf/>. (Accessed 18 July 2022). [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.08.2022

Прийнята до публікації 20.08.2022

TOOLS OF LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT TO SUPPORT BUSINESS IN THE CONDITIONS OF WAR AND DEEPENING EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Smentyna Nataliia, Dr. of Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics, Law and Business Management, Odesa National Economic University, Odessa, Ukraine
e-mail: n.smentyna@oneu.ukr.edu
ORCID ID: 0000-0002-3205-1377

Abstract. The goal is to generalize and characterize the tools of local economic development, identify business problems in the conditions of martial law, and also find possible ways to support business in the conditions of deepening the European integration of Ukraine. To achieve the goal, the synthesis method was used to generalize modern tools of local economic development that are used in Ukraine and the countries of the European Union. Statistical analysis was applied to study the state and needs of business under martial law conditions, including the analysis of the problem of business relocation, changes in the scope of business activity, and the use of support opportunities provided by territorial communities and regional state (military) administrations). It was determined that the changes formed under the influence of the war significantly affect local economic development and business, in particular, the level of the Business Activity Index at the beginning of August 2022 was estimated at 25.16 out of 100 possible points; 39.9% of enterprises have stopped or almost stopped their activities, and the average expected result of the business's sales products according to the results of 2022 is estimated at the level of 50%. Regarding the business's own revenue forecasts for 2022 compared to 2021, it was noted that 20.5% of enterprises have a revenue forecast at the level of 50-80% of the level of 2021, and 20.5% - up to 20% of the revenues of the previous period. Meanwhile, according to the survey, 76.1% of Ukrainian business representatives do not interact with representatives of administrations and territorial communities. It was concluded that the European Union can already help Ukrainian business through the spread of such local development tools as employment support and financing of the voucher system. The practical significance lies in the further development of research into the tools of local economic development to support business in the conditions of martial law and further European integration of Ukraine.

Keywords: local economic development, business support, human capital, territorial development, economic development support tools, European integration.

ІНСТРУМЕНТИ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Сментина Н.В., доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: n.smentyna@oneu.ukr.edu
ORCID ID: 0000-0002-3205-1377

Анотація. Мета полягає в узагальненні та наданні характеристики інструментам місцевого економічного розвитку, визначенні проблем бізнесу в умовах воєнного стану, а також пошуку можливих шляхів підтримки бізнесу в умовах поглиблення європейської інтеграції України. Для досягнення мети застосовано метод синтезу для узагальнення інструментів місцевого економічного розвитку, статистичний аналіз для дослідження стану та потреб бізнесу в умовах воєнного стану. Визначено, що зміни, які сформувались під впливом війни, суттєво впливають на місцевий економічний розвиток, а активізація процесів європейської інтеграції надає нові можливості для залучення підтримки бізнесу. Практична значимість полягає у подальшому розвитку досліджень інструментів місцевого економічного розвитку для підтримки бізнесу в умовах воєнного стану та подальшої європейської інтеграції України.

Ключові слова: місцевий економічний розвиток, підтримка бізнесу, людський капітал, розвиток територій, інструменти підтримки економічного розвитку, європейська інтеграція.

JEL Classification: R120, R580, F630.

Formulation of the problem. There is no universal practical approach to the organization of local economic development planning. Each municipality, sub-region or combined territorial community is characterized by a unique set of opportunities and challenges, and therefore creates its own approach that would take into account specific needs, existing difficulties, financial, natural and infrastructural opportunities.

Today, the trends affected by the war in Ukraine also play a decisive role, so the list of factors of change that were formed under the influence of the war will significantly affect local economic

development. Undoubtedly, military aggression is a serious external shock that affects the economic activity of business. The main goal of economic policymakers should be to help economic entities maintain their potential and jobs.

It is important that the activation of Ukraine's course towards European integration provides an opportunity not only to implement the best European practices, but also to attract support from the EU. The European Union can use its mechanisms of economic support to help the Ukrainian business sector survive in the conditions of the war and after its end. Since the proposals are based on existing EU instruments, they will be easy to modernize and implement simply by including Ukraine as a beneficiary.

Analysis of recent research and publications. Methodological and practical problems of ensuring local economic development were studied in the works of such foreign researchers as O'Brien P., Sykes O., Shaw D. [1], the problems of policy and support for local development were covered by Demblans A., Martínez M. P., Lavallo C. [2] and Morais L.P. and Juan M. [3]; financial instruments for supporting local economic development in the conditions of European integration are disclosed in the works of domestic scientists Potoka, I. [4] and Slava S.S., Hapak N.M. [5] and others.

Separation of previously unresolved parts of the overall problem. Despite the fundamental methodological and practical research of domestic and foreign scientists examining the essence, main principles and tools of local economic development and business support, many problems, especially in the conditions of martial law and deepening of European integration, remain in need of further research.

Purpose of the study. The purpose of the article is to generalize and characterize the tools of local economic development, identify the problems of business in the conditions of martial law, as well as search for possible ways to support business in the conditions of deepening the European integration of Ukraine.

Basic material. Ensuring successful local economic development in today's global economy requires modernization of infrastructure facilities, development of human capital, and support for business development. The instruments of economic development of territories include a number of categories, which include business support instruments, instruments aimed at the development of human capital, instruments aimed at increasing the attractiveness of territories (Table 1).

Table 1

Tools of local economic development

A group of tools	Characteristic	Specific tools
Business support	Tools that help increase the number of entrepreneurs and companies, improve the quality of jobs, and increase the innovativeness of the economy.	Business support center, microcredit, guarantees, business grants, local economic development agency, business incubator, seed financing, technology transfer center, industrial park, technology park / science and technology park.
Human capital	Tools aimed at reducing labor migration, increasing the competence of personnel, and developing the skills of various demographic groups.	Human capital map, business and education cooperation programs, career guidance programs, employment support, non-formal education, inclusion programs, creative and cultural industries, creative spaces, international cooperation programs, project office.
Attractiveness of territories	Tools aimed at improving the quality of infrastructure and public spaces, as well as preserving the environment	Clusters, interregional projects, public-private partnerships, development program of business presence areas, investment attraction center, infrastructure development, territory promotion, spatial development strategy, revitalization and reclamation, anchor projects.

Source: summarized by [1; 2; 6]

If you give a specific characteristic to the specified tools, you can note the following. So, if you characterize business support tools, you should say the following.

Business support centers are institutions whose task is to support small and medium-sized businesses for their successful and active development. Among the successful examples, we can name "DYB Ukraine", created within the framework of the regional partnership of Sweden and Ukraine and aimed at the implementation of applied educational programs for owners and managers of companies based on innovative approaches of Swedish management.

Microcredit is a financial mechanism by which entrepreneurs from a certain territory or industry receive small loans for a long period on a revolving basis. For example, the Mazovian Loan Fund (Poland), which was created to help those who are just starting a business with budget funds, grants and income from business.

Guarantees, that is, the obligation of a third institution to fully or partially make payments in favor of the creditor in case of default by the borrower. Among the Ukrainian initiatives, we can mention the regional loan interest reimbursement program implemented by the Department of Economic Policy of the Lviv Regional State Administration.

Grants for business are a financial mechanism by which you can receive irrevocable financial assistance in accordance with the priorities of the grantor. For example, there is a grant program in Ukraine, which Japan finances together with UNDP. With its help, 270 business plans were supported with an average grant amount of 6,000 dollars [6;7].

Local economic development agencies are intersectoral institutions that extend their activities to a certain territory in order to implement projects in accordance with the priorities of socio-economic development. For example, the Agency for the Development of the Gorenška Region (Slovenia), unites 18 municipalities of the region and connects entrepreneurs, municipalities and financial institutions in the implementation of EU-funded projects.

Business incubators, i.e. office and/or production spaces provided for the use of start-up entrepreneurs on preferential terms for a certain period. Thus, Incubator 1991 operates in Ukraine — the first non-commercial incubator in the country, which helps startups that provide services to Ukrainian citizens, enterprises and state bodies [1].

Seed funding - funds from investment funds, firms or private individuals for business investment in the territory. For example, the Association of Business Angels UAangel provides a platform for entrepreneurs and local and international investors to meet.

The Technology Transfer Center is a specialized organization that ensures the commercialization of the results of scientific research and research and development works, the transfer and/or development of technologies, know-how. Thus, Venetto Innovation was created by the regional administration of Venice to promote and develop applied research and innovation among small and medium-sized enterprises.

An industrial park is an area ready for the location of factories, equipped with energy carriers, transport infrastructure and managed by a management company. So, in the Rozdil subregion (Lviv region), the local authorities initiated the creation of the Novorozdil Industrial Park, which will specialize in the industry of eco-saving materials, products and technologies.

Technopark / science and technology park - centers that provide favorable conditions for scientific and technical innovation projects, which are carried out by the joint efforts of scientific centers and industry [4; 5; 6].

Generalization of human capital support tools allows us to give them the following characteristics.

The map of human capital is an overview of human resources, containing demographic characteristics of the population of a certain territory, a general analysis of the level of education, competencies and employment potential. For example, London's Human Capital Needs program analyzes the human capital needed to develop London as a city for doing business in the digital economy.

Business and education cooperation programs - the obligation of a third institution to fully or partially make payments in favor of the creditor in case the borrower defaults on the loans received.

Vocational guidance programs are a system of activities aimed at supporting young people in choosing a profession and promoting professions necessary for the region. Thus, the Lviv City Council implements an internship program that gives a young person the opportunity to decide on areas of activity that would bring public benefit.

Employment support - a system of programs for retraining and improving the qualifications of personnel, the task of which is to adapt the level of training of the workforce to the needs of the market in the territory. For example, the authorities of the city of Gdynia and the state employment center of the Pomeranian Voivodeship (Poland) created the City of Professions, the task of which

is to provide free help in the field of professional development and starting your own business.

Non-formal education is a comprehensive offer of educational opportunities outside the main program of educational institutions, which stimulates the development of the human capital of the region. An interesting example in Ukraine is the initiative "Building Ukraine Together" (Lviv) - a system of camps for youth, the purpose of which is the exchange of experience for youth from different regions of Ukraine.

Inclusion programs - programs for adaptation of various spheres of social life for persons with disabilities and marginalized sections of the population. For example, the project "Refugees on Rails" Berlin (Germany), designed to help refugees get qualifications to improve their chances on the labor market.

Creative and cultural industries - activities based on creativity, unique skills or talents that can create added value and jobs. For example, "Leipzig Baumwollspinnerei", Leipzig (Germany) is a site that used to be a cotton factory, and today it is one of the most interesting exhibition grounds of modern art in Europe.

Creative spaces are establishments that create comfortable working conditions and a communication environment for creative entrepreneurs and people with free specialties. A similar initiative "Urban Space" is implemented in Ivano-Frankivsk, and the net profit from the activity is generated for the development of projects in the city [3].

International cooperation programs are events whose task is to establish sustainable interaction with international partners and provide opportunities for youth and business. As an example, we can cite the International Forest and Timber Institute, which includes the regions of Germany, Ukraine, Moldova, Georgia, Armenia, and Azerbaijan within the framework of the European Neighborhood Policy in the forest sector.

The project office is a mechanism for managing long-term infrastructure projects with significant budgets and high complexity for attracting credit and grant funds from international financial institutions to solve infrastructure problems. Thus, in Ukraine, on the initiative of Lviv Electrotrans LLC and with the support of the EBRD, works were carried out on the conversion of traction power stations, technical equipment in the tram depot, renewal of rolling stock [3].

A number of tools are also used to increase the attractiveness of territories.

Clusters are associations of companies, organizations, scientific and educational institutions that work in the same or related fields and are geographically close. A successful example in Ukraine can be considered the Woodworking and Furniture Manufacturing Cluster (Western Ukraine), which was created to expand sales markets, improve technologies, and promote the industry as a whole.

Interregional projects are programs aimed at increasing the competitiveness of regions and subregions and creating regional brands through cooperation mechanisms. In Ukraine, among these, we can name the Cultural Forum "PogranKult" as a platform for dialogue between East and West, where new interregional creative content is created.

Public-private partnerships are a system of relations between public and private partners, in the implementation of which the resources of both partners are combined for the creation of new and/or modernization of existing infrastructure facilities. A successful example is the initiative of the city government of Smorzyno (Poland), under which water treatment infrastructure was handed over as a concession to a private company.

The program for the development of territories of business presence is a strategy for the development of large companies, according to which they invest in the development of the territories where their assets are located. Thus, the social partnership program of the DTEK company is the main tool for the development of regions and the creation of conditions for living and working in the cities where the company's enterprises are located.

The Investment Attraction Center is an institution whose task is to disseminate information about the investment opportunities of the territory and support companies in the investment process. For example, the regional government of Bavaria (Germany) created the Federal Land Investment Promotion Agency, with the help of which more than 1,450 investment projects have been implemented, thanks to which more than 40,000 jobs have been created.

Infrastructure development - preparation and implementation of projects aimed at systemic changes in the territory's infrastructure in accordance with strategic development goals. Such projects are implemented by the Zhytomyr City Council within the framework of work with the East European Partnership for Energy Efficiency fund, the Swedish Sida and the German GIZ.

Promotion of the territory is a complex of activities, the task of which is to improve the recognizability of the territory at the national and international levels, as well as to increase its

competitiveness. The creation of tourist information infrastructure at the initiative of the city authorities of Lviv is interesting.

The spatial development strategy is considered as an integrated plan for the territorial and visual development of the settlement, taking into account the strategic interests of the development of the territory with the involvement of the community.

Revitalization and reclamation - the process of restoring the urban or natural environment or abandoned industrial facilities, with the aim of returning them to their lost purpose or giving them a new one. Thus, in Kyiv, on the territory of the former Darnytskyi Silk Factory, the Art Factory "Platforma" was created as a cluster for the development of creativity, own business and self-realization.

Anchor projects are large landmark projects in the form of the creation of new educational and scientific institutions, cultural institutions and recreational zones, industrial zones and logistics centers, which become points of attraction of the territory. The experience of the partnership "Arabianranta" between the Ministry of Trade and Industry of Finland, the University of Art and Design of Helsinki, the city authorities and developers for the revitalization of former industrial districts can be cited [6; 8; 9].

It should be noted that if by February 24, 2022 Ukraine had developed a significant number of modern tools for the economic development of territories, then in the conditions of martial law the needs and the state of business development changed significantly under the influence of force majeure circumstances. First of all, this concerns changes in the scope of enterprise activity (Fig. 1).

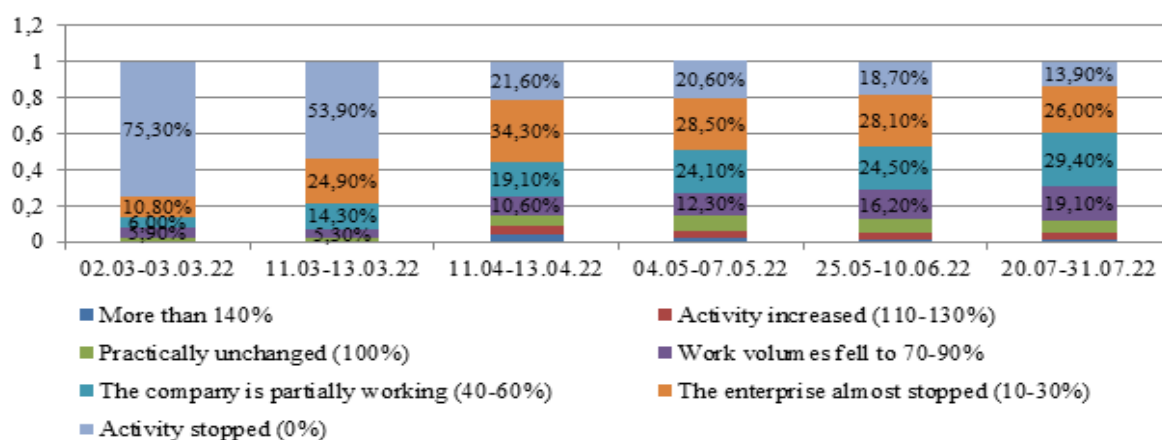

Fig. 1. Changes in the scope of enterprise activities under martial law, 2022, %

Source: compiled by [10]

It should be noted that during the five months of the war, 39.9% of enterprises stopped or almost stopped their activities, if we compare their activity indicators with the similar period until February 24, 2022

The next issue that Ukrainian enterprises had to solve was the issue of relocation (Fig. 2).

According to the own estimates of the owners of small and medium-sized businesses, direct losses as of 07/31/22, that is, losses of resources, goods, fixed assets, relocation costs, are estimated by 23.1% of enterprises to be approximately 10,000 US dollars, 22.7% - in the amount of 10,000 to 50,000 USD. Meanwhile, the total direct losses of small and medium-sized businesses from the beginning of the war to the beginning of August were estimated at 87 billion US dollars. The average expected result of business sales based on the results of 2022 is estimated at 50%. With regard to business forecasts of revenues for 2022 compared to 2021, it was noted that 20.5 enterprises have revenue forecasts at the level of 50-80% of the level of 2021, and 20.5% - up to 20% of the revenues of the previous period. In general, the level of the Business Activity Index at the beginning of August 2022 was estimated at the level of 25.16 out of 100 points of the maximum value [10].

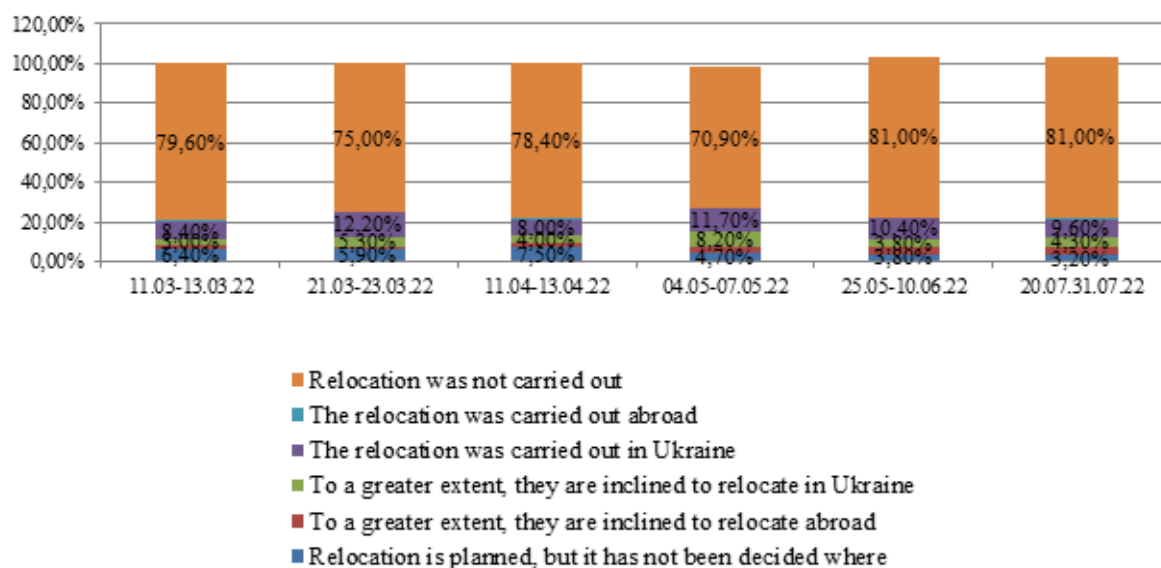

Fig. 2. Relocation of enterprises under martial law, 2022, %

Source: summarized by [10]

In this regard, it seems interesting to study the experience of interaction on issues of reviving the development of entrepreneurship with representatives of regional state (today - military) administrations and territorial communities. According to the survey, 76.1% of Ukrainian business representatives do not interact with representatives of administrations and territorial communities (Fig. 3).

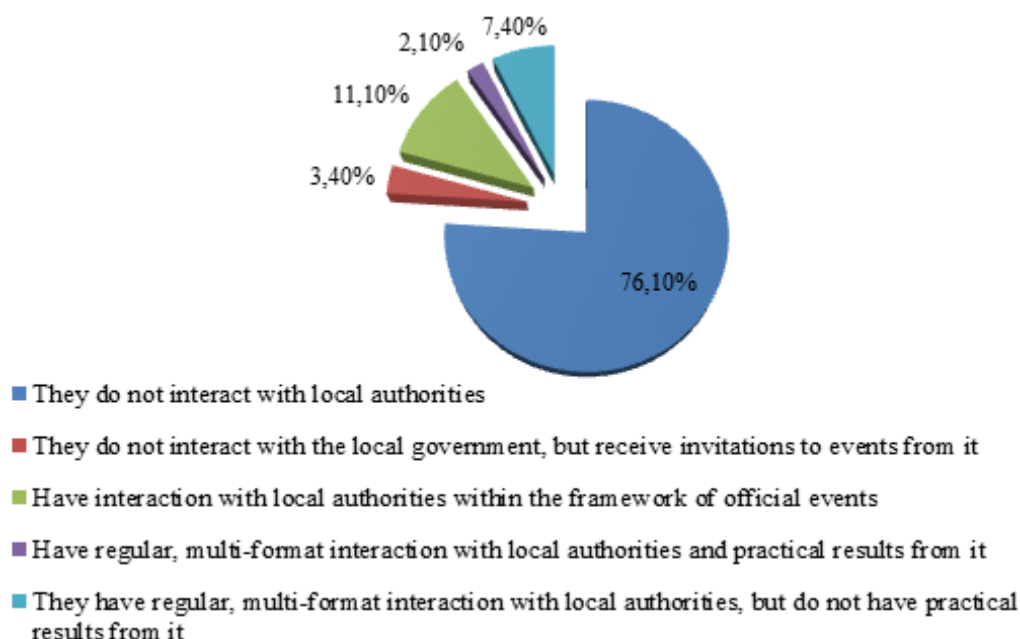

Fig. 3. Experience of interaction with representatives of regional state (military) administrations and territorial communities on issues of reviving the development of entrepreneurship, 2022, %

Source: summarized by [10]

Surveys also showed that 82.7% of business representatives do not know about entrepreneurship support programs from territorial communities and regional administrations at all, or are not

involved in such programs in the current region of location [10].

Undoubtedly, in the conditions of hostilities, European partners mostly reoriented themselves to military support of Ukraine and assistance to refugees, therefore today it is extremely necessary to strengthen cooperation with European partners at the local level regarding the deployment of new business programs and projects. Economists believe that in the context of deepening the integration of Ukraine, the European Union can already help Ukrainian business without attracting large financial resources and with the benefit of European entrepreneurs. As such support, the spread of such local development tools as employment support and funding of the voucher system to Ukraine can be considered.

The EU's tool to support the preservation of jobs was introduced when countries faced the problem of employing millions of people with the start of the Covid-19 pandemic. At that time, the EU created the SURE fund in the amount of 100 billion euros, within which schemes for saving jobs are implemented. From these funds, the fund pays subsidies to employers for the wages of workers who are not involved in work during the crisis. Subsidies allow companies in a difficult situation not to lay off workers, but to pay wages for a reduced working day or for a temporary vacation [11].

In order to save hundreds of thousands of jobs in Ukraine, the EU can provide grants for the introduction of the appropriate system. In the conditions of war, the preservation of jobs will facilitate the return of internally displaced persons and refugees to their permanent place of residence. The approximate estimate of the annual cost of the SURE instrument for Ukraine is estimated at 4.5-5 billion euros.

The voucher scheme provides for the provision of a document that gives the right to receive irrevocable financial assistance, which can be used for full or partial reimbursement of the cost of goods or services. In the EU, there are many voucher schemes at the national and local levels, as well as at the level of cross-border cooperation [12]. Voucher schemes of the European Union can be used to support cooperation between Ukrainian businesses and businesses with the EU. These can be short-term agreements for the purchase of goods and services; long-term cooperation through the entry of Ukrainian business into value chains and joint projects in the fields of development, innovation and digitalization. Technically, the vouchers will be received by Ukrainian enterprises, and funds for their use will be paid to entrepreneurs from the EU on the condition of cooperation with Ukrainian business partners. Voucher schemes will help increase Ukrainian business income and initiate long-term cooperation and reorientation of domestic entrepreneurs to markets and partners from EU countries.

Conclusions. Thus, the statistical analysis showed that 39.9% of enterprises almost stopped their activities in war conditions, 20.5% of enterprises have a forecast of revenues at the level of 50-80% of the level of 2021, and 20.5% predict a drop to 20 % of income of the previous period. . At the same time, 76.1% of Ukrainian business representatives do not interact with representatives of administrations and territorial communities under business support programs. It was concluded that the European Union can help Ukrainian business through the expansion of such local development tools as employment support and financing of the voucher system. Today's absolute priority is the identification of top-priority tasks and the search for approaches, methods and tools that will help local self-government bodies to ensure their maximum efficiency in the management resource potential of the respective territories and to solve problems related to the relocation of businesses and the relocation of the population to the central and western parts of the country. Despite the risk of a protracted conflict, the authorities should already think about restoring the economy and developing the territory. Studying the experience of other states, Ukraine should develop its own effective mechanism for managing the organization of the development of the territory for the prospects of the development of territorial communities in the conditions of martial law and European integration.

References

1. Kyrylenko O., Zarubinska I., Novak V., Razumova K., Danilova E. Features of the development of the transport system of Ukraine on the way to European integration. Collective monograph. Modern aspects of science. 10 - th volume of the international collective monograph.- International Economics. Czech Republic, 2021. P. 205-215
2. Yanovska V.P., Baranivskyi O.A. (2021). *Intehratsiia natsionalnoi transportnoi systemy v transievropeisku transportnu merezhu: trendy i perspektyvy* [Integration of the national transport

- system into the trans-European transport network: trends and prospects]. Zbirnyk naukovykh prats DUIT. Seriiia «Ekonomika i upravlinnia». Vol. 49. Retrieved from <https://em.duit.in.ua/index.php/home/article/view/1/1> (Accessed 1 Aug 2022). [In Ukrainian]
1. O'Brien P., Sykes O., Shaw D. (2015). The evolving context for territorial development policy and governance in Europe – from shifting paradigms to new policy approaches. L'Information géographique. 1 (Vol. 79). P. 72-97. Retrieved from <https://www.cairn.info/revue-l-information-geographique-2015-1-page-72.htm>. (Accessed 20 Aug 2022)
2. Demblans, A., Martínez, M. P., Laval, C. (2020). Chapter 19 - Place-Based Solutions to Territorial Challenges: How Policy and Research Can Support Successful Ecosystems. Science for Policy Handbook. Elsevier. P. 224-238. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B978012822596700019X> (Accessed 21 Aug 2022)
3. Morais, L. P. and Juan, M. (2017). Basic Social and Solidarity Economy as a tool for territorial development and socio-occupational inclusion. Working paper CIRIEC N° 2017/06. Retrieved from <https://www.gsef-net.org/sites/default/files/publication/WP2017-06.pdf>. (Accessed 21 Aug 2022)
4. Potoka, I.V. (2015). Financial provision of sustainable development of united territorial communities as a component of effective decentralization of power in Ukraine. Efficient economy, [Online]. Vol. 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4582>. (Accessed 21 Aug 2022). [In Ukrainian]
5. Slava S.S., Hapak N.M. (2014). Strukturna paradyhma zbalansovanosti instrumentiv pidtrymky ekonomichnoho rozvytku rehionu [The structural paradigm of the balance of instruments supporting the economic development of the region]. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Ekonomika» : zbirnyk naukovykh prats. Ostroh : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Vyp. 27, 44–50. [In Ukrainian]
6. PROROZVYTOK 2016. Instrumenty ekonomichnoho rozvytku terytorii [Tools of economic development of territories]. [In Ukrainian]: https://ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Local_Economic_Development_Toolkit_UA.pdf. [In Ukrainian]
7. Financial instruments in support of territorial development. Committee of the Regions. European Union, 2015. Retrieved from <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/financial-instruments-territorial-development.pdf> (Accessed 22 Aug 2022)
8. Carayannis, E., Jones, P., Liargovas, P. & Apostolopoulos, N. (2020) Entrepreneurship and the European Union policies after 60 years of common European vision: regional and spatial perspectives, Journal of Small Business & Entrepreneurship, 32:6, 517-522. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08276331.2020.1769883> (Accessed 23 Aug 2022)
9. Blishchuk K. (2019). Innovatsiini instrumenty mistsevoho ekonomichnoho rozvytku [Innovative tools of local economic development]. Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia. Vyp. 2 (59), Ch. 2, 177–188 [In Ukrainian]
10. Zvit. Doslidzhennia stanu ta potreb biznesu v umovakh voiennoho stanu [Study of the state and needs of business in war conditions]. Lypen 2022. https://business.diaa.gov.ua/uploads/4/22918-doslidzenna_stanu_biznesu_lipen.pdf. (Accessed 23 Aug 2022) [In Ukrainian]
11. European Court of Auditors. ERDF support for SME competitiveness. Design weaknesses decrease effectiveness of funding. Special report 2022. Retrieved from https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR22_08/SR_SME_Competitiveness_EN.pdf (Accessed 24 Aug 2022)
12. Backer V., Salido G. (2019). Voucher schemes in member states. A report on the use of voucher schemes to promote innovation and digitization. Retrieved from https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2019-32/member_states_use_of_voucher_schemes_0D31F683-AA92-B7FF-684433BCB D8A4F3A_61225.pdf. (Accessed 24 Aug 2022)

Стаття надійшла до редакції 27.07.2022

Прийнята до публікації 05.08.2022

PROBLEMS AND PROSPECTS OF ACTIVATION OF INTERNATIONAL TRANSPORT AND LOGISTICS COOPERATION UNDER THE CONDITIONS OF THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE EU

Ukhanova Inna O., PhD (Economics), Associate Professor, Department of International Economic Relations, Odessa National University of Economics, Odessa, Ukraine
e-mail: inna.uhanova@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3510-382X

Abstract. The purpose of the article is to study the current state of international transport and logistics cooperation between Ukraine and the EU and the problems and prospects of its development under the conditions of the Association Agreement between Ukraine and the EU. To achieve the goal, the construction of the polygon of the overall rating and rating points according to the indicators of Ukraine in the Logistics Performance Index (LPI), statistical analysis of the indicators of the export of services of the transport sector of Ukraine to the EU was carried out. A statistical analysis of the export of transport services was applied in terms of the most important sectors: sea, road and railway transport. A generalization of the main directions of the current state of cooperation between Ukraine and the EU in various types of transport and legislative support of the integration process has been carried out. Based on the results of the study, it was found that the LPI indicators for Ukraine are experiencing a significant drop. It was determined that the main geographical destinations for the export of international road transportation services to the EU are Poland, Germany, Hungary, Romania, Italy, the Czech Republic, and the Netherlands (with a share of about 60% of the value of the total turnover with the EU); The EU is an important market for the export of Ukrainian maritime transport services (about 27% of the country's total export of maritime services); the volume of export of rail transport services to the EU decreased by almost 3 times compared to 2013. It is noted that in order to ensure Ukraine's integration into the EU transport system, it is necessary to strengthen cooperation in the implementation of agreements in the field of transport; to harmonize the legal framework with the relevant legal norms of the EU; bring technical, technological and environmental standards and requirements in the field of transport closer to EU standards; to develop directions for the development of the transport network of Ukraine in the format of integrated transport corridors; to develop a plan to restore the integrity of the transport system of Ukraine in the post-war period. The practical significance lies in the further development of research on international transport and logistics cooperation between Ukraine and the EU, which should become the basis for the formation of decisions for the post-war development of the economy. **Keywords:** international cooperation in the transport sector; the Association Agreement between Ukraine and the EU, international road transport, international rail transport, international water transport, export of transport sector services.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АКТИВІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ДІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Уханова І.О., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: inna.uhanova@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3510-382X

Анотація. Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану міжнародного транспортно-логістичного співробітництва України та ЄС, а також проблем та перспектив його розвитку в умовах дії Угоди про асоціацію. Для досягнення мети здійснено побудову багатокутника Індексу логістичної ефективності (LPI) України, статистичний аналіз показників експорту послуг транспортного сектору України до ЄС. Здійснено узагальнення основних напрямків законодавчого забезпечення процесу інтеграції транспортної сфери. Визначено, що необхідно гармонізувати нормативно-правову базу; наблизити технічні, технологічні та екологічні стандарти і вимоги до стандартів ЄС; розробити напрямки розвитку транспортної мережі України у форматі транспортних коридорів та план відновлення цілісності транспортної системи України у повоєнний час. Практична значимість полягає у подальшому розвитку досліджень міжнародного транспортно-логістичного співробітництва України та ЄС.

Ключові слова: міжнародне співробітництво в транспортній сфері, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, міжнародні автомобільні перевезення, міжнародні перевезення залізничним транспортом, міжнародні перевезення водним транспортом, експорт послуг транспортного сектору.

JEL Classification: F150, R400.

Formulation of the problem. An effective multimodal transport and logistics system is of priority importance for economic growth and the post-war revival of Ukraine's economy. Effective logistics is important both for the domestic market, so that affordable and reliable transport and logistics services can help the economy develop, and thanks to the complex and integrated, in particular in the European space, the transport and logistics system of Ukraine, the export, import and transit of goods and passengers can be intensified.

With the development of integration processes in the EU, a separate direction of European integration emerged - transport logistics in the European dimension, which reflects the process of forming a pan-European transport and logistics network with the creation of appropriate communications and logistics terminals. Ukraine is increasingly joining the integration into the European transport space. Cooperation in the field of transport is regulated by the Association Agreement between Ukraine and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states and aims to promote the development of stable transport systems, the implementation of efficient and safe transport, as well as the intermodality and interoperability of transport systems. In accordance with Chapter 7 of Section 5 of the Agreement, this cooperation is aimed at facilitating the restructuring and renewal of the transport sector of Ukraine and the gradual harmonization of current standards and policies with those in the EU. Cooperation is also aimed at improving the movement of passengers and goods, increasing the flow of transport flows between Ukraine, the EU and third countries of the region due to the elimination of administrative, technical, border and other obstacles, improving the transport network and modernizing the infrastructure.

Analysis of recent research and publications. International cooperation between Ukraine and the European Union in general and transport and logistics cooperation in particular is a popular topic among scientists, so it is possible to note the presence of a significant number of publications on the stated problem. In particular, the works of O. Kyrylenko, I. Zarubinska and V. Novak, V. Yanovska; N. Fedyai were devoted to the study of the integration of the transport and logistics infrastructure of Ukraine into the European transport network [1–3]. Separate issues of the development of mutual trade, including transport services, the development of regional cooperation and the effects of trade after the signing of the Association Agreement, as well as the impact of the war on the effects of cooperation between Ukraine and the EU are revealed in the works of V. Astrov, M. Ghodsi, R. Grieveson; M. Dabrowski, M. Domínguez-Jiménez and G. Zachmann; S. Matuszak [4–6], etc.

Separation of previously unresolved parts of the overall problem. Since the international transport and logistics cooperation between Ukraine and the EU has a constant tendency to develop, especially in the context of the further implementation of the provisions of the Association Agreement and the acquisition of the status of a candidate for the EU, the need for the post-war renewal of the country's transport sector, the problem remains relevant and requires further research in the dynamics of time.

Purpose of the study. The purpose of the article is to study the current state of international transport and logistics cooperation between Ukraine and the EU and the problems and prospects of its development under the conditions of the Association Agreement between Ukraine and the EU.

Basic material. Ukraine has geographical advantages that determine its exceptional conditions for the development and functioning of the logistics industry. Meanwhile, according to a study of the EU technical assistance project, logistics costs in Ukraine are almost 18% of GDP. For example, in the EU, costs for logistics services, such as transportation and storage, make up 10–12% of the cost of finished products. Logistics costs for transporting grain, Ukraine's key export product, from agricultural enterprises to Black Sea ports are approximately 40% higher than costs for similar services in France and Germany. As a result, for example, agricultural producers in Ukraine receive a smaller share of world market prices and cover the costs of inefficient logistics, which, according to various estimates, lead to a loss of income in the amount of 600 million dollars. up to USD 1,600 million USA every year [7].

Here are some indicators that characterize Ukraine's position in world logistics rankings. So, for example, an important index characterizing the development of the country's transport and logistics sector is the Logistics Performance Index (LPI), developed by the World Bank. The LPI is a composite index based on representative data on transport and information infrastructure, supply chain management and trade facilitation, calculated from a survey of international freight forwarders and express carriers. The Logistics Performance Index (LPI) is used to measure the efficiency of international supply chains. More than 160 countries of the world participate in the studies, which are evaluated according to a five-point system and several separate characteristics

[8]:

- Infrastructure – availability and quality of trade and transport infrastructure (ports, railways, highways, information technologies);
- Customs – efficiency of customs and customs control;
- International shipment – ease of organizing international cargo transportation at competitive prices;
- Logistics competence – the competence of specialists in the field of logistics and the quality of logistics services;
- Tracking & tracing – the ability to track and detect the condition, location and fact of cargo delivery;
- Timeliness – frequency of shipments, timeliness and reliability of delivery.

In 2018, Ukraine took 66th place out of 160 participating countries in the ranking of logistics efficiency compiled by the World Bank. Compared to the previous version, Ukraine rose 14 positions and took third place in the post-Soviet region, behind only Lithuania (54) and Estonia (36). Previously, Ukraine occupied the 66th position in 2012. However, in 2014, Ukraine's indicators were even higher — 61st place in the overall ranking. The overall LPI of Ukraine was 2.83 points (<3.0), which indicates a significant number of problems in the logistics system of the country. It is quite clear that almost all six indicators of the LPI for Ukraine (customs, infrastructure, international deliveries, logistics competence, tracking of goods, timeliness of delivery) as a result of military operations will experience a significant drop in the next rating, and the logistics potential of the country is significantly destroyed today.

Meanwhile, it should be noted that even before the start of the Russian military aggression, Ukraine was lagging behind neighboring European countries in many of the components studied in the LPI. The position of Ukraine in the LPI in 2007 and 2018 can be demonstrated with the help of the following figure 1 [9].

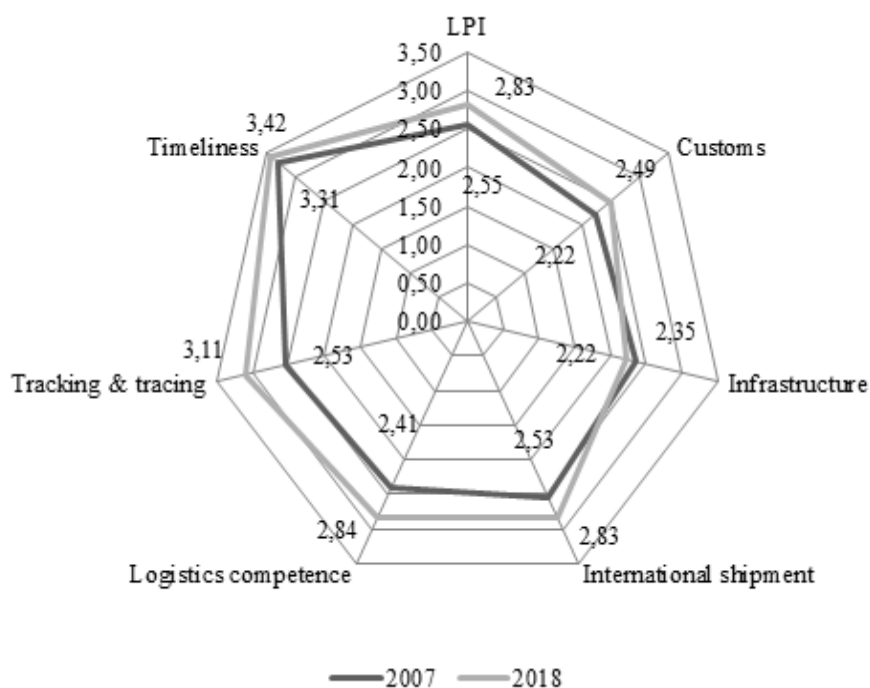

Fig. 1. Position of Ukraine in LPI in 2007 and 2018: overall rating and rating points by indicators

Source: compiled from [9]

It can be seen that from 2007 to 2018, almost all indicators of the Index had an upward trend, for example, the indicators of "Logistics competence" and "Tracking & tracing" increased significantly - from 2.41 to 2.84 and from 2.53 to 3.11, respectively. Meanwhile, it should be noted that the "Infrastructure" indicator fell from 2.35 to 2.22.

Considering the decline of logistics cooperation between Ukraine and the EU, it should be noted that the transport sector is an industry that has experienced a catastrophic decline compared to other areas of Ukraine-EU foreign trade. You can demonstrate the indicators of recent years with the help of table 1 and figure 2.

Table 1

Statistics of the export of transport sector services
of Ukraine to the EU 2018-2021, thsd. USD

According to Classification of External Economic Services	Exports			
	2018	2019	2020	2021
Transport services	1274007,3	1361638	1139823,8	1155554,0
Sea transport services	145042,7	159152,9	161578,4	163261,8
River transport services		к\с*	18290,7	к\с
Air transport services	544231,1	605665,8	340657,2	333905,6
Rail transport services	228010,7	185237,5	129795,6	152317,4
Motor transport services	235999,4	258674,2	266013,2	311929,7
Pipe transport services	к\с	14273,1	78874,3	к\с
Electricity transmission	к\с	к\с	-	-
Other auxiliary and additional transport services	81136,9	88817,3	110355,9	100401,6
Mail and courier services	18932,5	26730,9	34258,6	56303,2

Note: the data are not made public in order to ensure compliance with the requirements of the Law of Ukraine "On State Statistics" regarding the confidentiality of statistical information.

Source: compiled from [10]

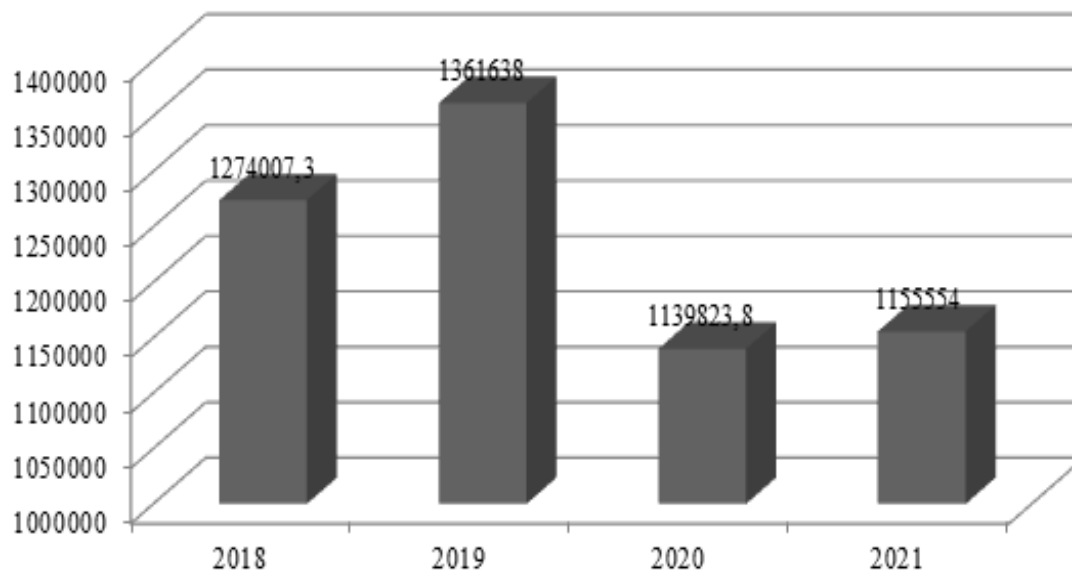

Fig. 2. Statistics of the export of transport sector services of Ukraine to the EU 2018-2021, thsd. USD

Source: compiled from [10]

If we analyze the situation by sector of the transport and logistics industry, it should be noted that in 2020 the EU was the key market for the export of Ukrainian road transport (78%). Meanwhile, it is still not possible to talk about the full use of Ukraine's trade potential: after consecutive years of falling indicators of the export of automotive services, they have not been restored. Poland,

Germany, Hungary, Romania, Italy, the Czech Republic, and the Netherlands were the main geographical destinations for the export of international road transport services to the EU in the analyzed period. Their share was about 60% of the value of the total turnover with the EU.

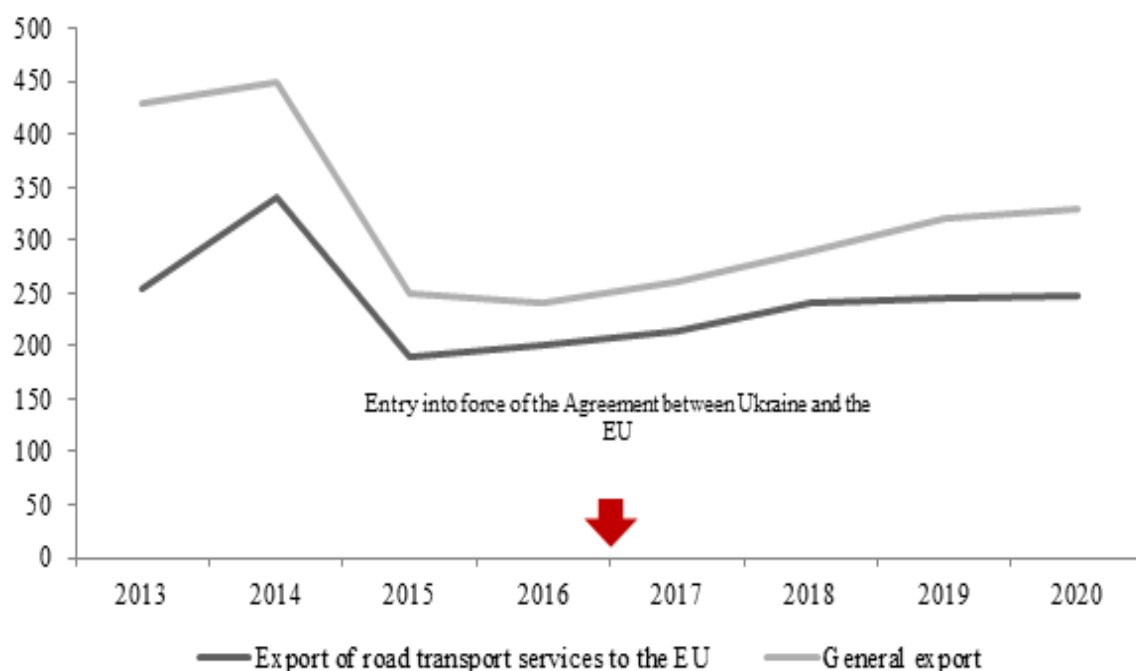

Fig. 3. Export of road transport services before and after the entry into force of the Free Trade Agreement between Ukraine and the EU, million US dollars

Source: compiled according to [10; 11]

It should also be noted that Ukraine does not fully use the trade potential of foreign trade in maritime transport services: exports to the EU market are decreasing, but the Association Agreement provides for a regime of the internal market, which can potentially stimulate the development of the industry in the future.

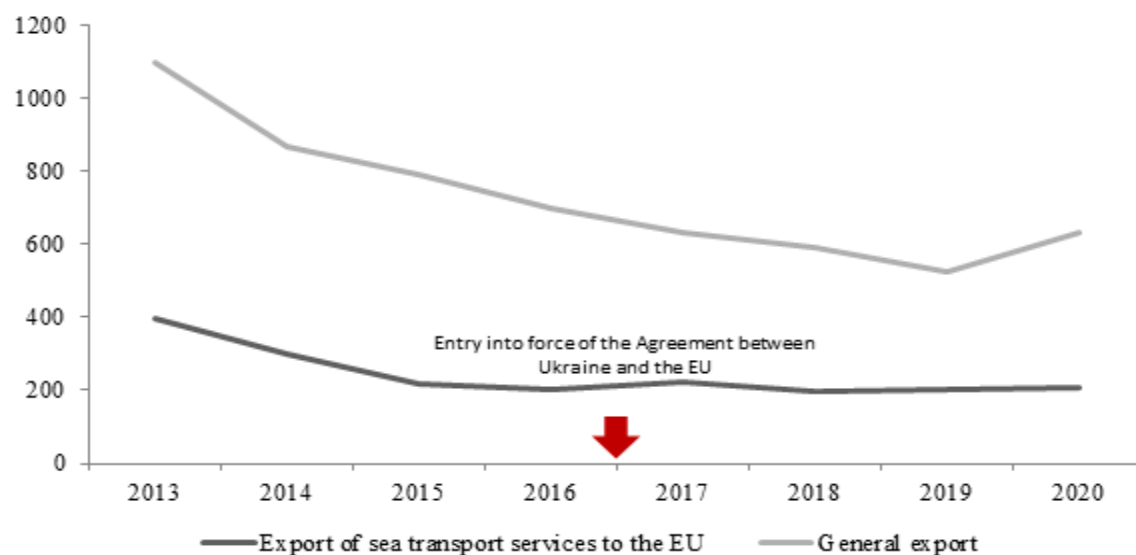

Fig. 4. Export of maritime transport services before and after the entry into force of the Free Trade Agreement between Ukraine and the EU, million US dollars

Source: compiled according to [10; 11]

Thus, it is noted that the European Union is an important market for the export of Ukrainian maritime transport services, the share of which is about 27% of the total export of maritime services of our country, meanwhile, after 2016, it is not possible to note a significant increase in the volume of exports.

It can also be noted that Ukraine does not fully use the trade potential of railway transportation services. It can be stated that the volume of export of railway transport services to the EU decreased by almost 3 times compared to 2013.

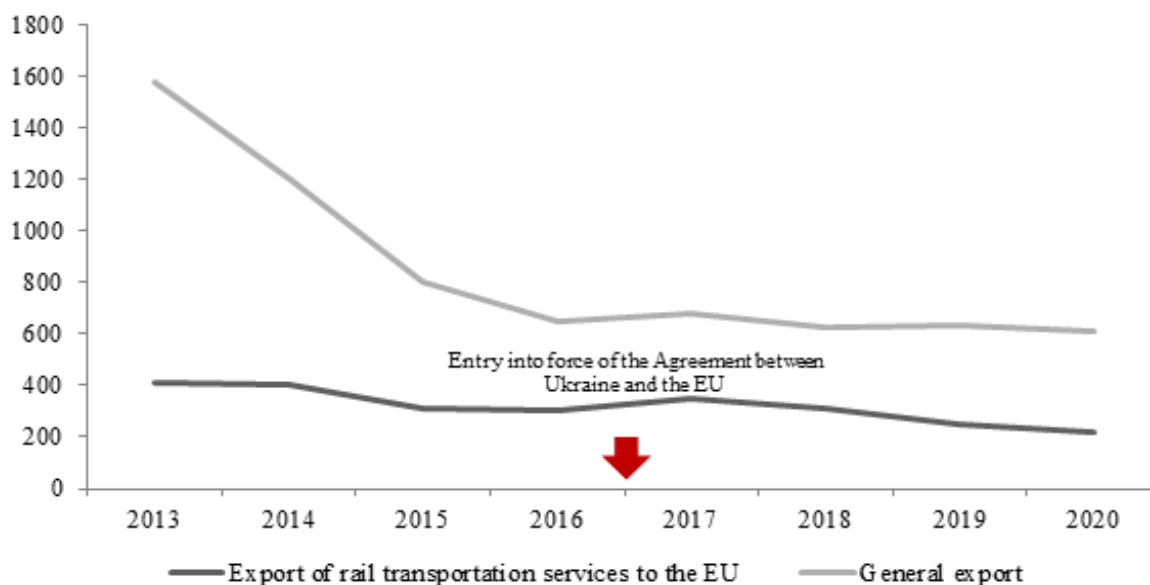

Fig. 5. Export of railway transport services before and after the entry into force of the Free Trade Agreement between Ukraine and the EU, million US dollars

Source: compiled according to [10; 11]

Ukraine and the EU have been cooperating for a long time within the framework of various regional initiatives, in particular TRACECA, at the international level - within the framework of international transport organizations, agreements and conventions ratified by the parties. Thus, at the end of 2011, an additional multilateral format of interaction on transport issues was created - the Eastern Partnership Transport Panel (Thematic Platform No. 2 "Economic Integration and Rapprochement with EU Policies"). An important step in the direction of strengthening the integration between the EU and the countries of the Eastern Partnership was the creation of a common transport network between the EU and its eastern neighbors in 2013. The network was developed in accordance with the TEN-T connections in Lithuania, Latvia, Poland and other EU member states. In the same year, Ukraine and the EU initialed the Agreement on Common Aviation Space as part of the Vilnius Summit of the Eastern Partnership, which defined the path to the creation of a common aviation space between Ukraine and the EU and offered new commercial opportunities for consumers and airlines of both parties.

In 2016, the transport ministers of the Eastern Partnership countries, EU member states and the European Commission adopted a decision to extend the Trans-European Transport Network (TEN-T) to countries neighboring the EU, including Ukraine. One of the target formats of cooperation with the EU is the annual meeting at the ministerial level on the development of cooperation in the use, restoration and maintenance of the infrastructure of waterways on the Danube River and its navigable tributaries.

Today, the Association Agreement between Ukraine and the EU is among the main documents regulating cooperation in the transport and logistics sphere. In accordance with Chapter 7 of Section 5 ("Economic and sectoral cooperation"), cooperation is aimed at facilitating the restructuring and renewal of the transport sector of Ukraine and the gradual harmonization of current standards and policies with those existing in the EU, in particular by implementing the measures set out in Annex XXXII to this Agreement. Cooperation is also aimed at improving the movement of passengers and goods, increasing the flow of transport flows between Ukraine, the EU and third countries of

the region due to the elimination of administrative, technical, border and other obstacles, improving the transport network and modernizing the infrastructure.

Today, the main directions of European integration of Ukraine in the transport and logistics industry can be characterized as follows (Table 2).

The process of implementing the provisions of the Association Agreement in the part that concerns the transport sector of Ukraine requires the adoption of legislation that meets the requirements of the European Union. For this purpose, the National Transport Strategy for the period up to 2030 has been developed.

Table 2

Directions of European integration of Ukraine in the transport and logistics industry

Implementation of projects involving financial instruments and funds of EU financial institutions	Cooperation in the field of harmonization of legislation and current standards	Participation in EU regional transport and logistics projects
-EU international technical assistance in the field of transport; -cooperation with EU thematic programs and agencies in the field of aviation, sea, river, railway transport.	-Association Agreement between Ukraine and the European Union, the European Atomic Energy Community; -the legal framework of Ukraine regarding the adaptation of Ukrainian legislation in the fields of transport, tourism and postal services to EU legislation.	-Eastern Partnership -EU strategy for the Danube region -Interregional program "TRACEKA"

Source: compiled from [12]

This Strategy is designed to comprehensively solve existing problems in the transport industry and contains priorities for its development, in particular in the context of the implementation of the European integration course and the implementation of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their states- members, on the other hand. The strategy defines the main directions of improving the quality of the provision of transport services, foresees bringing the level of their provision and infrastructure development closer to European standards, increasing the level of safety and reducing the negative impact on the surrounding natural environment, responds to the need to improve the management system, carry out administrative reform and decentralize the powers of central executive bodies authorities, introduction of anti-corruption policy, corporate governance in the state sector of the economy [12]. The Cabinet of Ministers approved the plan of measures for the implementation of the National Transport Strategy of Ukraine for the period until 2030, which contains defined steps for the implementation of tasks and measures of global transport policy priorities, the formation of effective state management and determines the directions of the industry's development. In particular, the plan envisages the design and development of a model of the future transport and logistics system, improvement of passenger and cargo transportation conditions, development of multimodal transportation, modernization and construction of transport and logistics infrastructure facilities, improvement of state management of transport safety, development of urban transport networks and others activities [13].

Individual directions of the current state of cooperation between Ukraine and the EU in various types of transport and legislative support of the integration process can be characterized as follows (Table 3).

Meanwhile, it should be noted the slowness of the tasks specified in the Agreement, which is explained by many factors. On the one hand, we are talking about general problems, such as a difficult socio-economic situation, an imperfect European integration policy in recent years, and unfavorable external factors. On the other hand, the state of implementation of the Agreement is influenced by a complex of specific factors, such as the quality and professionalism of the actions of power structures in the direction of European integration, the coordination of their efforts, the

effectiveness of planning and management of enterprises, etc. The main problems of virtually all structural elements of the transport and logistics industry in Ukraine have long been a high level of physical and moral wear and tear. In fact, the transport and logistics infrastructure does not meet EU requirements and standards.

Table 3

Industry integration in the transport sector

Direction of cooperation	Characteristic
road transport	In 2020, a draft law "On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine Regarding Regulation of the Road Transport Services Market" was developed. However, a conflict situation has arisen with Poland regarding permits for international truck transportation. At the time of signing the Agreement, the permit quota was 200,000 per year, in 2018 Poland reduced the quota to 160,000, reducing the number of additional permits for Ukraine each year. In May 2022, Ukraine and Poland reached an agreement on the cancellation of permits for all carriers engaged in international fuel transportation, and in August additional permits will be increased by 20,000. For 2022, Bulgaria also increased the permit quota by almost 25%, from 20,300 to 25,500.
railways	In the fall of 2018, a long-term loan agreement was signed between JSC "Ukrzaliznytsia" and the EBRD as part of the project to renew the fleet of freight cars. The new Beskydy railway tunnel was put into operation (capacity increased from 47 to 100 trains per day), which is part of the V Pan-European transport corridor. At the end of December 2019, a plan of measures for the reform of railway transport was adopted, which concerns the restructuring of JSC "Ukrzaliznytsia" with its division into operators of infrastructure, freight and passenger transport. An important aspect remains the technical-technological compatibility of European and Ukrainian tracks, which leads to the delay of trains at the border due to the change of wheel pairs.
inland water transport	It is one of the most promising in terms of environmental friendliness and low cost, although the level of cargo transportation by river transport remains low. The draft Law "On Inland Water Transport", prepared taking into account EU standards, has been registered. The integration of inland waterways into the intermodal logistics scheme will strengthen Ukraine's competitive position, stimulate the development of the shipbuilding industry, and relieve road and rail traffic. Ukraine concluded a memorandum with the ministries of 13 countries within the framework of the European strategy for the Danube region.
sea transport	In 2017, the Strategy for the implementation of the provisions of EU directives and regulations in the field of international maritime and inland water transport was approved, and the plan of measures for the implementation of EU legal acts was approved. In 2018, Ukraine passed an audit by the International Maritime Organization and began implementing a corrective action plan.
air transport	A project of the Aviation Transport Strategy of Ukraine for the period until 2030 has been developed, the implementation of which will contribute to the gradual integration of Ukraine into the common aviation space. Work on the liberalization of air transport between Ukraine and EU member states (Poland, Bulgaria, Greece and Estonia) in terms of the abolition of restrictions on the number of designated airlines, points of departure/destination, and the number of flights is active.

Source: compiled on the basis of [12; 13; 14]

Of course, the war waged against Ukraine by the Russian Federation actually led to a complete

stop, and in cases of port receipt often even to the destruction of enterprises in the transport and logistics sector. After the large-scale invasion of Russian troops on the territory of Ukraine on February 24, 2022, export-import, as well as cabotage cargo transportation services were practically not carried out by sea ports of Ukraine, cargoes in small volumes are received and shipped by ports on the Danube River. We can talk about a certain recovery only with the start of the "grain corridors". Thus, since the beginning of August, 12 vessels have been transported to the Mediterranean Sea through the Ukrainian ports of Chornomorsk, Odesa, and Pivdenny through the maritime humanitarian corridor, and a total of about 375,000 tons of grain cargo and other food products have been exported from Ukrainian ports. The State Enterprise for Air Traffic Services of Ukraine has suspended the provision of air traffic services to civilian users of the airspace of Ukraine due to the high risk to aviation safety for civil aviation. Meanwhile, a number of logistics hubs have been created within the railway connection in the western regions of Ukraine for the simplified import of humanitarian aid, and to ensure the most prompt delivery of humanitarian aid, 14 European countries have introduced permit-free passage to Ukraine for carriers of humanitarian goods by road transport. The government of Ukraine is conducting negotiations on sending agricultural exports through European seaports, in particular through the port of Constanta in Romania. The possibility of railway transportation and increasing the volume of transit transportation by freight transport is also noted, and Poland is currently working on the creation of a "dry port" on the border with the aim of increasing the transportation capacity for Ukrainian agricultural products, in particular to third countries.

Conclusions. Thus, it can be noted that in order to ensure Ukraine's integration into the EU transport system, it is necessary to: expand and strengthen cooperation in the implementation of agreements in the field of transport; to harmonize the legal framework in the field of transport with the relevant legal norms of the European Union; to develop and implement measures to ensure technical and technological convergence of the rolling stock and transport network of Ukraine with the European transport system; bring technical, technological and environmental standards and requirements in the field of transport closer to EU standards and gradually introduce them in the domestic transport and logistics market; to develop directions for the development of Ukraine's transport network in the form of integrated transport corridors, as well as the restoration of connections that were actually lost due to the termination of cooperation within the framework of Pan-European transport corridors; conduct an analysis of the "bottlenecks" of the national transport network, which are combined with the TEN-T network, engage in the preparation and prioritization of infrastructure projects, in particular for the inclusion of the internal waterways of Ukraine (the Dnipro River, the Southern Bug River and a section of the Danube River) into the regional network TEN-T.

In addition, it should be remembered that in the conditions of a large-scale war of the Russian Federation against Ukraine, the effectiveness of the functioning and integration of the transport system into the common European space will largely depend on the restoration of its integrity: passenger and cargo routes, taking into account the demand for transport services and security needs, organization of multimodal interaction, improvement of logistics connectivity of domestic and international transportation, restoration of unhindered traffic of road transport in regions that were in war zones.

References

1. Kyrylenko O., Zarubinska I., Novak V., Razumova K., Danilova E. Features of the development of the transport system of Ukraine on the way to European integration. Collective monograph. // Modern aspects of science. 10 - th volume of the international collective monograph.- International Economics. Czech Republic, 2021. P. 205-215
2. Yanovska V.P., Baranivskiy O.A. (2021). Integration of the national transport system into the trans-European transport network: trends and prospects. Zbirnyk naukovykh prats DUIT. Seriiia «Ekonomika i upravlinnia». Vol. 49. Retrieved from <https://em.duit.in.ua/index.php/home/article/view/1/1> (Accessed 1 Aug 2022). [In Ukrainian].
3. Fediai, N. (2018). Features of the integration of Ukrainian transport infrastructure into the trans-european network transport. Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 12, Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6764> (Accessed 5 Aug 2022). [In Ukrainian].
4. Astrov, V., Ghodsi, M., Grieveson, R. et al. (2022). Russia's invasion of Ukraine: assessment of the humanitarian, economic, and financial impact in the short and medium term. Int Econ Econ

Policy, 19, 331–381.

5. Dabrowski, M., Domínguez-Jiménez, M. and G. Zachmann (2020). Six years after Ukraine's Euromaidan: reforms and challenges ahead, Bruegel policy contribution, 30 June 2020. Retrieved from <https://www.bruegel.org/2020/06/six-years-after-ukraines-euromaidan-reforms-and-challenges-ahead/>. (Accessed 7 Aug 2022).

6. Matuszak, S. (2019). Real integration – impact of the DCFTA on trade between Ukraine and the European Union. *International Issues Slovak Policy Affairs XXVIII*, 1–2: 84–93.

7. Ministry of Infrastructure of Ukraine. *Strategiia staloi lohistyky ta Plan dii dlia Ukrainy. Proekt dlia rozghliadu [Sustainable Logistics Strategy and Action Plan for Ukraine. Project for consideration]*. Retrieved from : <https://mtu.gov.ua/files/Logistics.pdf>. (Accessed 10 Aug 2022) [In Ukrainian].

8. The World Bank. Logistics performance index. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/LP.LPI.OVRL.XQ> (Accessed 12 Aug 2022).

9. The World Bank. *Connecting to Compete 2018. Trade Logistics in the Global Economy. The Logistics Performance Index and Its Indicators*. Jean-François Arvis. Lauri Ojala. Christina Wiederer. Ben Shepherd. Anasuya Raj. Karlygash Dairabayeva. Tuomas Kiiski. 2018 The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29971/LPI2018.pdf>. (Accessed 12 Aug 2022).

10. National Bank of Ukraine. *Statystyka zovnishnoho sektoru [External sector statistics]*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (Accessed 10 Aug 2022) [In Ukrainian].

11. State Statistics Committee of Ukraine 1998-2022. *Shchokvartalni obsiah y zovnishnoi torhivli posluhamy (za vydamy) z krainamy Yevropeiskoho Soiuzu [Quarterly volumes of foreign trade in services (by types) with EU countries]*. Retrieved from <https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/>

[zd/str_eip_kv_ES/Arch_str_eip_es_u.htm](https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/str_eip_kv_ES/Arch_str_eip_es_u.htm) (Accessed 10 Aug 2022) [In Ukrainian].

12. *Natsionalna transportna strategiia Ukrainy na period do 2030 roku, skhvalena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 travnia 2018. № 430-p.* [National transport strategy of Ukraine for the period until 2030, approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 30, 2018 No. 430-p]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text> (Accessed 10 Aug 2022) [In Ukrainian].

13. *Plan zakhodiv z z realizatsii Natsionalnoi transportnoi stratehii Ukrainy na period do 2030 roku, zatverdzhnyi rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 kvitnia 2021. № 321-p.* [Plan of measures for the implementation of the National Transport Strategy of Ukraine for the period until 2030, approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 7, 2021 No. 321-p]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2021-%D1%80#Text> (Accessed 10 Aug 2022) [In Ukrainian]

14. Ministry of Infrastructure of Ukraine. Retrieved from <https://mtu.gov.ua/> (Accessed 10 Aug 2022).

Стаття надійшла до редакції 20.08.2022

Прийнята до публікації 25.08.2022

НАШІ АВТОРИ

Баранова Вікторія Глібівна - доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Бочко Олена Юрійвна - доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу і логістики Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Воронова Олена Вікторівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Гусенко Ольга Сергіївна - старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Горященко Юлія Григорівна - д.е.н., доцент, професор кафедри підприємництва та економіки підприємства Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна

Єрмакова Ольга Анатоліївна - доктор економічних наук, професор, завідувачка відділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів, ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», професор кафедри міжнародних економічних відносин, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Міндова Олена Ігорівна - кандидат економічних наук, старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Райлян Олег Георгійович - викладач кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Решетнікова Ірина Леонідівна - доктор економічних наук, професор хабілітований, професор кафедри маркетингу, Краківський економічний університет, м. Краків (Польща)

Сментина Наталія Валентинівна - доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, права та управління бізнесом, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Тарасевич Наталія Вадимівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Валентина Чумаченко - PhD, доцент, проректор з міжнародних зв'язків Вільного міжнародного університету Молдови (ULIM)

Уханова Інна Олегівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

НАУКОВИЙ ВІСНИК
Одеського національного економічного університету

№ 7 (296), 2022

Матеріали випуску друкуються мовою оригіналу
(українська, англійська, російська)

За достовірність викладених фактів,
цитат та інших відомостей відповідає автор

Рекомендовано до друку та поширення через
мережу Інтернет за рішенням Вченої ради
Одеського національного економічного
університету (Протокол № 9 від 30.08.2022 р.)

Підписано до друку 1.09.2022 р.
Формат 60 x 84 1/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman
Ум. друк. арк. 8,23 Тираж 50 прим.

Надруковано в друкарні
ТОВ ВД «Гельветика» 73034, Україна,
м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-А
Тел.: +38 (0552) 39-95-80
e-mail: mailbox@helvetica.com.ua